

G

g Setena letra de l'alfabet (ge).

G (mús.) Nòta **sòl** dins lu país anglo-saxons e germanics.

G Simbòle dau giga.

G Simbòle dau gauss.

G (anat.) *Ponch G* (ò *ponch de Gräfenberg*): Nom ipotetic d'una region de la vagina, considerada coma foarça erogèna.

g Simbòle de l'acceleracion de pesantor.

g Simbòle dau grama.

g (psicol.) *Factor g*: Aptituda generala intellectuàla d'un subjècte que correspoande à la correlacion entre lu resultats qu'a obtengut à diferenti pròvas de nivèu.

Ga Simbòle dau galli.

gaba n.m. Neuromediator, que contraròtla una part de la motricitat, de la dolor e dau soam.

gabán n.m. Vèsta ampla e confortabla, qu'arriba fins à mièja-cuèissa e que si poarta sobre d'autres vestits. 1438: «*Item per una rauba, unas caussas.....quatre cabans et una arbaresta...*» A.C.Marseille. Var.: **caban**.

gabard n.m. Afta.

gabardina n.f. 1. Estòfa de lana crosada mé de coastas en releu. 2. Manteu impermeable fach d'aquesta estòfa.

gabarra n.f. 1. Granda embarcacion per lo transport dei mèrc sus lu ribieras e dins lu estuaris. 1785: «*Bateu de 16 aunas, sigue 16,89 m, larg de 3.75 m, m'un profundier de 1,29m.*» Sin.: **chalant**, **alèuge**, **lèuge**. 2. (pesca) Granda ret emplegada dins lu estuaris.

gabARRIER n.m. Proprietaire ò menaire d'una gabarra.

gabarrít n.m. 1. Modèle que permete de façonar d'uni pèças (espec. dins la construccion dei naus e dei pèças d'artilharia); modèle per verificar li dimensions ò lo profieu d'un objècte. ◇ *Gabarrít de cargament*: Aparelh que verifica que lo cargament dei wagons de camin de fèrre non despassa lo gabarit reglementari. 2. Dimension, forma reglamentada (espec. d'un veïcule): *Accès enebit ai gròs gabarrits*. 3. (fam.) Dimension fisica ò morala; estatura: *Una persona d'un gabarrít impressionant*.

gabarròt n.m. (mar.) Bateu de dimension inferiora à 16 aunas (16,89 m) (Òlt).

gabejada n.f. Desòrdre, degalhatge que vèn d'una gestion marrida ò malonèsta.

gabejaire, airtiz adj. e n. Responsable d'una gabejada.

gabejar vi. Èstre à l'origina d'una gabejada.

gabèla n.f. 1. Ancian impost sus la sau. 2. Administracion qu'èra encargada de la percepcion d'aquest impost.

gabelador n.m. Gabelier.

gabelaire n.m. Gabelier.

gabelar vt. (*gabèli*) Faire secar la sau.

gabelatge n.m. Accion de faire secar la sau.

gabelier n.m. 1. (anc.) Emplegat de la gabèla. Var.: **gabelaire**, **gabelador**, **gabelon**, **gabelòt**. 2. (pej.) Doanier.

gabelon n.m. Gabelier.

gabelòt n.m. Gabelier.

gabi n.f. Aisina de pesca compauada de doi ceucles opauats e ajonchs per de travèrsas verticali de boasc, demièg li quali es plaçada la ret.

gàbia n.f. 1. Espaci claus au mejan de barreus, d'una grasilha, per li embarrar d'auceus, d'animaus, etc. ◇ (pop.) *Auceu de gàbia*: Nèsci, tabalòri. 2. Preson: *Metre quauqu'un en gàbia*. Var.: **gabiòla**. 3. *Gàbia* ò *gàbias* (pl.): Dins d'unu espòrts, poarta dont si deu faire intrar lo balon per faire un ponch. Sin.: **poarta**. 4. *Gàbia toracica*: Part de l'esqueleta toracic (vertèbras dorsali, coastas e stèrnium), qu'enclauson lo coar e lu paumons. 5. *Gàbia d'escaliers, d'ascensor*: Espaci amainatjat au dedintre d'un edifici per li faire passar d'escaliers, un ascensor; l'ascensor d'espereu. 6. (min.) *Gàbia d'extraccion*: Ascensor tengut per un cable d'extraccion per faire montar ò calar li cabinas e lo personal. 7. *Gàbia de Faraday*: Dispositiu m'una paret conductritz, que permete d'isolar electricament lu còrs plaçats dintre. 8. (metall.) Bastit doble d'un laminaire. 9. (mar.) Plataforma plaçada au sobran d'un aubre, que permetia de donar un escartament melhor ai sàrtias. ◇ *Vela de gàbia*: Vela cairada dau segond òrdre, atrassada sus l'arbre de gàbia. ◇ *Arbre de gàbia*: Aqueu plaçat au dessobre de l'arbre mèstre. Sin.: **arbre de cofa**.

gabiada n.f. Contengut d'una gàbia.

gabaire, airtiz n. Persona que fa de gàbias.

gabian n.m. Auceu palmipède piscivòre dau plumatge dorsal gris, frequent sus lu ribatges (Família dei laridats, longuessa fins à 40 cm).

gabianet n.m. Pichin gabian, que s'atròva sobretot sus lu ribatges dau Nòrd d'Euròpa.

gabianòla n.f. Auceu de mar, blanc ò gris clar, m'au bèc e li patas rogi, mai pichon que lo gabian, que si noïrisse de peis.

gabier n.m. 1. (anc.) Marinier encargat dei velas. 2. (mod.) Marinier encargat dei manòbras. Sin.: **manobrier**.

gabieta n.f. Pichina gàbia.

gabilha n.f. Part circularia à la periferia d'una ròda de veïcule. Sin.: **gelha, jelha**.

gabina n.f. Cabina, tilha.

gabinet n.m. Cabinet.

gabiòla n.f. 1. Pichina gàbia. 2. (fam.) Preson.

gabion n.m. 1. (mil.) Grand panier sensa fond, emplit de tèrra, que sièrve à la proteccion de guèrra de sèti. 2. (agric.) Grand panier mé doi manelhas per lo transport dau fem, de la tèrra. 3. Sosta per lu caçaire de la sauvatgina d'aiga.

gabionar vt. Protegir au mejan de gabions.

gabionatge n.m. Confeccion, installacion de gabions.

gabolhaire, a n.m. Persona que patolha.

gabolhar v.t. 1. Remenar un líquide dins un recipient. 2. Trempar e sabonar lo linge. ◆ vi. Patolhar;

gabolhatge n.m. 1. Accion de gabolhar. 2. Travalh marrit.

gabolhon n.m. (mar.) Embarcacion que servia au transpoart de la sau.

gabonés, esa adj. e n. Dau Gabon.

gabriolet n.m. Cabriolet.

gaburon n.m. (mar.) Peça de boasc plaçada au pen d'un aubre per lo renfortir. Sin.: **gemela**.

gacha n.f. Pèça metallica en forma de boita dins la quala s'engatja lo pesteu d'una sarradura. Sin.: **paleta**.

gacha n.f. Gaida.

gachar vt. Gaidar. ◇ (mar.) Faire la velha en navegacion. Var.: **agachar**. Sin.: **gaidar**.

gacheta n.f. 1. Clavelet (d'una arma de fuèc). 2. Pichina pèça d'una sarradura que si mete sota lo pesteu per li servir d'arrèst à cada torn de clau. 3. Electròde de comanda d'un tiristor.

gàcia n.m. Acàcia.

gacilhada n.f. 1. Movement brusc qu'agita un còrs. Sin.: **gangassada, bassacada, sancanhada, cascaldada**. 2. Caduna dei oscillacions dau soal, dins un terratremol. 3. Còup psicologic: *Aquela malautia li a donat una brava gacilhada!* 4. (fam.) Descarga electrica.

gacilhar vt. Bolegar energicament, e lo tornar faire mantu còups: *Gacilhar un aubre per faire cascar lu fruchs*. Sin.: **gangassar, bassacar, sancanhar, cascar**. 2. (fig.) Faire de repròchis (à), incitar (quauqu'un) à faire d'esfoarç. Sin.: **bolegar**. 3. Causar un grand trebolici, fisic ò moral: *Aquela bruta malautia l'a gacilhat*. ◆ **si gacilhar** v.pr. (fam.) Reagir còtra l'inèrcia, lo descoratjament. Sin.: **si bolegar**.

gade n.m. *Gades*: Gadides. ◇ *Gade menut*: Pèis vesin de la merluça, que viu en mar dau Nòrd. Sin.: **bacalhau, bacalà**.

gadget n.m. 1. Objècte pichin pauc ò pron utile, que pòu divertir per son caractèr de novetat. Sin.: **barlòca, besonha, bebèi**. 2. (pej.) Objècte, dispositiu, projècte noue ma gaire utile. Sin.: **futilitat**.

gadide n.m. *Gadides*: Familha de peis que comprèn la merluça e lo capelan. Var.: **gade**.

gadjà n. (pl. *gadje*) Que non es caraco, per un caraco.

gadolini n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Gd) de n° atomic 64 e de massa atomica 157,25.

gaelic, a adj. Relatiu ai Gaels. ◆ n.m. (ling.) Branca dau celtic que comprèn l'escocés l'irlandés e lo manx. Var.: **goidelic**.

gafa n.f. (mar.): Instrument provedit d'un ò doi ganchos plaçats à la cima d'un mànegue de fusta ò de metalu, per agantar un cordatge, un objècte... 1501: «*Per jornada de maistre d'ayssa per anar talhar de gafas per lo ponton...*» A.C. Marselha. Sin.: **arpa, croncín, rampin, pèrtega**.

gafa n.m. Nom argotic dau policier.

gafaire, airtiz n. Que maneja una gafa.

gafar vt. Agafar. Sin.: **rampinar**.

gafon n.m. Pèça metallica sobre la quala pivòta un batent de poarta ò de fenèstra. Sin.: **ganqui**.

gag n.m. Guinhada, mòt, situacion, etc., que provòcon un efècte comic.

gaguear vi. (*gagueï*) Babetar, bletonear.

gai n.m. passeron dau plumatge brun clar tacat de blau, de blanc e de negre, comun dins lu boascs (lòng 35 cm, familha dei corvidats).

gai, aia adj. 1. De boana umor, que li agrada de rire. 2. Qu'inspira de gaietat, de boana umor: *Una serada gaia*. ◇ *Aver lo vin gai*: Èstre euforic après aver tròup beugut. 3. Clar e fresc, en parlant d'una color. ◇ Negra e blanca ò rossa e blanca, en parlant de la rauba d'una vaca. ◆ adj. e n. Gay (angl.). Sin.: **omosexual**. ◆ n.f. Caractèr gai de la rauba d'una vaca.

gaiac n.m. Aubre d'Amèrica centrala, que lo sieu boasc dur fornisse una resina balsamica (Òrdre dei rutalas).

gaiacòl n.m. Substança extracha de la resina de gaiac e de la creosòta dau fau, emplegada coma antiseptic paumonari.

gaiament adv. Embé gaietat.

gaida n.f. Sentinèla. ◆ interj. Atencion!, Mèfi!

gaïda n.f. Cambaliga, jarretiera (fr.).

gaidar vt. 1. Espiar per sorprendre ò non èstre sorprés. 2. Faire pear una menaça imminente sobre: *Un castic exemplari ti gaida!* 3. Asperar embé impaciença: *Gaidar lo retorn dau beu temps*.

gaidaveus n.m.pl. Aurelhons. Sin.: **gautissons**.

gaietat n.f. 1. Boana umor, disposicion à rire, à si divertir. 2. Caractèr de cen qu'es gai.

gaijoa n.f. [gai'dʒua] Gaujoa.

gaina n.f. Estug.

gainaria n.f. Art, comèrci, obratge dau gainier; fabricacion d'objèctes provedit d'una gaina.

gainèla n.f. Pichina gaina.

gainier, a n. Persona que fa de gainas.

gaire adv. En pichina quantitat, pauc: *N'i a gaire, li èra gaire de gents, es gaire beu*.

gaïssa n.f. Plantas escalantas de la familha dei papilionaceas, que d'uni espècias son cultivadi coma plantas forratgieri ò ornamentals.

gait n.m. Luèc gaire profund d'un cors d'aiga, dont si pòu traversar à pen. Sin.: **gasa**.

gaitèu n.m. Gaviteu.

gal Simbòle dau galon, unitat de mesura americana (*US gallon*) e britanica ò canadiana (*UK gallon, imperial gallon*).

gal n.m. 1. Auceu domestic, mascle de la galina. ◇ *Gròs gal fèr de coala, pichin gal fèr de coala*: Auceus gallifòrme dei fasianidats. 2. *Gal au vin*: Plat alestit à partir d'aquel auceu (ò d'una galina ò d'un polàs) cuèch mé de vin. Sin.: **galfèr**. 3. (fig.) Fanfaron, seductor. Sin.: **enjaulaire, raubacoar**. ◇ *Faire lo gal*: Èstre insolent. 4. Categoria de pes, dins unu espòrts de combats; esportiu qu'apartèn à n-aquela categoria: *Pes gal*.

Gal n.m. Unitat de mesura (simb. Gal) emplegada en geodesia e en geofisica per exprimir l'acceleracion de la pesantor e que vau 10⁻² mètre per segonda cairada.

gala n.m. Granda fèsta, lo mai sovent de caractèr oficial: *Una serada de gala, un vestit de gala*.

gala n.f. Excreïssença que d'unu vegetals produon sota l'efecte de parasites (insèctes, fonges). Sin.: **cecidi**. ◇ *Notz de gala*: Excreïssença dei fuèlhas e dei brots joves dau rore, rica en tanin, que si forma à l'entorn de l'òu e de la larva d'un imenoptèr, lo cinips.

galactic, a adj. Relatiu à la Galaxia ò à una galaxia. ◇ *Plan galactic*: Plan de simetria de la Galaxia.

galactocèla n.f. (med.) Quist que contèn de lach pauc ò pron modificat.

galactofòre, a adj. (anat.) *Canal galactofòre*: Canal excretor dei glàndolas mamari.

galactogène, a adj. e n.m. Si di d'una substança que favorisa la secrecion de lach.

galactogenèsi n.f. Secrecion lachosa.

galactografia n.f. Radiografia de la possa. Sin.: **mamografia**.

galactomètre n.m. Densimètre per mesura la tenor en gras dau lach.

galactopexia n.f. (med.) Fixacion de la galactòsa dintre lu teïssuts.

galactorrèia n.f. 1. Escolament sobrabondós de lach durant l'alachament. 2. Escolament de lach foara l'alachament.

galactosemia n.f. (med.) Presença anormala de galactòsa dins lo sang.

galactòsa n.f. Sucre (exòsa) obtengut per idrolisi de la lactòsa.

galactosuria n.f. (med.) Presença de galactòsa dins l'urina.

galafataire, airtz n.m. Calafataire. 1414: «*Item a pagat a Monet Deport galafatayre que a pedassat lo port...*» A.C. Arles. 1514: «*Item mestre Glaudo et mestre Johan galafatayre...*» A.C. Arles. Sin.: **calafat**.

galafatar vt. Calafatar.

galafatatge n.m. Calafatatge.

galago n.m. Pichin lemurian carnassier d'Àfrica.

galalita n.f. Matèria plastica obtenguda à partir de la caseïna.

galanga n.f. Dròga extracha dau rizòma de l'alpinia.

galambre, a adj. Calambre. Sin.: **toart, bestoart**.

galant, a adj. 1. Si di d'un òme cortés m'ai fremas. 2. (lit.) *Frema galanta*: Frema entreteinguda. 3. (lit) Que pertòca li relacions amoroi: *Un rendètz-vos galant*. ◆ n.m. Òme que recèrca li aventuras amoroi. Sin.: **calinhaire, amorós, cortejaire, drut**. ◇ (lit.) *Vèrd galant*: Òme entreprenent m'ai fremas, en despièch dau sieu atge. (nomenalha donada a Enric III de Navarra, IV de França).

galantament adv. D'un biais galant.

galantaria n.f. 1. Cortesia d'un òme per una frema. 2. Paraula lausenguiera adreïçada à una frema: *Dire de galantarias*.

galantejar vi. Far lo galant, cortejar.

galantin n.m. (vielhit) Amorós ridicule.

galantin adj. m. *Tuis galantin*: Infeccion respiratòria bacteriana, gaire ò pas febrila, de l'aubre respiratòri superior, ma d'evolucion lònca e autament contagioa, que dura longtemps (quatre à vuèch setmanas), après un

perìode d'incubacion d'una setmana, e caracterísada per un tuis violent que lo sieu paroxisme evòca lo cant dau gal.

galantina n.f. Preparacion de carnsalada cuècha, compauada de tròç de carn maïgra e de farça.

galantòme n.m. Ome onèt, corrècte dins li sieu paraulas e lo sieu comportament.

galapastre n.m. Cholh. Sin.: **enganapastre, pastorèla, guinhacoa, peracha**.

galapian n.m. Mandron, capon.

galar vt. Fecondar (un òu).

galaria n.f. 1. Passatge cubèrt, en longuessa, per la circulacion ò la passejada, sigue au dedintre d'un bastiment, sigue en defoara. 2. Passatge enterrat ò soterran per esplechar una jaça de minerau, protegir una via, etc. 3. Corredor de comunicacion que d'uni bèstias càvon dins lo soal. Sin. (1-2-3): **tunel**. 4. Granda sala, sovent alongada, per expauar una colleccion d'òbras d'art; colleccion expauada dins una sala pariera. 5. Negòci d'exposicion per la venda dei òbras d'art. 6. *Galaria mercanda*: Passatge cubèrt, costejat de comèrcis. 7. Dins una sala d'espectacle, plan situat en dessobre dau darrier balcon. 8. Quadre metallic fixat sus un veïcule, per lo transpoart dei bagatges.

galarista n. Persona que tèn una galaria d'art.

galat, ada adj. Fecondat, en parlant d'un òu. Sin.: **gàlebe**.

galata adj. e n. De Galatia.

galatàs n.m. (lit.) Caforcho miserós, sovent dins una sofietà; granier. Sin.: **plancat**.

galaup n.m. Galòp.

galaupa n.f. Galòp (dança).

galaupada n.f. Galopada.

galaupaire, airtz adj. Galopaire.

galaupant, a adj. Galopant.

galaupar vi. (*galòpi*) Galopar.

galaupin n.m. (fam.) Pelandron. Sin.: **mandron**.

galaupinejar vi. Faire lo galaupin.

galavard, a adj. e n. Que manja totplen e embé aviditat. Sin.: **galup, mastegaire, manjaràs, manjareu, engort, gloton, gromand**.

galavardar vi. Manjar totplen e embé aviditat. Var.: **galavardejar**.

galavardàs, assa adj. e n. Aumentatiu de *galavard*.

galavardejar vi. Galavardar. Sin.: **s'engamonar, s'engavaïar, si faire una forra de..., si tamponar, glotonejar**.

galavarditge n.m. Fach de manjar totplen e embé aviditat, de si comportar en galavard. Sin.: **goludessa, goluditge, goludaria, glotonaria**.

galavardon, a adj. e n. Diminutiu de *galavard*.

galaverna n.f. (mar.) Nom dei doi pèças de fusta claveladi de cada costat dau rem, au nivèu de l'escauma, per lo renfortir. 1447: «*Et primo de V remps raspas et galavernas tos prest per metre scaume.*» A.D. Bocas de Ròse.

galaxia n.f. [gala'sia] 1. Grand ensemble d'estelas, de pòuveras e de gas que la gravitacion n'assegura la

coesion. 2. (M'una majuscula) Galaxia dins la quala es situat lo sistema solari.

galban n.m. Ferula gomoa. Var.: **galbanum**.

galbanum n.m. Galban.

galea n.f. 1. Casco. 2. (mar.) Galèra. ◇ Nau de bassa banda anant a vela e a rem d'origina bisantina. 1289: «...cargueron rauba a Marselha en la guleya del senhor...». 3. En estamparia, plateu de boasc à l'origina, pi de metal (zinc ò coire) d'una talha leugierament superiora à-n-aquela d'una pàgina de libre ò de jornal, que lu tipografes emplégon per li depaular una après l'autra li linhas de caractèrs.

galeassa n.f. (mar.) Nau à velas e à rems, mai foart e mai peant qu'una galèra. À l'origina galèra gròssa pontada, mercanda, veneciana de la fin dau s. XIV^{en}, tresmudada pus tardi en nau de guèrra. Auguèt un ròtle essencial à la batèsta de Lepant. 1453: «...et viron la galeassa Sanct Jaques de Montpelier...» (Etim. ital. *galeazza*).

gàlebe, a adj. Galat.

galèc n.m. Galician.

galejada n.f. Istòria inventada, exagerada, per si rir. Sin.: **badinada, burla, farcejada**, (pop.) **colha, bofonada, menchonada**. ◇ Expr.: *Tota galejada clavada*: En parlant seriosament.

galejaire, airtz adj. Badin. Sin.: **badinaire, farcejaire, bofonaire**.

galejar vi. Cuntar de galejadas; badinar. Sin.: **badinar, farcejar, bofonar, burlar**.

galena n.f. (miner.) Sulfat natural de plomb (PbS), principal minerau de plomb.

galenic, a adj. 1. (farm.) Que resulta d'una preparacion farmaceutica: *Un medicament galenic*. 2. Relatiu à la doctrina de Galian.

galenisme n.m. Doctrina de Galian.

galenista adj. e n. Partidaire dau galenisme.

galeon n.m. Galion.

galeopitèc n.m. Mamifèr insectivòr dei Illas de la Sonda e d'Indochina, de la talha d'un cat, qu'una membrana laterala sostenguda per lu membres e la coa li permete de tamisar.

galeòpsi n.m. (bot.) Labiacèa sauvatja dei flors sauri ò rogi.

galeòt n.m. Galeròt.

galeòta n.f. Galiòta.

galèra n.f. 1. (mar.) Bastiment de guèrra ò de comèrci à rems e à velas, en usatge de l'Antiquitat fins au siècle XVIIIⁿ. L'origina de la forma *galèra* es encara misteriosa, Niermayer dona d'acertaments d'origina siciliana dau 1095 e catalana dau 1130. 1447: «...avem ressauput las presens letras coma a VI galleras per quosto...» A.C.Arles. 2. Establiment, luèc dont èra subida la pena dei trabalhs forçats; la pena ela-mema. Sin.: **banhe**. 3. Trabalh penós, complicacion: *Que galèra!* 4. (interj.) *En galèra!*: Paciença!

galerar vi. (*galèri*) Trabalhar totplen per ganhar gaire, viure un jorn après l'autre sensa aver de revenguts assegurats. Sin.: **trampinar**.

galerian n.m. 1. (anc.) Òme condemnat ai galèras. Var.: **galeòt, galeròt**. 2. Forçat.

galerit n.m. Insècte dei encontradas caudi, mé de patas lònqui, lo còrs ros e lu elitres de color lauvada.

galèrna n.f. Vent de nòrd-oèst, frèi e umide que bufa sus l'oèst de França.

galeròt n.m. Galerian. Var.: **galeòt**.

galeruca n.f. Insècte coleoptèr vegetarian, foarça nociu per lu aubres (saure, etc.).

galés, esa adj. Dau País de Galas. ◆ n.m. Branca de la lenga celtica.

galeit n.m. 1. Jove gal. 2. Papier plegat que retipa una galina. 3. Region dau còrs dei grands quadrupèdes, en sobre dei espatlas e delimitada per l'encoladura, l'esquina e lo plat dei espatlas.

galeit n.m. Cantarèla manjadissa. Sin.: **cresta de gal, jaunet, aurelheta**.

galeit n.m. Codolet.

galeita n.m. 1. Preparacion culinària plata e redonda, à basa de farina ò de feculents, cuècha au forn ò dins una sartaia. 2. Crespeu salat à basa de farina de sarasin ò de gran turc. 3. Pichon bescuèch dei nautors. Sin.: **bescuèch de mar**. 4. (fig.) Tot objècte en forma de galeita. ◇ *Plat coma una galeita*: Foarça plat, aplatit. 5. (inform.) Cokiee.

galfèr n.m. Gal au vin.

galha n.f. Amigdala.

galhard n.m. (mar.) 1. (anc.) Caduna dei superestructuras plaçadi à l'avant e à l'arrier sus lo cubèrt superior, e que sièrve de lotjament. 2. (mod.) *Galhard d'avant*: Superestructura avant. ◇ *Galhard de rèire*: Duneta. ■ *Galhard* es un francisme, li cau preferir *casteu*.

galhard, a adj. 1. Plen de vida, d'envanc. 2. Licencios. ◆ n. 1. (sovent après un adj.) Persona robusta, vigorosa: *Un grand galhard*. Sin.: **balès**. 2. (sobretot au masc.) Persona gaire ordinària (pòu èstre pejoratiu), de cu si cau maufidar: *Es un dròlle de galhard*. 3. (sobretot au masc.; apellatiu) *Alora, mon galhard?*

galharda n.f. Dança ò tròç instrumental (s. XVIⁿ - XVIIⁿ) à tres temps, dau ritme viu, que vèn après la pavana dins una seguida.

galhardament adv. D'un biais galhard.

galhardaria n.f. 1. Prepaus un pauc liures, galhards. 2. Boana umor, envanc. Var.: **galhardia, galhardisa**.

galhardàs n.m. Grand galhard.

galhardet, a adj. Pusleu galhard.

galhardia n.f. Galhardaria.

galhardisa n.f. Galhardaria.

galhèc n.m. Galician.

galhego n.m. Galician.

galholat, ada adj. Marcat de nombroï tacas: *Una pèu de bèstia galholada*.

galhon n.m. Carn roja e plegada que pende sota lo bèc dau gal.

galician, a adj. e n. De Galícia. ◆ n.m. Lenga romanica, pròcha dau portugués, parlada en Galícia. Sin.: **galhego, galhèc, galèc**.

galileian, a adj. Relatiu à Galileu. ◆ n. Que seguisse li teorias de Galileu ò s'en inspira.

galileu, ea adj. e n. De Galilea, region de Palestina. ◆ n. Abitant de Galilea. ◇ (per anton.) *Lo Galilean*: Jèsus Crist.

galimandaria n.f. Caponaria.

galina n.f. 1. Volalha, femèla dau gal, alevada per la sieu carn e per lu sieus òus (Òrdre dei gallinaceus). ◇ *Aver la carn de galina*: Refrenir, en rason dau frèi ò de la peur. Sin.: **galinar**. 2. Femèla de divèrs gallinaceus. 3. Auceu, volatile de divèrsi espècias (en part. d'escaciers).

galinar vi. Aver la carn de galina.

galinet n.m. 1. Gal jove. 2. Papier plegat que sembla una galina.

galineta n.f. 1. Pichina galina. 2. Pichin insècte coleoptèr dei elitras color d'orange ò rogi ornadi de ponchs negres, que si noirisse de nierons. Var.: **galineta dau Boan Dieu, bèstia dau Boan Dieu**. Sin.: **catarineta**. 3. Auceu gallinaceu dau plumatge ros, 35 cm de lòng, que viu dins li forèsts de montanha (Familha dei tetraonides).

galineta n.f. Peis de la tèsta gròssa piramidala, de color roja, dei alas pectorali provedidi de dets liures que poàdon servir de patas per caminar au fond de l'aiga (Fam. dei triglidats). Sin.: **grunau**.

galinier n.m. Enclaus dont son messi li galinas, la volalha.

galinòta n.f. Gelinòta.

galion n.m. (mar. anc.) 1. À l'origina au s. XIIIⁿ, pichona galèra. Partent de la fin dau s. XVⁿ, entamenada dau s. XVIⁿ, pichona nau de carga que podia anar à rem. De non confondre embe lu galions espanhòus de la fin dau s. XVIⁿ. 1480: «...*ung nominat Glaudo Rafel... patron d'un bergantin armat es estat pres defardat e abotinat ung galeon de Lengadoc que venie de Nissa mercantilament...*» A.D. Bocas de Ròse. Var.: **galeon**. 2. Granda nau armada, qu'emplegàvon especialament lu espanhòus à partir dau s. XVIⁿ, per transportar d'aur, d'argent e de mèrç precioi despí li sieu colonias dau Noveu Monde.

galiòta n.f. (mar. anc.) 1. Nau à velas olandés, arredonit à l'avant coma à l'arrier. 2. Pichona nau de la familha dei galèras, generalament non cubèrta, m'un remador solet per cada banc; 1394: «*Item l'an 1394 lo jorn quatre d'avost fon una galeota armada de Breganson al gras de Rose...*» Var.: **galeòta**.

galís n.m. Diagonala. ◇ Expr. *De galís*: Oblicament.

gallés, esa adj. e n. De Gàllia.

galli n.m. Metal pròche de l'alumini; element (Ga) de n° atomic 31 e de massa atomica 69,72.

gallic, a adj. (quim.) relatiu ai compauats dau galli trivalent, coma l'oxide gallic Ga₂O₃.

gallican, a adj. e n. 1. Relatiu à la Glèia de França. 2. Partidari dau gallicanisme.

gallicanisme n.m. Doctrina qu'a per objècte l'aparament dei franquesas de la Glèia de França envèrs lo Sant Sèti.

gallicisme n.m. Biais de dire pròpri de la lenga francesa. Ma es un usatge impròre, que dins aquesto sens, cau preferir *francisme*.

gallicòla adj. *Insècte gallicòla*: Que viu dins una gala vegetala.

gallifòrme n.m. *Gallifòrmes*: Gallinaceus.

gallinaceu n.m. Gallinaceus: Òrdres d'auceus omnivòres, dau vòl peant, que comprèn espec. la galina, la calha, la perdriz, lo fasan, la pintada, la dinda. Sin.: **gallifòrme**.

gallo adj. e n. De la Bretanha non bretonanta. ◆ n.m. Dialècte de la lenga d'oïl parlat en Bretanha non bretonanta.

galloroman, a adj. e n.m. Qu'apartèn à la civilisacion que si desvolopèt en Gàllia entre lo s. Iⁿ er lo s. Vⁿ apr. J.-C.

galloroman n.m. Si di dei lengas romaniqui parladi dins l'anciana Gàllia.

galloromanic, a adj. Relatiu au grope de lengas parladi dins l'anciana Gàllia.

gallós, oa adj. (quim.) Relatiu ai compauats dau galli divalent.

galobet n.m. Flaüta à bèc provençala, mé tres trauc.

galobetaire, airtiz n. Persona que juèga dau galobet.

galòcha n.f. 1. Pichina targa que d'un costat a una manelha, que sièrve à estendre lo gip ò lo ciment sus un barri, un plafond. 2. (mar.) Dau temps dei galèras, nom donat à la vòga que comportava mai d'un remador per cada banc (Etim. ital. *scaloccio*).

galòfre n.m. 1. Planta erbacea dei flors perfumadi, dei fuèlhas foarça decopadi, cultivada generalament en jardin (Familha dei cariofilaceas): *Lo galòfre de Niça es famós*. 2. *Galòfre d'Índia*: Planta dei flors ornamentali (Familha dei composeas).

galon n.m. 1. Unitat de capacitat emplegada en Grand-Bretanha e au Canadà, que vau 4,546 litres (simb. gal). Sin.: **imperial gallon, UK gallon**. 2. Unitat de capacitat americana, que vau 3,785 litres (simb. gal). Sin.: **US gallon**.

galon n.m. 1. Benda teissida ò treçada emplegada coma ornament dins l'abilhament e l'amoblament. 2. (mil.) Signe distintiu dei grades portat sus l'unifòrme. ◇ *Pilhar de galon*: Aver una promocion.

galonar vt. Ornar d'un galon; metre, cordurar un galon sobre. Var.: **engalonar**.

galonat, ada adj. 1. Decorat d'un galon. 2. Gradat, en parlant d'un militari.

galonier, a n. Persona que fabrica de galon, de galons.

galòp n.m. 1. Lo mai rapide dei pas dau cavau e d'autres equidats. ◇ *Au galòp*: Totplen rapidament. 2. Dança, música foarça viva, à doi temps, de mòda au s. XIX^{en}. Var.: **galòpa**. 3. (med.) *Bosin de galòp*: Bategar suplementari e anormal dau coar, que si detècta à l'auscultacion. Var.: **galaup**.

galòpa n.f. Galòp (dança). Var.: **galaupa**.

galòpa n.f. (rel.) Tiratge à frèi au lòng dei bòrds de la cubertura d'un libre religat; fèrre per daurar que s'emplega per aqueu trabalh.

galopada n.f. 1. Corsa au galòp. 2. Corsa precipitada. 3. (expr.) *À la galopada*: D'un biais precipitat, tròp leu. Var.: **galaupada**.

galopaire, airtiz adj. Que galòpa. Var.: **galaupaire**.

galopant, a adj. Var.: **galaupaire**.

galopar vi. (*galòpi*) 1. Anar au galòp. 2. Caminar, córrer rapidament. Var.: **galaupar**.

galucho adj. m. e n.m. Si di d'un individu, d'un animau que lu sieus doi testicules demòron dins l'abdomèn e non son calats dins l'escrotom.

galup, a adj. e n. Que manja totplen e embé aviditat. Sin.: **galavard**.

galupa n.f. Granda barca embarcada sus li naus per transportar de passatgiers fins à la coasta ò per lu evacuar. Sin.: **caïc, caïca**.

galuparia n.f. Aviditat dau galup.

galvanic, a adj. (med.) Relatiu au galvanisme. ◇ *Corrent galvanic*: Corrent continu emplegat en electroterapia.

galvanisacion (-izacion) n.f. Accion de galvanisar; lo sieu resultat.

galvanisaire (-izaire) n.m. Obrier encargat de menar e de mantenir un banh de zinc en fusion previst per una galvanisacion.

galvanisar (-izar) vt. 1. (med.) Aplicar un corrent galvanic à. 2. (metall.) Recurbir (una pèça metallica) d'una jaça de zinc per immersion dins un banh de zinc fondut. 3. Donar d'energia à; entusiasmar: *Lu sieus dicors galvanison li folas*.

galvanisme n.m. Accion dei corrents electricos continús sobre d'unu organes (muscles, nèrvis).

galvanocautèri n.m. Cautèri format d'un fieu de platine portat au roge per lo corrent electric. Sin.: **electrocautèri**.

galvanoelectric, a adj. Qualitat d'un corrent galvanic e dei fenomènes que provòca.

galvanofaradisacion (-zacion) n.f. Usança terapeutica simultanea de corrent contunh e de corrent induch.

galvanografe n.m. Galvanomètre que pòu enregistrar.

galvanolisi n.f. Electrolisi.

galvanomètre n.m. Instrument que siève per mesurar l'intensitat dei corrents debles per l'observacion dei deviacions d'una agulha aimantada plaçada dins una bobina, ò d'un quadre conductor plaçat dins l'entrefèrre d'una caramida.

galvanometric, a adj. Relatiu à un galvanomètre.

galvanoplastia n.f. Depaus per electrolisi d'una jaça de metal sus un supoart, metallic ò non, per lo recurbir.

galvanoplastic, a adj. Relatiu à la galvanoplastia; obtengut per galvanoplastia.

galvanoscòpi n.m. Aparelh destinat à descurbir un corrent electric sensa lo mesurar.

galvanostegia n.f. Aparament d'un metal alterable au mejan d'una pellicula de metal inalterable.

galvanoterapia n.f. (med.) Eemplec terapeuti de corrents contunhs de bassa tension.

galvanotipe n.m. Clichat d'estamparia obtengut per galvanoplastia.

galvanotipia n.f. Galvanoplastia aplicada especialament à la produccion de clichats tipografics.

galvanotropisme n.m. Reaccion d'un animau à un corrent electric.

gamadura n.f. Caquexia. Var.: **gamonada**.

gamata n.f. Recipient dont lo murador alestisse lo sieu gip, lo sieu mortier, etc.

gamatada n.f. Contengut d'una gamata.

gamatar vt. Alestir dins una gamata.

gamaton n.m. Pichina gamata.

gambareu, èla adj. Que rangua. Var.: **cambareu**. Sin.: **ranc, ràngol, ranquilhós, gambòcho**.

gambe n.m. Cambaròt, ligoban.

gambi, gàmbia adj. Cambalier.

gambian, a adj. e n. De Gàmbia.

gambit n.m. Au juèc dei escacs, sacrifici voluntari d'una pèça per obtenir un avantatge d'atac ò una superioritat de posicion.

gambòcho, a adj. Que rangua. Sin.: **ranc, ràngol, ranquilhós**.

gambre n.m. Chambre.

gamèla n.f. Recipient metallic, individual ò collectiu, provedit ò non d'un cubiceu, per faire la coïna ò transportar d'aliments preparats; lo sieu contengut.

gamelada n.f. Contengut d'una gamèla.

gamelan n.m. Orquèstra d'instruments de persuasion javanés ò balinés.

gamelon n.m. Goitre. Sin.: **gamon, gòi**.

gamenha n.f. Pichin torde d'Euròpa nordenca.

gameta n.m. (biol.) Cellula reproductritz, mascla ò femèla, que lo sieu nucleu contèn un solet cromosòma, e que si pòu unir au gameta de sèxe opauat (fecondacion) ma non si multiplicar solet.

gametangi n.m. Organe dei vegetaus dont son produchs lu gametas.

gametocida adj. Qualitat de cen que tua lu gamets infectats.

gametocit n.m. (biol.) Cellula germinala que produè, au moment de la gametogenèsi, un ovule ò un espermatozoïde.

gametofit n.m. Organisme vegetal que fa de gamets.

gametofitic, a adj. Relatiu à un gametofit.

gametogamia n.f. Reproduccion sexuala per gamets.

gametogenèsi n.f. Formacion dei gametas.

gametospòra n.f. Cellula que resulta de la fusion de doi gamets.

gamma n.f. ò n.m. 1. Tèrça letra de l'alfabet grèc, que correspoande à la letra g de l'alfabet latin (Γ, γ). 2. *Rais gamma*: Radiacions emessi per lu còrs radiocatiu, analògues ai rais X, ma mai penetranti e d'una longuessa d'onda plus pichina, qu'an una accion biologica potenta.

gamma n.f. 1. (mús.) Seguida de sons conjonchs, ascendents ò descendents, dispauats à d'intervals convenguts, dins un sistema musical donat: *Gamma diatonica, cromatica*. 2. (fig.) Seria de divèrs aspèctes, divèrs gras de cauas ò d'objèctes d'una mema natura: *Una gamma de colors*. ◇ *Aut de gamma, bas de gamma, intrada de gamma*: Superior, inferior, en foncion dau prètz, de la qualitat, etc.

gammaglobulina n.f. (bioquim.) Globulina plasmatica que la sieu activitat anticòrs es emplegada en terapeutica e en profilaxia.

gammagrafia n.f. 1. (fis.) Procediment d'estudi ò d'anàlisi de l'estructura dei còrs opacs au mejan de rais gamma. 2. (med.) Scintigrafia.

gammamètre n.m. Aparelh per detectar lu rais gamma.

gammat, ada adj. *Crotz gammada*: Crotz que li sieu quatre brancas s'acàbon en forma de gamma majuscule. En Alemanha, fuguèt l'emblema dau partit nazista. Sin.: **ganchut**. Sin.: **svàstica**.

gammaterapia n.f. Curiterapia.

gamofòbia n.f. Crenta morboa dau maridatge.

gamon n.m. (med.) Iptrofia de la tiroïda de natura inflamativa, tumoralà ò endocriniana. Sin.: **gòi, goitron**.

gamonada n.f. Gamadura.

gamopetal(e), a adj. (bot.) Si di d'una flor que la sieu coròla presenta de petales saudats (per op. à *dialipetale*). Sin.: **metaclamidea**.

gamopetala n.f. (bot.) *Gamopetales*: Grope de dicotelidoneus mé de flors dei petales saudats, que comprèn especialament li primulaceas e li solenaceas.

gamosepal(e), a adj. (bot.) Si di d'una flor que lo sieu calici presenta de sepals saudats entre elu.

gan n.m. Dialècte chinés.

ganacha n.f. (zool.) Part laterala e posteriora de la maissèla inferiora dei quadrupèdes.

ganacha n.f. Vestit d'òme portat à partir dau 1270, mé de mànegas corti, que formava coma una pelegrina e èra largament dubèrt sota li aissèlas; la ganacha èra generalament fenduda e arribava sovent unicament fins à mièja-camba.

ganaderia n.f. (mòt espanhòu) Elevatge de taurs. Sin.: **manada**.

ganarra n.f. Bronza, embriaguessa, peleta, pèu.

ganassa n.f. 1. Garganta dau poarc. 2. (fig. fam.) Boca (si di especialament d'una persona que parla tròup e sovent grossierament).

ganassar vi. Cridar.

ganaveu n.m. Auceu rapaci nuchenc, comun dins lu boascs (Longuessa 70 cm, familha dei estrigides).

ganc n.m. 1. Pèça d'abilhament qu'a la forma dei mans e dei dets. ◇ *Anar coma un ganc*: Convenir à la perfeccion. ◇ *Pilhar, metre de gancs*: Agir mé precaucion; metre de formas (per anonciar quauqua ren). 2. Accessòri similari ò m'au gròs det separat, emplegat per divèrs usatges ò activitats: *Gants per l'esquí, gancs de bòxa*. ◇ Mena de pòcha en teissut esponga, que sièrve per si lavar. Sin. **man**. 3. (anc.) Pèça de l'armadura. ◇ *Getar lo ganc à quauqu'un*: Desfidar quauqu'un. ◇ *Rabalhar lo ganc*: Respoandre à una desfida.

gancar vt. (*ganqui*) Metre de gancs à; provedir de gancs. ◆ vi. Aver coma talha de gancs: *Ganca dau 8*.

gancaria n.f. Fabrega de gancs.

ganchin, a adj. Qu'a la man estropiada. Sin.: **manquet**. ◆ n.m. Qu'a tendença à raubar tot cen qu'es à la sieu portada.

ganchinar (si) v.pr. Si pilhar dins un gancho.

gancho n.m. Cròc.

ganchut, uda adj. 1. Provedit d'un gancho. 2. En forma de gancho. ◇ *Crotz ganchuda*: Svàstica, crotz gammada.

gandaula n.f. 1. Barra mobila à l'entorn d'un pèrno, que sièrve à barrar una poarta per l'accion d'una moala ò per son pròpri pes. Sin.: **cadaula**. 2. Frema leugiera, que cèrca d'aventuras amoroï. Sin.: **correntina**. 3. (pop.) Prostituida. Sin.: **petan** (vulg.).

gandora n.f. Tunica sensa mànegas, portada sota lo burnós ò la djellaba, espec. en Àfrica dau Nòrd.

ganés, esa adj. e n. Dau Ghana.

gang n.m. (mòt anglés) Clica organizada de bandits.

gangetic, a adj. Relatiu au Gange.

ganga n.f. 1. Substança estèrta engatjada dins lo minerau ò que si tròva à l'entorn d'una pèira preciosa dins una jaça. 2. (fig.) Cen qu'envolopa, esconde quauqua ren: *Una ganga de prejutjats*.

ganga n.m. (mòt catalan) Auceu de la region mediterranea, vesin dau pijon.

gangassada n.f. Gacilhada, cascalhada, sancanhada.

gangassaire, airtiz Que gangassa.

gangassar vt. Gacilhar, cascalhar, sancanhar.

gangat, ada adj. Qu'es au dedintre d'una ganga.

gangaula n.f. Gruèlha de limaça.

gangauri n.m. Aneu d'estac.

gangli n.m. Pichin gonflament situat sus l'itinerari d'unu nèrvis e vaisseus linfatics (lu ganglis linfatics son recampats en cadenas dins lo coal, li aissèlas, l'anguinalha, lo torax e l'abdomèn). Var.: **ganglion**. Sin.: **glàndola**.

ganglifòrme, a adj. Qu'a la forma d'un gangli.

gangliòma n.m. (med.) Tumor d'un gangli.

ganglion n.m. Gangli.

ganglionar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai ganglis.

ganglionat, ada adj. Que presenta de bodenflitges que sèmblon de ganglis.

ganglioniti n.f. (med.) Inflamacion d'un gangli nerviós.

ganglioplegic, a adj. e n. Si di d'un medicament que blòca la conduccion de l'influx nerviós au nivèu dei ganglis vegetatius.

gangrena n.f. 1. Mortificacion locala qu'abotisse à la necròsi dei teissuts embé tendença à l'extension de pròche en pròche. ◇ *Gangrena gasoa*: Deuguda à de micròbis anaeròbis que desvolópon de bofas de gas de putrefaccion dins l'espessor dei teissuts, lo mai sovent sus de plagas bruti de tèrra. 2. (fig.) Mau insidiós: *La gangrena dau fanatisme*. Var.: **granguena**.

gangrenar vt. 1. Provocar la gangrena de (un membre, una part dau còrs). 2. (fig. lit.) Corrompre, viciar. ◆ si gangrenar v.pr. Sofrir de gangrena.

gangrenat, ada adj. 1. Pertocat per la gangrena. Var.: **gangrenir**. 2. (fig.) Corromput, depravat, viciat.

gangrenir vt. Gangrenar.

gangrenós, oa adj. De la natura de la gangrena.

gàngster n.m. Membre d'una clica de raubaires, d'un gang; bandit. Sin.: **maufatan, maufaràs**.

gangsterisme n.m. Activitat dei gàngsters; banditisme.

ganguèjaire n.m. Pescador que fa usança dau gangui.

ganguèjar vi. Pescar au mejan dau gangui. Sin.: **faire lo gangui**.

gangui n.m. Ret de pesca de la familha de la sàvega, reduch à una mena de sac que la sieu boca es mantenguda dubèrta per una barra de boasc, lo *badau*. 1431: «...*que nenguna persona non auia calar ambi engienh de ganguil en luec de las illas...*» Sin.: **eissàvega**.

ganh n.m. 1. Accion de ganhar quauqua ren ò de l'emportar dins una accion; avantage que n'en resulta: *Un ganh de temps*. 2. (espec. au pl.) Accion de ganhar de sòus; cen qu'una persona ganha. ◇ (dr.) *Ganhs e salaris*: Produch dau trabalh dei espòs que va dins la comunautat ma que cadun n'en pòu dispauar. 3. (electron.) Grandor, exprimida en decibèls, que caracteriza, per un dispositiu, l'amplificacion en potença, en intensitat ò en tension que dona à un senhal. Sin.: **gasanh, gasanha**. 1540: «*à miech gazan e miech perdoa*.» J.Bres.

ganhable, a adj. Que pòu èstre ganhat.

ganhaire, airtiz adj. e n. Que ganha; si di d'una persona animada per l'envuèia de ganhar.

ganhant, a adj. e n. Que ganha ò qu'a ganhat.

ganhapan n.m. inv. Cen que permete à quauqu'un de ganhar la sieu vida; trabalh, instrument de trabalh. Sin.: **viure**.

ganhapichon n.m. Persona que lo sieu mestier li fa gaire ganhar, que manca d'ambicion. Sin.: **amolet**.

ganhar vt. 1. Obtenir (un profièch, un salari, etc.) per lo sieu trabalh ò per azard: *Ganhar l'estima de quauqu'un, ganhar un prèmi*. 2. Aquistar (un avantatge); èstre vencedor de: *Ganhar una batalha*. ◇ *Ganhar de temps*: Temporisar. 3. Rejónher (un luèc): *Ganhar la frontiera*. ◇ *Ganhar de terren*: Avançar, anar de l'avant (en ben ò en mau). 4. Envaïr progressivament: *La paur mi ganha*. ◆ vi. 1. Èstre lo vencedor. Sin.: **vèncer**. 2. Tirar avantatge de quauqua ren, en parlant de quauqu'un; si melhorar, en parlant de quauqua ren: *Lo vin ganha en venent vièlh*.

ganhós, oa adj. Lucratiu.

ganhosament adv. Lucrativament.

ganivet n.m. 1. Pichin coteu. Sin.: **cotelon, talheta**. 2. (zool.) Mollusc de l'òrdre dei lamellibranchis, de la familha dei solenides (*Solen vagina*), dau còrs alargat, cubèrt per doi valvas cilindriqui foarça fini.

ganoïde n.m. *Ganoïdes*: Grop de peis d'aiga doça de l'esquelèt cartilatginós ò ossificat, que comprèn doi sotaclasses, riqui sobretot en formas fossili: lu *olosteans* (lepisosteas) e lu *condrosteans* (esturion).

ganqui n.m. Gafon.

ganquier, a n. Persona que fa ò vende de gancs.

gansa n.f. 1. Cordonet treçat emplegat coma ornament dins lo vestit, lo costume militari, etc. 2. (mar.) Bocla de cordatge. ◇ *Gansa de mar*: Cordatge acabat per un grop que s'estrenhe per lo solet pes dau còrs que retèn. ◇ *Gansa à man*: Grop de bocla non coladís, que si pòu finda emplegar en alpinisme ò per tirar una veitura. ◇ (mar.) Grop marin utilizat per practicar un aneu temporari au

cap d'un cordatge. 3. Grop que si fa per exemple per estacar lu lacets dei soliers. 4. (pastissaria) Mena d'aurelhetas, coma si fan à Niça.

ganseta n.f. 1. Pichina gansa. 2. Granda malha d'una ret.

gantelet n.m. gantelée (*Campanula trachelium*)

gantelet n.m. 1. (anc.) Ganc cubèrt de lamas de fèrre, qu'èra un element de l'armadura. 2. Manicla.

gap n.m. (mòt anglés) Alunhament, escart entre li cauas. ◇ (econ.) Escart important, retard (tecnologic, economic, etc.).

gapan n.m. Mesclum de tèrra, d'argèla, d'arena e de sobras organiqui. Sin.: **compoast, poporassa**.

gapencés, esa adj. e n. De la region de Gap.

gaperon n.m. Fromai au lach de vaca, aromatisat à l'alhet, fach en Auvernhe.

gapian, a adj. e n. De Gap.

gara n.f. Estacion per lu trens.

gara (interj.) Atencion! Mèfi! ◇ *Sensa para ni gara*: Sensa aver prevengut.

garach n.m. Tèrra laurada au printemps e en estiu, ma pas semenada, per l'alestir ai semenhas d'auton.

garachaire n.m. Aqueu que garacha.

garachar vt. Laurar, faire lo garach.

garachet n.m. Pichin garach. Var.: **garachon**.

garachon n.m. Garachet.

garagai n.m. Gorg, tomp, temple.

gara-gara n.m. Agitacion, tarabast. Sin.: **garbolh**.

garaman n.m. Garamon.

garamatiàs n.m. Discors ò escrich embrolhat, confús.

garamauda n.f. Garamon.

garamon n.m. Peis marin de la carn roja recercada. Var.: **garaman, garamauda**.

garança n.f. Planta erbacea qu'una dei sieu espècias èra cultivada en Occitània per la sieu raïç, que fornisse l'*alissarina*, substança coloranta roja (familha dei rubiaceas). Sin.: **roja**. ◆ adj. inv. D'un roge viu coma la garança.

garançaire, airtiz n. Obrier que garançava li estòfas.

garançar vt. Ténher mé de garança.

garançatge n.m. Accion de fixar la matèria coloranta de la garança sus una estòfa.

garancier, a n. Persona que produe de garança.

garanciera n.f. Luèc plantat de garança.

garancina n.f. (quim.) Produch de la transformacion de la pòuvera de garança per l'acide sulfuric; a la propietat de colorir mai que la garança e de reduire li manipulacions de la tenchura.

garancinier, a n. Persona que produe de garancina.

garanhon n.m. Ae ò cavau entier. ◇ (espec.) Cavau d'ega.

garant, a adj. e n. Garent.

garantia n.f. Garentia.

garantida n.f. Caucion.

garantir vt. (*garantissi*) Garentir. ◆ **si garantir** v.pr. Si garentir.

garantit n.m. (dr.) Garentit.

garar vt. Metre de costat. ◇ Parquejar (un veïcule).

◆ **si garar** v.pr. Si metre de costat.

garatge n.m. 1. Accion de garar. ◇ *Via de garatge*: Via destinada à li parquejar de trens, de veïcules ferroviaris. ◇ (fig.) Emplec segondari, sensa possibilitat d'avancament. 2. Local dont si mete un veïcule à la sosta. 3. Entrepresa de garda, de reparacion, de manteniment per li automobilas.

garatgista n. Persona que tèn un garatge.

garaunhada n.f. Caraunhada.

garba n.f. 1. Bòta d'espigas, de flors, etc, talhats e dispauats de tau biais que li tèstas son recampadi d'un meme costat. 2. Forma de quauqua ren que giscla e si dispèrsa en fais (fuèc d'articici, per exemple). 3. Fais d'esclats mandats per l'explosion d'un obús. 4. Ensèm de trajectòrias dei projectiles qu'une arma soleta tira m' ai memes elements de tir. 5. (fis.) Grope de particulas cargadi que son produchi per l'interaccion d'una particula d'auta energia mé la matèria.

garbairon n.m. Pichin palhier. Var.: **garbeiron**.

garbat, ada adj. Linhós.

garbeiron n.m. Garbairon.

garbejaire, airitz n. Persona que complisse de garbejatge.

garbejar vt. Dispauar en garba. Sin.: **engarbar**.

garbejatge n.m. Accion de garbejar. Sin.: **engarbada**.

garbelatge n.m. (mar.) Drech qu'èra d'usança de perceure à Marselha tocant li merç mandadi en li escalas dau Levant.

garbiera n.f. Cuca, palhier.

garbin n.m. 1. Aigueta (2), bruniada. 2. Vent dau sud-oèst fresc e agradiu que bofa sus lo ribatge provençau entre junh e setembre. Fin dau s. XII^m: «*Qu'ara non dopti mar ni ven / Garbi, maïstre ni ponen...*» Gaucelm Faidit. Sin.: **labech**.

garbinada n.f. 1. Bruniada. 2. Còup de garbin. Sin.: **labechada**.

garbolh n.m. Gara-gara.

garbura n.f. Sopa bearnesa à basa de caulet cuèch e de confit d'auca.

garburejar vi. Manjar la garbura.

garbusi n.m. Garrolha violenta; lu degalhs que n'en resul-ton. ◇ *Cercar garbusi*: Cercar garrolha.

garç n.m. Enfant mascle. Sin.: **dròlle**.

garça n.f. 1. Joventa. 2. (pej., fr.) Frema que cèrca d'aventuras amoroï. Sin.: **correntina**.

garçar vt. 1. Si desbarrassar de, getar. 2. Lançar: *Garçar quauqua ren sobre quauqu'un*. 3. *Garçar quauqu'un dintre, en preson*: Empresonar. 4. *Garçar à la poarta, garçar foara, defoara*: Metre foara, caçar. ◆ **si garçar (de)** v.pr. 1. Non acordar d'importança (à): *M'en garci*. Sin.: **m'en bati** (pop.). 2. Si rire (de). Var.: **s'engarçar**. Sin.: **si fotre** (pop.), **si trufar**.

garcejar vi. Si divertir coma lu jovents.

garceta n.f. (fr.) Pichin cordatge treçat. Sin.: **matafiu, matafion, batafiu, tasseiron**.

garçon n.m. 1. Enfant mascle. Var.: **garç**. Sin.: **dròlle**. 2. Emplegat d'un mestèrant. 3. Aqueu que sièrve dins un bar, un restaurant.

garçona n.f. Filha qu'a un comportament de mascle.

garçonilha n.f. Ensèm dei pichoi. Sin.: **pichonilha, mainadalha**.

garçonejar vi. Trevar lu garçons, en parlant d'una filha.

garçonet n.m. Drollet.

garçonier, a adj. Qu'apartèn ai garçons, que ramenta lo sieu comportament: *Una filha de l'aspècte garçonier*.

garçoniera n.f. 1. Filha que li agrada de córrer darrier lu garçons. 2. Pichin apartament d'òme celibatari.

garda n.f. 1. Accion de gardar, de susvelhar quauqu'un per lo protegir, l'aparar. ◇ *Drech de garda*: Un dei atributs essencials de l'autoritat parentala, qu'autreja au parent ò ai parents un dever de susvelhança e d'educacion de l'enfant minor que deu viure au sieu. 2. Accion de susvelhar quauqu'un per l'empachar de s'escapar. ◇ *Garda à vista*: Manteniment d'una persona dins lu locals de la polícia pendent una durada limitada ai tèrmes de la lèi, per lu besonhs d'una enquista. 3. Accion de susvelhar quauqua ren per lo conservar en boan estat: *La garda d'un tresaur*. ◇ (dr.) *Garda juridica*: Obligacion legala, per lo proprietari d'un animau ò d'una caua, d'assumar la responsabilitat dei degalhs que porria causar. ◇ (Borsa) *Drechs de garda*: Comission pagada à un intermediari que consèrva lu títols dau sieu client e assegura la garda e l'encaissement dei copons. 4. Accion de susvelhar un luèc per l'aparar: *Un can adestrat per la garda*. 5. Servici de susvelhança, de seguretat, qu'una formacion militària assegura: *La relèva de la garda*. ◇ *Montar la garda*: Èstre de faccion. ◇ Servici de velha de quatre oras sus una nau en mar. 1529: «*...feron vello a la premiero gardia...*» 6. Servici de susvelhança que d'uni personas asseguron una après l'autra: *Un mètge de garda*. 7. Comportament d'una persona que si protegisse. ◇ Posicion pilhada per engatjar lo combat en bòxa, esquèrma, etc.: *Si metre en garda*. ◇ *Faussa garda*: Senequier, en bòxa, en esquèrma. ◇ *En garda!*: En posicion de combat. 8. (fig.) *Si tenir en garda, èstre sus li sieu gardas*: Si maufidar. ◇ *Messa en garda*: Avertiment. ◇ *Pilhar garda*: Faire atencion per evitar un auvari. ◇ *Pilha garda!*: Jamai de la vida! 9. Còrs de tropas encargat d'assegurar la seguretat d'una persona importanta. ◇ *Garda nacionala*: En França, milícia civica creada en lo 1789 per lo manteniment de l'òrdre. ◇ *Garda republicana*: En França, còrs de la gendarmaria nacionala encargat d'assegurar de missions de seguretat e de servicis d'onor per li auti autoritats de l'Estat. ◇ (fig.) *La vièlha garda*: Lu partidaris mai ancians d'una personalitat politica. 10. Destacament de militar que gàrdon un luèc ò asseguron una mission de seguretat: *Sonar la garda*. 11. Caua que sièrve à protegir. ◇ Part d'una arma blanca que recuèrbe la sieu manelha e protegisse la man. ◇ *Pàgina, fuèlh de garda ò garda*: Fuèlh blanc ò de color, plaçat au començament e à la fin d'un libre. Var.: **gàrdia**. ◆ pl. Pèças metaliqui intèrni d'una serralha qu'empachon una clau de la manobrar.

garda n. 1. La persona qu'es encargada de la susvelhança d'un luèc, de la garda d'uni cauas. Var.: **garde**. ◇ *Garda forestier*: Emplegat encargat de la susvelhança d'una estenduda donada de forèst. Sin.: **gardaboasc**. 2. Susvelhant: *Escapar ai sieus gardas*. ◇ *Garda dau còrs*: Òme encargat de la garda personala de quauqu'un. Sin.: **gorilla**. 3. Sordat de la garda d'un sobeiran ò d'un còrs especial. ◆ n.f. Frema qu'a la carga de gardar un malaut, un enfant.

gardabanc n.m. (mar.) Pèça de fust qu'enfortisse lu bancs d'una nau.

gardabarrera n. Persona que velha sus la mandòbra d'una barrera.

gardaboasc n.m. Garda forestier.

gardabòus n.m. Mena d'auceu que si paua sus lu bòus, sus lu bufles, sus lu rinoceròs, sus lu ipopotames per si noirir dei sieus parasites. Sin.: **goitron**.

gardabraç n.m. Pèça d'armadura per protegir lo braç.

gardacaça n.m. Garda particulier encargat de velhar à la conservacion de la sauvatgina e de sancionar lu degalhs causats ai proprietats que n'es responsable.

gardacampèstre n.m. Pradier, campier.

gardacanal n.m. Agent encargat de susvelhar li vias de navegacion. Sin.: **garda de navegacion**.

gardacendres n.m. Barrera per arrestar lu cendres d'un fuèc.

gardachorma n.m. 1. (anc.) Susvelhant dei galerians. 2. (pej.) Susvelhant brutal.

gardaclaus n. Celairier.

gardacoasta(s) n.m. 1. Pichin bastiment fach per la defensa dei costas. 2. Embarcacion afectada à la susvelhança doaniera ò à la susvelhança de la pesca costiera.

gardacòrs n.m. inv. Baranha dont un si pòu apontelar, per protegir davant un vuèi. Sin.: **parapet**, **bastingatge**, **parabanda**, **parapièch**, **batalhòla**, **labramoarta**.

gardacòrs n.m. inv. Justaucòrs. Sin.: **body** (angl.).

gardadura n.f. (pej.) Agach. Var.: **regardadura**. Sin.: **alucada**, **aluquejada**, **regach**.

gardafanga n.m. Parafanga en sobre d'una ròda per gandar de la fanga lo veicule ò la persona que mena.

gardafoal n.m. Parabanda qu'empacha de tombar. Sin.: **rambada**.

gardafoant n.m. Mena d'insècte dei patas lònqui que camina sus li aigas pasibli.

gardaforçat n.m. Gardachorma.

gardafrens n.m. inv. Agent dei camins de fèrre qu'èra encargat dau sarratge manual dei frens.

gardafuèc n.m. inv. Grasilha de tela metallica que si mete davant lo fogau d'una chaminèia. Sin.: **parafuèc**.

gardagarris n.m. Gardarats.

gardaire, **airitz** n. (lit.) Persona que garda d'animaus: *Una gardairitz d'aucas*.

gardalach n.m. Pèira que passava per servir lo lach ai femnas.

gardalaiga n.f. Agrion. Sin.: **domaisèla**.

gardalinha n. Persona que velha sus un camin de fèrre.

gardamagasin n.m. Susvelhant d'un magasin, dins una casèrna, un arsenal, etc.

gardamalaut n.m. Persona qu'ajuda lu malauts dins lu actes de la vida quotidiana, sensa faire lo trabalh que pertòca lu praticians (infirmiers, mètges).

gardaman n.m. 1. Pichin tròç de drap que lo cordier tèn en man per si protegir dau fretament de la coarda. 2. Pèça de fust plaçada sus lo canon d'una arma de fuèc e que permete au sordat de portar la sieu arma sensa si brutlar.

gardamànega n.m. Faussa mànega que si mete sobre la mànega per evitar de la brutar.

gardamanjar n.m. inv. Pichin armari mé de cleas, enrodat d'un grasilhatge fin, per conservar lo manjar.

gardamarina n.m. Escolan officier de marina.

gardamàs n. Persona que velha sus un tenement.

gardament n.m. Accion de gardar.

gardamòbles n.m. Local especialisat dont si poàdon entrepauar temporariament de mòbles.

gardan, **a** adj. Que si consèrva ben (en parlant de la frucha).

gardaneron n. Persona cargada de velhar sus un nenon mentre que lu parents li son pas. Var.: **gardaniston**. Sin.: **baby-sitter** (angl.).

gardapatron n.m. (mar.) Pichin compartiment que si tròva à l'avant ò à l'arrier d'una barca e que sièrve à metre de vestits, de manjar.

gardapesca n. Agent encargat de la polícia de la pesca.

gardapesca n.m. Nau destinada à la polícia de la pesca costiera.

gardapila n.m. Local dont si servava lo blat pas encara ventat.

gardaplaça n.f. Dispositiu à fenèstra dins lo quau si mete lo bilhet numerotat d'una plaça de tren reservada.

gardapoart n. Persona encargada de la recepcion de la merç dins lu poarts fluvials.

gardar vt. 1. Susvelhar un èstre per lo protegir, s'ocupar d'eu: *Gardar d'enfants*, *lo can garda l'estròp*. 2. Susvelhar quauqu'un per l'empachar de s'escapar, de faire de mau. ◇ En tèrme de Justícia e de Polícia, susvelhar estrechament quauqu'un sospechat de delict: *Gardar à vista*. 3. Susvelhar un luèc, una eissida, etc., per n'empachar l'accès: *Susvelhar un poant*. 4. Non quitar un luèc, espec. en parlant d'un malaut: *Gardar la cambra*. 5. Conservar, metre en resèrva: *Quora fa caud, la frucha non si garda*. 6. *Conservar pròche de se*: Gardar un document. 7. Conservar (un vestit), non lo levar: *Gardi capeu, que lo soleu pica foart*. 8. Conservar per un temps limitat ò per un usatge ulterior: *Ti gardi la plaça*. 9. Retenir (quauqu'un): *L'ai gardat per dinnar*. ◇ (espec.) Contunhar à emplegar, à frequentar (quauqu'un): *Conservar un collaborator*. 10. Conservar per non revelar: *Gardar un secret*. Sin.: **sauvar un secret**. 11. Conservar (un sentiment, un comportament): *Gardar lo sieu seriós*. ◇ Gardar lo silenci: *Non parlar*. 12. (expr.) *N'en donar à gardar*: Abusar, enganar. ◇ *Non avèm gardat li vacas ensèm*: Expression per refudar la familiaritat mé quauqu'un. ◆ **si gardar** v.pr. (*de*) 1.

Pilhar garda (*à*), si maufidar (*de*). 2. Evitar, s'abstenir (*de*): *S'es ben gardat de nos avertir!*

gardarats n.m. Disc de tòla fixat sus li amarras d'un naviri au desbarcador, per empachar lu rats de montar à bòrd. Var.: **gardagarriis**.

gardarauba n.m. 1. Pichina pèça ò armari per li sarrar de vestits. 2. Ensèm de vestits d'una perona.

gardareu, èla adj. Que pòu èstre servat.

gardaria n.f. 1. Garda susvelhança collectiva d'enfants joves; luèc dont si fa aquesta garda. 2. (silv.) Estendida de boasc plaçada sota la susvelhança d'un garda forestier.

gardaribiera n. Persona cargada de la polícia d'una ribiera.

gardariu n.m. Blavier. Sin.: **armier, martin-pescaire**.

gardasageus n. Ministre de la Justícia.

gardasso n.m. Fanfaron. Sin.: **marjasso, esbrofaire, arlèri, bulo, sautareu**.

gardat, ada adj. Reservat: *Caça gardada*.

gardatemps n.m. Relòtge atomic que sièrve de referença per servar l'ora precisa dins lo monde entier.

gardatge n.m. Accion de gardar.

gardatoalha n.m. Aisina per pauar de botelhas, de jatas sus lo taulier.

gardavacas n. Persona que garda de vacas. Sin.: vaquier.

gardavia n. Agent que susvelha una via de camin de fèrre.

gardavista n.m. Visiera per garantir lu uèlhs dau lume.

garde n.m. Garda.

gardènia n.f. Aubrilhon dei flors blanqui e perfumadi, originari de China (Família dei rubiaceas).

garden-party n.f. (angl.) Fèsta mondana donada dins un jardin, un pargue.

gardescudaria n.m. Persona que garda una escudaria.

gàrdia n. Garda.

gardian, a n. 1. Persona qu'es encargada de gardar (quauqu'un, quauqua ren, un animau). 2. Persona encargada de la garda d'un immòble. ◇ Religiós ò religioa qu'a la carga de la poarta d'un convent, d'un monastèri. 3. (espòrts) Portier (balon, handball, hockey). 4. Protector, aparaire: *Un gardian dei tradicions*. 5. *Gardian de la patz*: Agent de la polícia municipal. Sin.: **vòla** (arg.). ◆ adj. Que garda, que protegisse: *Un àngel gardian*.

gardian n.m. En Camarga, aqueu que garda un tropeu de tauris ò de cavaus.

gardiana n.f. Assistent mairala.

gardiana n.f. Dòba de bòu de Camarga.

gardianat n.m. Ofici de gardian dins una comunautat religioa.

gardianatge n.m. 1. Emplec, servici de gardian. 2. Servici de garda e de susvelhança.

gardiòla n.f. Beuvèire. A donat lo sieu nom a de nombrós toponimes occitans.

gardista n.m. Si di d'un artista, d'un escrivan d'avant-garda. Var.: **avant-gardista**.

gardista n.m. Missionari de la Congregacion de Santa Garda.

gardon n.m. Peis d'aiga doça, de la família dei ciprinidats (lòng de 15 à 30 cm). Sin.: **cabet**.

gardonada n.f. Aigat de Gardon.

gardonar vi. Sortir dau sieu lièch, en parlant de Gardon (pichin fluvi costier de Gard).

gardonejar (v. intr.) Lavar de linge dins Gardon.

gardonenc, a adj. Relatiu à Gardon.

gardonenc, a adj. e n. De Gard.

garena n.f. Luèc boscos dont lu conius vívon à l'estat sauvatge. Var.: **gareniera**.

garena n.m. Coniu de garena.

gareniera n.f. Garena.

garenòta n.f. Pichina garena.

garent, a adj. e n. Que respoande dei actes de quauqu'un, e espec. dei sieus deutes. ◇ Èstre, si portar garent: Assegurar (quauqua ren) en pilhant sota la sieu responsabilitat. Var.: **garant**.

garent n.m. Persona ò caua que sièrve de garentia, de caucion, d'assegurança.

garentia n.f. 1. Cen qu'assegura l'execucion, lo respècte dei tèrmes d'un contracte. 2. (dr.) Obligacion per un dei cocontractants d'assegurar lo gaudiment de quauqua ren ò la proteccion còtra un dam: *Un aparelh sota garentia*. 3. (dr. admin.) Constatacion legala dau títol dei matèrias e obratges de metal preciós. Var.: **garantia, garentida, garantida**.

garentida n.f. Garentia.

garentir vt. (*garentissi*) 1. Assegurar, sota la sieu responsabilitat, lo manteniment ò l'execucion de quauqua ren; constituer una garentia. 2. Respoandre de la qualitat d'un objècte vendut e s'engatjar à remediar à tot defecte constatat pendent un temps donat. 3. Respoandre de l'existença, de la realitat de quauqua ren. 4. Donar per assegurat; certificar: *Vos garentissi que vendrà*. Sin.: **afortir, atestar, acertar**. 5. Metre à la sosta, protegir, preservar: *Una visiera que ti garentisse dau soleu*. Var.: **garantir**. Sin.: **apapar**. ◆ **si garentir** v.pr. Si protegir. Var.: **si garantir**.

garentit n.m. (dr.) Persona qu'una altra (lo *garent*) n'en garentisse lu drechs. Var.: **garantit**.

gargalh n.m. Jable.

gargalh n.m. Gargarisme.

gargalhada n.f. Accion de beure à la botelha. Sin.: **regalada, gargoleta**: *Beure à la gargalhada*.

gargalhar vt. Provedir (una bota) d'un gargalh.

gargalhar (si) v.pr. Si gargarisar.

gargalhejar (si) v.pr. Si gargarisar.

gargalheta n.f. Pichon gavai.

gargamèla n.f. Gòrja, garganta; gavai.

si gargamelar v.pr. Si gormolhar.

garganta n.f. (anat.) 1. Part anteriora dau coal. 2. Part interiora dau coal: *Aver mau de garganta*. Sin.: **gargamèla, gòrja**.

gargantar (si) v.pr. Si gormolhar.

gargantua n.m. Gròs manjaire.

gargantuesc, a adj. Denhe de Gargantua.

gargarisar (-izar) (si) v.pr. 1. Si renfrescar la garganta e l'arrier de la boca m'un liquide, un antiseptic que si garda un moment denant de l'escampar. Sin.: **gargalhar**. 2. (fig. e fam.) Si delectar mé sufisença de: *Tant leu que li fas un compliment, s'en gargarisa.*

gargarisme n.m. 1. Medicament liquide per si gargarisar. 2. Accion de si gargarisar. Sin.: **gargalh**.

gargata n.f. (mar.) Friue de l'intrada d'un poart. 1357: «*Item que per cascun navili que intrara en lo port de Masselha o en la gargata...*» A.C. Marseille.

gargoleta n.f. Bròc porós dont l'aiga si refresca per evaporacion. Sin.: **dorgueta, gorgolina**. ◇ *Beure à la gargoleta*: Beure directament despí un recipient sensa que li labras tòcon aqueu recipient. Sin.: **beure à la regalada, à la gargalhada**.

gargolh n.m. Gargolhament.

gargolha n.f. 1. Conduch salhent de pèira esculptada, sovent ornat d'una figura de fantasia, per faire s'escórrer l'aiga d'una teulada luènh de la paret; la figura d'esperela. 2. Canalet cavat au mitan d'una carriera per l'escorremet de l'aiga.

gargolhament n.m. 1. Accion de gargolhar. 2. Bosin d'un liquide agitad de remolins dins una canalizacion, un recipient. 3. Bosin d'un liquide, d'un gas dins la garganta, l'estòmegue, li entralhas. Var.: **gargolh**.

gargolhant, a adj. Que gargolha.

gargolhar vi. Faire audir un gargolh.

gargolhatge n.m. Gargolh.

gargossa n.f. Dins una boca de fuèc, envolopa que contenia la carga de pòvera destinada à la propulsion dau projectile, tocant sobretot lu canons de foart calibre. Var.: **cargossa**.

gargòta n.f. Restaurant pas car dont si sièrve un manjar de bassa qualitat.

gargotar vi. 1. Bulhir foart. 2. Gargolhar.

gargotatge n.m. Accion de gargotar.

gargotejar vi. Frequentar li gargòtas.

gargotier, a n. (pej.) Persona que tèn una gargòta.

garibaldian, a adj. e n. Partidari de Garibaldi; qu'a fach campanha sota lu sieus òrdres.

garibaudet n.m. Ferrolh (Pelha).

garibolada n.f. Embrolh, trebolici, confusion.

garibolar vt. Embrolhar.

garich n.m. Mena de juèc que consistisse à faire arribar una bòcha dins un trauc.

garir (*garissi*) vt. 1. Desliurar d'un mau fisic, d'una malautia. 2. Metre fin à (una malautia). Sin.: **ressanar, sanar**. 3. Desbarrassar d'un default. ◆ vi. ò **si garir**, v.pr. 1. Retrovar la santat. 2. Cessar, en parlant d'una malautia. Sin.: **ressanar, sanar**. 3. Si desbarrassar, si corregir de: *Garir, si garir d'una marrida abituda.*

garison n.f. Supression, disparicion de la malautia. Var.: **gariment**. Sin.: **ressanament, sanament**.

garissable, a adj. Que si pòu garir. Sin.: **sanable, ressanable**.

garissèire, a (eiritz) n. Persona que garisse ò pretende garir au mejan de dons misterioss ò de procediments empirics. Sin.: **adobaire, rebotaire**.

garita n.f. 1. Sosta per un òme drech, que sièrve ai militaris de faccion. 2. Barraca de chantier que sièrve de bureu.

garlanda n.f. 1. Cadena de fuèlhas, de verdura que sièrve d'onradura. 2. Feston de fulham, de flors, de fruchas que fòrmon un motiu ornatu. Var.: **guirlanda**.

garlandatge n.m. 1. Coronatge. 2. Fustatge.

garlandejar vi. Si debanar en garlandas.

garna n.f. (sobretot au pl.) Agulha de pin.

garnidura n.f. 1. Cen que s'ajusta per garnir, ornar, embelir. Sin.: **assortiment, onradura**. 2. Cen qu'acompanha la pèça principala d'un plat. Sin.: **garniment**. 3. Adobament interior destinat à rendre mai confortabl una automobila, una veitura de camin de fèrre (sètis, revestiment dei poartas, etc.). 4. Ensèm d'objèctes assortits: *Una garnidura de botons*. ◇ *Garnidura de chaminèia*: Ensèm dei objèctes fachs per decorar lo sobe d'una chaminèia. 5. *Garnidura de fren*: Materiau pegat sus lu patins d'un fren per n'augmentar lo coeficient de fretament. Sin.: **revestiment**. 6. (estamp.) Blòc metallic que figura lu blancs, en tipografia. ◇ Ensèm dei pèças que sièrvon à consolidar una forma.

garnierita n.f. Silicat natural de niquèl e magnèsi, que constitue un minerau de niquèl.

garniment n.m. 1. Accion de garnir. Var.: **garnissatge**. 2. (autom., c. de fèrre) Ensèm dei travalhs d'adobament au dedintre d'un veicule. 3. Revestiment interior refractari d'un forn, d'un convertissèire, etc. 4. (mar.) Lo tot dei aubres, dei antenas, dei velas e cordatges d'una nau. Sin.: **atràs, armejadura**. 1518: «*Item l'aubre de trinquet de la meistra ambe sa antenas et garnimens*». ◇ Cordatge que renfortisse l'òrle d'una vela. Sin.: **antenant, antenau, tombada**.

garnir vt. (*garnissi*) 1. Provedir d'elements protectors; renforçar. 2. Emplir mé cen qu'es necessari, que convèn. Sin.: **emplenar**. 3. Completar mé d'elements accessòris, decoratius. 4. (mar.) Provedir una nau dei sieus atràs. Sin.: **arnejar, atrassar**. ◆ **si garnir** v.pr. S'emplir à flor e à mesura: *La sala si garnisse*.

garnison n.f. 1. Ensèm dei tropas estacionadi dins una vila ò dins un obratge fortificat. 2. Vila dont son casernadi de tropas.

garnissatge n.m. Garniment.

garnissèire n.m. 1. Persona qu'òbra sus lu atràs, lu garniments d'una nau. 2. Obrier que procedisse à la confeccion, à la pausa dei pèças de garniments d'una carroçaria.

garnit, ida adj. Qualifica un plat de carn acompanhat de liumes. ◆ n.m. (anc.) Ostalaria dont si fitàvon de cambras mobladi au mes, à l'annada.

garon n.m. Garop.

garonenc, a adj. e n. Relatiu à Garona.

garop n.m. 1. Aubrilhon dei flors blanqui e odoroi, present dins li garrigas (*Daphne Gnidium*). Var. **garon, trentaneu**. 2. Planta foatament toxica emplegada per

empoisonar li anguilhas e li truchas dei ribieras. Var.: **garop-garop**.

garop-garop n.m. Garop.

garrafa n.f. Botelha dau cuu larg e dau coal estrech; lo sieu contengut. Var.: **carrafa**.

garrafada n.f. Contengut d'una garrafa. Var.: **carrafada**.

garrafeta n.f. Pichina garrafa. Var.: **carrafeta**.

garrafon n.m. Pichina garrafa. Var.: **carrafon**.

garret n.m. Jarret.

garri n.m. Mamífer rosegair, foarça nociu, originari d'Àsia (Família dei murides). ◇ *Garri de campanha*: Pichin garri gris dei camps e dei boascs (*Apodemus sylvaticus*). ◇ *Garri de teules*: Garri qu'envaïssèt Europa au s. XIIIe en expandissent la pèsta e que fuguèt descaçat per lo garri de valat ò garri gris. ◇ *Garri d'aiga*: Pichin rosegair terrèstre ò nadaire, de la coa corta e veluda, que fa totplen de mau à l'agricultura (Lòng de 10 cm, família dei murides, *Arvicola sapidus*). ◇ *Garri d'aubre*: Pichon rosegair frugivòre gris, de la coa espessa, que viu en Euròpa. ◇ (fig. e fam.) *Garri de biblioteca*: Persona que passa totplen de temps à consultar de libres dins li bibliotecas. ◇ Apellatiu afectiu, sobretot per un enfant, un adolescent: *Òu, garri!*

garriar vt. (*garri*, classic *gàrri*) Rolhar. Sin.: **ratar**.

garri-babau n.m. Juèc d'enfants qu'embarlúgon lu autres au mejan d'un miralh que li remanda la lutz dau soleu.

garric n.m. Mena de rore. Var.: **garrús**.

garriga n.f. Formacion vegetala segondària (euses mesclats à de boissons e à de plantas erbaceï) qu'apareisse sus lu soals calcaris après destruccion de la forèst, dins lu país mediterraneu. Var.: **garrilha**.

garrigatge n.m. Terren de garrigas.

garrilha n.f. Garriga.

garri-taupa n.m. Espalax.

garrolha n.f. Querèla: *Cercar garrolha à quauqu'un*. Sin.: **chacotada**, **pelejada**, **malamanha**, **carpinada**.

garrolhar (si) v.pr. Si disputar. Sin.: **si carpinar**, **si pejar**, **si chacotar**, **cercar ronha**.

garrolhon, a n. Botafuèc (2). Sin.: **cèrcargarrolha**, **cèrcaronha**, **chacotaire**.

garron n.m. 1. Part de la camba situada darrier l'articulacion dau ginolh. Sin.: **jarret**, **garret**. 2. Luèc dont si plega la camba de darrier dei quadrupèdes. Sin.: **jarret**, **garret**. 3. (constr.) Solucion de continuitat ò imperfeccion d'una part de construccion corba. 4. Gigòt.

garròt n.m. 1. Tròç de boasc que si passa dins una coarda per l'atar en la torcent. 2. Aparelh, ligam per comprimir un membre per arrestar una emorragia. 3. Colana de fèrre que si podia tesar à volontat per faire morir un condemnat.

garrotar vt. (*garròti*) Ligar estrechament (quauqu'un).

garrotatge n.m. Accion de garrotar; lo sieu resultat.

garrús n.m. Avas. Var.: **garric**. Sin.: **avaussier**.

gas n.m. 1. Còrs que si tròva dins l'estat de matèria dins lo quau ocupa tot l'espaci d'un recipient dont es mes. ◇ *Gas perfect*: Gas fictiu que porria seguir exactament

li lèis de Mariotte e de Gay-Lussac, estat vèrs lo quau tènson lu gas reals quora la sieu pression tende vèrs zèro.

◇ *Gas permanent*: Gas que non si pòu liqueficar per simpla aumentacion de la pression. ◇ *Gas de comba*: Substànças quimiqui gasoï ò liquidu emplegadi coma arma. ◇ *Cambra de gas*: En d'unu Estats dei Estats-Units d'Amèrica, cambra dont son mes à moart lu condemnats à-n-aquela pena; installacion dei camps de concentracion nazis, destinada à l'exterminacion dei deportats. 2. Còrs qui si tròva naturalament dins aquel estat. ◇ (quim.) *Gas rares*: Èli, neon, argon, cripton, xenon, radon. 3. *Lo gas*: Lo gas natural ò manufacturat emplegat coma combustible ò carburant. ◇ *Gas natural*: Mesclum d'idrocarbures saturats gasós que si tròva dins lu jaç soterraneï, que constituísse un combustible de granda qualitat. ◇ *Gas de petròli liqueficat (G.P.L.)*: Mesclum d'idrocarbures leugiers (butane, propane) portat à l'estat liquide per aumentacion de la pression ò abaissament de la temperatura e emplegat coma combustible ò coma carburant. ◇ *Gas de carbon*: Obtengut per distillacion de carbon dins de forns. ◇ *Gas à l'ària ò gas paure*: Obtengut dins un gasogène après passatge dei produchs de la combustion de combustibles solides sus una massa de carbon portat au roge. ◇ *Gas à l'aiga*: Que resulta de la descomposicion de la vapor d'aiga per de carbon portat à una temperatura auta (1000-1200 °C). ◇ *Gas de vila*: Gas natural ò gas de carbon distribuit per de conduchas (per op. à *gas en botilhas*). ◇ *Lo gas*: Lo servici, la companhia que fabrica, distribuísse lo gas de vila: *Un emplegat dau gas*. 4. (autom.) *Gas carburats*: Mesclum d'aria e d'essença que lo carburator fornísse. ◇ *Metre lu gas*: Donar de velocitat à un motor en apielant sus l'accelerator; (fig.) Si despachar. 5. (sobretot au pl.) Mesclum d'aria e de produchs volatiles dei fermentacions, dins lo tube digestiu. Sin.: **flatulència**.

gasa n.f. Luèc gaire profund d'una ribiera, dont si pòu traversar à pens. Sin.: **gat**, **gait**.

gasa n.f. Gaza.

gasanh n.m. Ganh. Var.: **gasanha**.

gasanha n.f. Gasanh.

gasanhaire, airtz adj. e n. Ganhaire.

gasanhar vt. e vt. Ganhar.

gasar vt. 1. Sotametre à l'accion de gas toxics ò asfixiants. 2. Sotametre (de teissuts, de fieu) à l'accion rapida d'una flama.

gasardon n.m. Guisardon.

gasardonar vt. Guisardonar.

gasat, ada adj. Qu'a subit l'accion de gas asfixiants.

gasatge n.m. 1. Accion de gasar; lo sieu resultat. 2. Fach d'èstre gasat.

gascon, a adj. e n. De Gasconha. ◆ n.m. Dialècte occitan parlat au Sud-Oèst de Garona.

gasconada n.f. Fanfaronada.

gasconejar vi. Pilhar lo biais gascon, emplegar de gasconismes.

gasconisme n.m. Expression pròpria au gascon.

gasconitat n.f. Caractèr gascon.

gaseificacion n.f. 1. Accion de gaseficar; transformacion en gas combustibles de matèrias

carbonadi. 2. Adjoncion de gas carbonic à una bevenda. Var.: **gasificacion**.

gaseificador n.m.. Aparelh per gasificar. Var.: **gasificador**.

gaseificar vt. (*gaseifiqui*) 1. Faire passar (un còrs) à l'estat gasós. 2. Dissòlver de gas carbonic dins una bevenda per la rendre gasoa. Var.: **gasificar**.

gaseifòrme, a adj. Si di d'un còrs qu'es à l'estat de gas. Var.: **gasifòrme**.

gasificador n.m. Gaseificador.

gasificar vt. (*gasifiqui*) Gaseificar.

gasifòrme, a adj. Gaseifòrme.

gasetà n.f. (anc.) Escrich periodic que donava d'informacions leterari, politiqui, artistiqui. Var.: **gazeta**.

gasetier, a n. Persona qu'escrivia dins una gasetà; jornalista. Var.: **gazetier**.

gasier, a adj. Relatiu à la fabricacion e à la distribucion de gas.

gasier, a n. Emplegat d'una companhia de gas.

gasilha n.f. Robinier faus acàcia.

gasoducte n.m. Canalisacion destinada au transpoart de gas à lònga distança.

gasogène n.m. Aparelh que transforma, per oxidacion incompleta, lo carbon ò lo boasc en gas combustible.

gasolha n.f. Verbiatge. Sin.: **charra, paraulatge**.

gasòli n.m. Liquide petrolier jaune clar, emplegat coma carburant e coma combustible.

gasolina n.f. Essença leugiera, totpen volatila, que si separa dau petròli brut per una promiera destillacion.

gasomètre n.m. (anc.) Granda cistèrna dont èra conservat lo gas de vila à volume variable e sota una pression constanta.

gasometria n.f. Mesura dei volumes e dei densitats dei gas.

gasometric, a adj. Relatiu a la gasometria.

gasós,oa adj. 1. De la natura dau gas. 2. Aiga gasoa: Que contèn de gas carbonic.

gaspacho n.m. (mòt espanhòu) Sopa espanhòla à basa de liumes cruts, servit fresc.

gaspar vt. e vi. Gratar la tèrra, en parlant, dei galinas, dei cavaus, etc.

gassar vt. Ensabonar (lo linge) denant de lo faire bulhir.

gassendisme n.m. Filosofia atomistica, creada dins l'Antiquitat grèga, que Gassendi repilhèt e desvolopèt.

gassendista adj. e n. Dau gassendisme; disciple dau gassendisme.

gast n.m. Dam, degalh. Var.: **gasta**.

gast, a adj. 1. Degalhat. 2. Gèrp. ◇ *Tèrra gasta*: Èrme.

gasta n.f. Degalh.

gastabesonha n. Marrit obrier.

gastable, a adj. Que pòu estar gastat. Sin.: **degalhable**.

gastabot n.m. Pichina aisina d'argent ò de fèrre blanc que permete de faire cremar una candela dins la sieu totalitat.

gastada adj. f. Abortiva, en parlant d'una vaca, d'una cabra.

gastadura n.f. Degalh.

gastafarina n. Marrit fornier.

gastafèsta n. (fig., pop.) Persona que disturba una fèsta. Sin.: **trebolafèsta, trebolaplas(er)s, disturbaire**.

gastafús n. Aisina que permete de culhir lu fruchs tròup auts sensa lu degalhar.

gastaire, airtz n. Chabencier, acabaire, degalhaire.

gastalançòus n. Pelandron, pigre.

gastamestier n. Si di d'una persona que si fa pagar en dessota de la nòrma e ensinda lèva lo trabalh ai autres.

gastar vt. 1. Alterar, degalhar, poirir: *L'umiditat gasta la frucha*. 2. Faire totpen de presents à: *Per lo sieu anniversari, es estat gastat*. 3. *Gastar un enfant*: Lo tractar mé tròup d'indulgença. Sin.: **apoiridir**. ◆ **si gastar** v.pr. 1. S'alterar, si degalhar. 2. Virar mau: *La situacion si gasta*.

gastasaussa n. 1. Marrit coïnier. 2. (fig., pop.) Persona que disturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire, rompebalas, disturbaire, tràversa, disturbamestier, embarrassacamin**.

gastatge n.m. Degalhatge.

gastatot adj. e n. Fatrassier.

gastaudèla n.f. Peis de la familha dei escombridats.

gasterologia n.f. Gasterologia.

gasterològue, òga n. Gasterològue.

gasteromicèt n.m. (bot.) *Gasteromicèts*: Fonge basidiomicèt que li sieu espòras si tròvon dins una envolopa clausa. Var.: **gastromicèt**.

gasteropòde n.m. *Gasteropòdes*: Classa de molluscs que si desplaçon sus un pen ventral, sovent provedits d'una cauquilha dorsala espiralada e que vívon dins la mar, l'aiga doça ò lu luècs umides: *La limaça es un gasteropòde*. Var.: **gastropòde**.

gasterosteïde n.m. *Gasterosteïdes*: Genre de peis gasterosteïfòrmes.

gasterosteïfòrme n.m. *Gastérostéiformes*: Òrdre de peis qu'enclau un nombre de tipes familiers, coma l'estenhecat.

gastralgia n.f. Dolor à l'estòmegue.

gastralgic, a adj. Qu'a lo caractèr d'una gastralgia.

gastrectomia n.f. Ablacion parciala ò totala de l'estòmegue.

gastrextasia n.f. (med.) Dilatacion de l'estòmegue.

gastric, a adj. Relatiu à l'estòmegue. ◇ *Suc gastric*: Liquide acide secretat per l'estòmegue e que contribueisse à la digestion.

gastriti n.f. Inflamacion de la mucoa de l'estòmegue.

gastrocèla n.f. (med.) Ernia de l'estòmegue.

gastrocolic, a adj. Que pertòca à l'encòup l'estòmegue e lo colon.

gastrocoliti n.f. (med.) Inflamacion simultanea de l'estòmegue e dau colon.

gastroenteriti n.f. Inflamacion simultanea de la mucoa de l'estòmegue e d'aquela dei intestins.

gastroenteric, a adj. Relatiu à la gastroenteriti.

gastroenterocoliti n.f. (med.) Inflamacion simultanea de l'estòmegue, dau budèu pichon e dau colon.

gastroenterologia n.f. (med.) Especialitat que s'entrèva dei malautias dau tube digestiu.

gastroenterològue, òga n. Especialista de gastroenterologia.

gastroesofagian, a adj. Que pertòca à l'encòup l'estòmegue e l'esofague.

gastrofil(e) n.m. Mosca que la sieu larva viu en parasit dintre l'aparelh digestiu dei cavaus e dei bòus. Sin.: **lagast, mosca cavalina, mosca boïna**.

gastrointestinal, a adj. Que pertòca l'estòmegue e lu intestins. Var.: **gastrointestinalu**.

gastrointestinalu, ala adj. Gastrointestinal.

gastrolatra adj. e n. Que li agrada lo ben manjar.

gastrologia n.f. Estudi de l'estructura e dei foncions de l'estòmegue. Var.: **gasterologia**.

gastrologic, a adj. Relatiu à la gastrologia.

gastrològue, òga n. Especialista de gastrologia. Var.: **gasterològue**.

gastromania n.f. Amor excessiu dau ben manjar.

gastromicèt n.m. Gasteromicèt.

gastronòme, a n. Persona que li agrada lo ben manjar.

gastronomia n.f. Conoissença de tot cen que pertòca la coïna, l'organizacion dei pasts, l'art de si congostar.

gastronomic, a adj. 1. Que pertòca la gastronomia. 2. Si di d'un past que la sieu coïna es abondoa e de qualitat.

gastronomicament adv. D'un biais gastronomic.

gastropiloric, a adj. Relatiu à l'estòmegue e au pilòr.

gastroplastia n.f. (cir.) Radobament cirurgical de l'estòmegue (ulcèra pertuat...).

gastropòde n.m. Gasteropòde.

gastroptòsi (med.) Desplaçament de l'estòmegue vèrs lo bas de l'abdomèn.

gastrorafia n.f. (cir.) Sutura d'una plaga de l'estòmegue.

gastrorragia n.f. (med.) Emorragia de l'estòmegue.

gastrorrea n.f. Secrecion grandassa dau suc gastric que provòca la fleuma.

gastroscòpi n.m. Endoscòpi destinat à effectuer una gastroscopia.

gastroscopia n.f. Examèn de la cavitat gastrica au mejan d'un gastroscòpi intrat per l'esofague.

gastrostòma n.m. (med.) Fistula gastrica.

gastrotomia n.f. Incision cirurgicala de la paret de l'estòmegue.

gastrula n.f. (biol.) Estadi embrionari que vèn après la blastula (forma un sac m'una dobla paret, provedit d'un orifici solet, lo *blastopòre*).

gastrulacion (biol.) Transformacion de la blastula en gastrula, dins l'embrion.

gat n.m. Cat.

gat n.m. Gasa.

gata n.f. 1. Cata. 2. Peis de la familha dei peis cans. ◇ *Gata caucinièra*: Can de mar, mena de peis-can mejan de l'Atlantic, de la Mediterranea, de l'ocean Indian, e dau Pacific, de la tèsta conica, dei labras carnudi, gris ou brun chicolata. ◇ *Gata d'arga*: Mena de peis-can. Sin.: **rosseta, gatusso**.

gata n.f. (mar.) Taulas apariadi à la proa d'una nau per empachar l'aiga que vèn dei acubiers de s'expandir sus lo poant. Sin.: **esporgidor**.

gatairou n.m. Grèlh. ◆ n.f. Frema de marrida vida.

gateirou n.m. Bigatana.

gatamua n.f. Nuèchola.

gatge n.m. 1. (dr.) Objècte mobilièr (per op. à *anticrèsi*) remés en depaus per garantir lo pagament d'un deute; contracte, drech relatiu à-n-aquel objècte. 2. (fig.) Garentia, assegurança, caucion, pròva. 3. Au juèc, penitènça que lu adversaris causisson e qu'aqueu qu'a perdut deu complir. Var.: **engatge**. Sin.: **empenh**. ◆ pl. 1. Remuneracion dei domestics. 2. *Tuairè* à *gatges*: Persona pagada per assassinar quauqu'un.

gatgiera n.f. Prèst garentit au mejan d'un gatge.

gatgista adj. e n. (dr.) Que detèn un gatge.

gatjaire, airtiz n. Persona que gatja.

gatjament n.m. Accion de gatjar. Var.: **gatjaria**.

gatjar vt. 1. Garentir m'un gatge. 2. Escometre: *Gatgi que non diètz la veritat*.

gatjaria n.f. Gatjament; sasida acompanhada d'un gatjament. Var.: **sasida-gatjaria**.

gatjat, ada adj. (dr.) Si di d'un objècte sasit en garentia d'un deute.

gaton, a n. Caton, a.

gaton n.m. Benda de cuer reforçada au mejan d'una pèça metallica, que lu cordiers, etc., emplègon per butar una agulha.

gatussa n.f. Pèu de la cropa d'ae, de muu, de cavau, de cabra, tanada per divèrs usatges (religadura, marroquinaria de luxe).

gatusso n.m. Rosseta. Sin.: **gata d'arga**.

gaubar vt. Profilat, donar un gaube à. Var.: **gaubiar, engaubiar**.

gaubat, ada adj. 1. Que lo sieu profieiu presenta una linha exteriora: *Una colomna gaubada*. 2. Si di d'un mòble que presenta una faça concava e una convèxa. 3. (per ext.) Que presenta una corba, un contorn armoniós. Var.: **gaubiat, engaubiat**.

gaube n.m. Contorn, profieiu en forma de corba armonioa pauc ò pron accentuada, d'un element d'arquitectura, d'una pèça de ceramica, d'una estàtua, dau còrs uman, etc. ◇ *Donar de gaube à*: Gaubar.

gaube n.m. Abiletat, dexteritat, gràcia. Var.: **gaubi**. ◇ *Si donar de gaube*: S'emplegar. ◇ *Aver de gaube per ren*: Èstre un incapable. ◇ *Sensa gaube*: Maudestrament; maugaubiat.

gaubejar vt. Manejar, emplegar mé gaube e atencion: *Gaubejar lo sieu ben*.

gaubejaire, airtiz adj. e n. Que fa atencion à cen que fa, qu'agisse mé gaube.

gaubi n.m. Abiletat, dexteritat. Var.: **gaube**.

gaubiat, ada adj. Gaubat.

gaubiós, oa adj. Que fa vèire de gaube dins son biais de faire. Sin.: **abile, adrech, graciós, engenhós**.

gauch n.m. Gaug (sentiment).

gaucho n.m. [gawtʃo] Gardian de tropeus de la pampa argentina.

gaud n.m. Forèst. Var.: **gaudina**. Sin.: **seuva, mairís**.
gaudença n.f. Gaudiment.
gaudent, a adj. Que gaudisse.
gaudesia n.f. Gaudiment.
gaudi n.m. Gaug.
gaudiment n.m. 1. Satisfaccion. 2. (dr.) Possession, drech d'emplegar, de tirar lu profièchs de quauqua ren. 3. Plaser sexual. Var.: **gaudença, gaudissença, godiment**. Sin.: **gaudesia**.
gaudina n.f. Gaud.
gaudir vt. ind. (*de*) (*gaudissi*) 1. Tirar un grand plaser, un grand gaug de. Var.: **si regaudir**. 2. Aver la possession de (quauqua ren que s'en tira d'avantatges); beneficiar de: *Gaudir d'una boana santat*. ◆ v.i. Arribar à l'orgasme. ◆ vt. Dissipar (lu sieus bens). Sin.: **escampar, bregalhar, acabar**.
gaudissatge n.m. *Benda de gaudissatge*: Partida ajustada à una pèça sotamessa à un fretament, per l'empachar de si frustrar.
gaudissença n.f. Gaudiment.
gaug n.m. 1. Sentiment de benèstre extrème, de plenituda, limitat dins la sieu durada, qu'una persona sente quora un dei sieus desidèris es satisfach. 2. Estat de satisfaccion que si manifestà per de gaietat, e de boana umor; aqueli manifestacions. 3. Cen que provòca dins quauqu'un un sentiment de grand benastre, de grand plaser. Var.: **gaudi**. Sin.: **jòia**. 4. *Aver gaug de*: Èstre impacient de veïre una caua si realisar. Var.: **gauch**.
gaug n.m. Planta qu'una dei sieu varietats es cultivada per li sieu flors jauni ornamentalí (Família dei composeas).
gaujoa n.f. Eufòrbi. Sin.: **èrba dau lach, moreleta, èrba dau diau, tuèissegue**.
gaujós, oa adj. Que pròva de gaug. Sin.: **joiós, jugarèu, foligaud, alègre, urós, agradiu**.
gaujosament adv. Embé gaug.
gaullian, a adj. Relatiu au general de Gaulle, à la sieu accion, à la sieu pensada, ò qu'evòca l'estile de la sieu accion politica.
gaullisme n.m. Doctrina inspirada de la politica dau general de Gaulle.
gaullista adj. e n. Qu'apartèn au gaullisme; partidari dau general de Gaulle, de la sieu politica.
gaunha n.f. 1. Gauta. ◆ *Aver la gaunha blanca*: Èstre palle. ◆ *Aver la gaunha fresca, aver boana gaunha*: Aver boana mina. 2. Branquia. 3. Caduna dei doi parts carnudi que fórmon lo darrièr de l'òme e d'unu animaus. Sin.: (pop.) **Li gautas dau cuu, li esclapas dau cuu**.
gaure n.m. Valon pichin en vivaroalpenc rocabrunasc.
gauss n.m. (fis.) Unitat d'induccion magnetica (simbòle G) dins lo sistema C.G.S. electromagnetic.
gauta n.f. 1. Cada part laterala de la cara umana, compresa entre la boca, l'uèlh e l'aurelha. Sin.: **gaunha**. 2. Part laterala de la tèsta d'uni bèstias. 3. Tròç de carn de bòu, que correspoande à la region dau maxilari inferior. 4. (pop.) *Li gautas dau cuu*: Li gaunhas, li esclapas dau cuu. 5. (mar.) Caduna dei parts corbadi de la cencha d'una nau, plaçada après la ròda de proa.
gautalís, issa adj. Glabre.

gautar vt. Barcelar, simecar.
gautarut, uda adj. Gautut.
gautàs n.m. Simèc. Sin.: **baceu, patèla, bofa, estornigon, empastre**.
gautàs, assa adj. Qu'a de gròssi gautas.
gautassa n.f. Granda gauta.
gautissons n.m. pl. (patol.) Aurelhons. Sin.: **gaidaveus**.
gautut, da adj. Persona qu'a li gautas redoni, ben emplenadi. Sin.: **bofareu, majoflàs, bofarut**. Var.: **gautarut**.
gavach, a adj. e n. 1. Que vèn de la montanha. 2. Òme rústegue.
gavachar vt. 1. Alimentar de foarça una volalha (espec. l'aneda ò l'auca per obtenir de fetge gras) en li faguent intrar lo manjar fins au fons dau gavai, è la man ò m'un tortairòu. Sin.: **embocar, engavachar**. 2. Faire manjar embé excès: *Gavachar un enfant de caramèlas*. 3. Embarrassar l'esperit de: *Aqueu pichon es estat gavachat de matematicas*. ◆ **si gavachar** v.pr. 1. Manjar embé excès: *Si gavachar de carnsalada*. 2. (fam.) Si clafir l'esperit de: *Si gavacha de romans policiers*.
gavai n.m. Part intèrna dau coal, que comprèn la faringe e l'intrada de l'esofague e de la laringe. Sin.: **gargamèla, garganta, gosier**.
gavar (si) v.pr. Si sortir d'una situacion complicada; capitar.
gavaron n.m. Peis ossós dei mars caudi e temperadi (Lòng pauc ò pron 20 cm). Sin.: **picareu, gèrle-blavier, gòra**.
gavatge n.m. Accion de gavar leis animaus.
gavàudola n.f. Juguet en forma de pera, que si fa virar sus la poncha. Var.: **baudufa, baudufla** (vivaroalpenc, valada d'Esteron).
gave n.m. Ribiera torrenciala dei Pireneus: *Lo gave de Pau, lo gave d'Auloron*, afluents d'Ador.
gaveràs n.m. Aumentatiu de gaure (vivaroalpenc rocabrunasc).
gaveta n.f. (mar.) Dins lo temps, jata de boasc dins la quala si servia la sopa ai nautors.
gaveu n.m. 1. Ram de vinha: *Un fuèc de gaveus*. 2. *Gaveu de tina*: Filtre per la raca. 3. (mar.) Mena de tavèla que servia à calafatar.
gavial n.m. Reptile crocodilian d'Índia e de Birmania, dau morre lòng e fin (Lòng fins à 10 m).
gavina n.f. Gabian. ◆ *Gavina pichina*: Lo mai pichin dei gabians, dau bèc cort e estrech e dei patas rogi. ◆ *Gavina de la tèsta negra*: Gabian de la tèsta e dau suc negres, de l'uèlh bordat de blanc, dau manteu gris clar, m'au dessobre dei alas gris.
gaviteu n.m. Còrs que flòta dispauat en mar per reperir un ponch, indicar un perilh, suportar d'unu aparelhs de senhalisacion. Var.: **gaiteu**.
gavoat, a adj. e n. De la montanha: «*Lo gavoat e lo sieu enfant*», *faula de Rancher*.
gavoata n.f. 1. Dança populària, dau ritme binari moderat (s. XVIIⁿ - XVIIIⁿ). 2. Composicion musicala dins lo temps e lo caractèr d'aquesta dança.

gavon n.m. (mar.) 1. Compartiment d'estiva d'una galèra. 2. Cambra que servia ai oficiers (*gavon de popa*), ò per estremar de materiaus divèrs (*gavon de proa*).

gay adj. e n. (angl.) Omosexual.

gaza n.f. 1. Estòfa leugiera e transparenta, de seda ò de coton, emplegada dins la mòda ò la confeccion. Sin.: **teleta**, **cambresina**. 2. (farm.) Teissut de coton emplegat per faire de bendatges. Var.: **gasa**.

gazània n.f. Planta dei flors ornamental, originària d'Àfrica dau Sud (Família dei asteraceas).

gazar vt. Curbir d'una gaza.

gazèla n.f. Pichina antilòpa totplen rapida, que viu dins li estepas d'Àsia e d'Àfrica.

gazeta n.f. Gaset.

gazetier, a n. Gasetier.

Gd Simbòle dau gadolini.

Ge Simbòle dau germani.

gebellin, a adj. e n. Relatiu à la faccion gebellina dau Temps Mejan, partidària de l'Imperaire germanic; partidari d'aquesta faccion.

geena n.f. Infèrn, dins lu escrichs biblics. Sin.: **infernàs**.

gefirian n.m. *Gefirians*: Ancian grope de pichins animaús marins vermifòrmes.

gèina n.f. Gèna.

geinaire, airtz adj. e n. Genaire.

geinant, a adj. Genant.

geinar vt. Genar.

gèis n.m. Ròca sedimentària formada de sulfat de calci idratat e cristallizat. Sin.: **gip**.

geiserita n.f. Depaus siliciós que sembla l'opale, format per d'uni foants caudi.

geisha n.f. [ˈgɛjʃa] (mòt japonés) Frema japonesa formada despí li sieu promieri annadas à la dança, au cant, à la conversacion, que lo sieu ròtle es de faire una ostessa de tria dins li maions de tè.

gèissa n.f. Planta de la família dei papilionaceas, que d'uni espècias son cultivadi coma forratgieri ò coma ornamental.

gèl n.m. 1. Gelada dei aigas. 2. Periòde de gelada. 3. (fig.) Suspension, blocatge d'una activitat, d'un projècte: *Gel dei crèdits*. 4. (quim) Mesclum d'una matèria colloidala e d'un liquide que si forma espontaneament per floculacion e coagulacion. 5. Produch de beutat generalament translucide e de consistença moala.

gelabra n.f. Perdritz blanca.

gelacion n.f. Tresmudament reversible d'una solucion colloidala en gèl.

gelada n.f. 1. Abaïssament de la temperatura en dessota de zèro, que provòca la conversion de l'aiga en glaça. 2. *Gelada blanca*: Passatge dirècte de la vapor d'aiga à l'estat solide, per temps clar. 3. Suc de carn clarificat e solidificat. Var.: **geladina**. 4. Suc de fruch cuèch mé de sucre, que si solidifica en venent frèi: *Gelada de codonh*. 5. *Gelada reiala*: Liquide secretat per li glândolas noirissieri dei abelhas, destinat à alimentar li pichini larvas.

geladina n.f. 1. Suc de carn clarificat e solidificat. Var.: **gelada**, **gelatina**. 2. Proteïna qu'a l'aspècte d'una gelada, que fonde vèrs 25 °C, obtenguda per accion de l'aiga cauda sobre lo collagène dei teissuts de sostèn animaús (s'emplega en microbiologia coma mitan de cultura e dins l'industria dei pegas, de la fotografia, etc.).

geladinat, ada adj. Cubèrt de geladina. Var.: **gelatinat, ada**.

geladinifòrme, a adj. (med.) Qu'a un aspècte geladinós. Var.: **gelatinifòrme, a**.

geladinobromur(e) n.m. Composicion formada d'una sau d'argent (bromure ò clorure) en suspension dins la geladina (es una emulsion sensibla, emplegada en fotografia). Var.: **gelatinobromur(e)**. Sin.: **geladinoclorur(e)**.

geladinoclorur(e) n.m. Geladinobromur(e). Var.: **gelatinoclorur(e)**.

geladinós, oa adj. De la consistença de la geladina, que sembla de geladina. Var.: **gelatinós, oa**.

geladís n.m. Engladura, escarabassa.

geladís, issa adj. Que pòu gelar aisadament.

gelador n.m. Luèc dont li si gèla. Sin.: **glaciera**.

geladura n.f. 1. Accion dau frèi sus un organe, una part dau còrs. 2. Lesion que resulta de tala accion.

gelairon n.m. Glaçon.

gelar vt. (*gèli*) 1. Transformar en glaça. 2. Tocar, degalhar (d'organes, de teissuts): *Gelar lu pens*. 3. Interrompre (una activitat), blocar (de moviments financiers). ♦ vi. 1. Si transformar en glaça. 2. Èstre tocat, degalhat per l'accion dau frèi: *Aquest an, la vinha non a gelat*. 3. Aver foarça frèi: *Si gèla aquí!* ♦ v. impers. Calar en dessota de zèro, en parlant de la temperatura: *Demàn gelerà en montanha*.

gelardina n.f. Pichin escacier migrator, de la família dei rallides.

gelàs n.m. Glacier (A donat lo sieu nom à la cima mai auta dei Aups Marins).

gelatina n.f. Geladina.

gelatinat, ada adj. Geladinat, ada.

gelatinifòrme, a adj. Geladinifòrme, a.

gelatinobromur(e) n.m. Gelatinobromur(e).

gelatinoclorur(e) n.m. Geladinoclorur(e).

gelatinós, oa adj. Geladinós, oa.

gelha n.f. Cercle que constitue la periferia d'una ròda de veïcule, d'un volant. Var.: **jelha**. Sin.: **gabilha, janta** (fr.).

gelibrada n.f. Gibrada.

gelibrar vt. Gibrar.

gelibrat, da adj. Gibrat.

gelibre n.m. Gibre.

gelibrós, oa adj. Gibrós.

gelificacion n.f. Formacion d'un gèl; transformacion en gèl.

gelificar vt. (*gelifiqui*) Transformar en gèl per addicion d'una substança apropiada.

gelifraccion n.f. (geol.) Fragmentacion dei ròcas per alternança de gèl e de desgèl. Sin.: **crioclastia, gelivacion**.

gelinòta n.f. Auceu gallinaceu dau plumatge ros, lòng de 35 cm, que viu dins li forèsts de montanha (Família dei tetraonidats). Var.: **galinòta**.

geliturbacion n.f. Desplaçament dei particulas au soal sota l'efècte de l'alternança de gèl e de desgèl. Sin.: **crioturbacion**.

geliu, iva adj. Que s'es fendut ò que si pòu fendre sota l'accion dau frèi, en parlant dei aubres, dei ròcas.

gelivacion n.f. Gelifraccion.

gelivadura n.f. 1. Escarabassa dei aubres, dei pèiras, etc., deuguda à de foarti geladas. 2. Fendascla deuguda au gèl.

gelivar (si) v.pr. Si fendasclar per l'encausa dau gèl.

gelivitat n.f. (constr.) Defaut d'unu materiaus que si degàlhon sota l'efècte dau gèl.

gelon n.m. Glacier.

gelós, oa adj. e n. 1. Que pròva de gelosia en amor. 2. Que pròva de despièch davant lu avantatges dei autres. Var.: **gilós**. ♦ adj. Totplen estacat à: *Èstre gelós de la sieu autoritat*.

gelosament adv. D'un biais gelós. Var.: **gilosament**.

gelòsa n.f. Agar-agar.

gelosar vt. Provar de gelosia (vèrs quauqu'un, una situacion, etc.): *Gelosar la paga d'un collega*. Var.: **gilosar**.

gelosia n.f. 1. Sentiment d'inquietuda d'una persona que pròva un desidèri de possession exclusiva vèrs la persona aimada e que teme la sieu eventuala infidelitat. 2. Despièch provat à la vista dei avantatges dei autres. Var.: **gilosia**.

gelula n.f. (farm.) Capsula cilindrica formada de doi parts de geladina que si fixon en si blocant una dins l'autra.

gematria n.f. Part de la cabala judiva basada sus l'interpretacion matematica dei mòts de la Bibla.

gemel, èla adj. e n. Gemeu.

gemela n.f. Gaburon.

gemelar vt. (*gemèli*) 1. Afrairar, bessonar. 2. (mar.) Renfortir un aubre au mejan de gemèlas.

gemelatge n.m. Afrairament, bessonatge.

gemelari, ària adj. Relatiu ai gemeus.

gemelipara adj. f. Qu'a augut ò que va aver de gemeus.

gemeliparitat n.f. Estat d'una frema, d'una femèla gemelipara.

gement, a adj. Que gemisse. Var.: **gemissent**.

gémir vi. Gemir.

gemeu, èla adj. e n. Besson. Var.: **gemel**. Sin.: **besson**. ♦ pl. *Lu Gemeus*: Constellacion e signe zodiacal. ♦ *Un gemeus*: Una persona naissuda sota lo signe dei gemeus.

gemiment n.m. 1. Son inarticulat qu'exprimisse lo planh, la dolor, la pena. 2. (lit.) Son qu'a quauqua ren d'un planh, d'un lament. Var.: **gèmiti** (it.). Sin.: **lanha**.

geminacion n.f. 1. Estat ò creacion de doi objèctes identics ò simetrics. 2. (fon.) Realizacion d'una geminada.

geminada n.f. (fon.) Consonanta lònga sentida coma una seguida de doi consonantas, foneticament identiqui; aqueli doi consonantas. Sin.: **bessonada**.

geminar vt. (didact.) Gropar doi per doi. Sin.: **embessonar**.

geminat, ada adj. Gropat doi per doi. Sin.: **embessonat**.

geminida n.f. (astr.) Pluèia de meteorits qu'aparèisson dins la constellacion dei Gemeus.

gemir vi. 1. Exprimir la sieu pena, la sieu dolor, mé de sons inarticulats. Sin.: **si lanhar**; **si plànher**, **si lamentar**. 2. Faire audir un bosin que sembla un planh, un lament: *Lo vent gemisse dins lu aubres*. Var.: **gémir**.

gemissent, a adj. Que gemisse. Var.: **gement**.

gèmiti n.m. (it.) Gemiment.

gemma n.f. 1. Pèira preciosa ò pèira fina transparenta. 2. Grèlh. 3. Resina de pin. ♦ adj. *Sau gemma*: Sau cristallisada que si retròva sota tèrra.

gemmacion n.f. 1. Desvolopament de grèlhs; epòca quora si produe. 2. Lo tot dei grèlhs.

gemmaire, airtiz n. Persona que gemma lu pins.

gemmar vt. Efectuar lo gemmatge (dei pins).

gemmat, ada adj. Decorat de gemmas.

gemmatge n.m. Accion de practicar una incision dins un pin per n'en recuperar la resina.

gemmafèr, a adj. Que poarta de grèlhs.

gemmaiparitat n.f. (zool.) Mòde de reproduccion vegetativa d'unu animaùs à partir d'un grèlh unicellulari.

gemmaologia n.f. Sciença dei gemmas.

gemmaologista n. Gemmològue.

gemmaològue, a n. Especialista en gemmologia. Var.: **gemmaologista**.

gemmaoterapia n.f. Utilizacion à de fins terapautiqui de dilucions infinitesimali de teissuts vegetals joves (grèlhs).

gemmaula n.f. (bot.) Pichin grèlh d'una plantula, que la sieu creissença pendent la germinacion donerà lo pen e li fuèlhas.

gemonias n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, escalier sus lo flanc nòrd-oèst dau Capitòli, dont èron expaùts lu còrs dei supliciats denant de li butar dins Tibre. ♦ *Vodar (quauqu'un) ai gemonias*: Lo liurar au mesprètz public.

gèna n.f. 1. Estat ò sensacion de malèstre dins lo compliment d'unu accions ò foncions: *Aver de gèna à respirar*. Sin.: **embarràs**, **constrencha**. 2. Impression desagradiva provada quora un non si sente à l'aise. Sin.: **desturbament**. ♦ *Èstre sensa gèna*: Agir sensa si preocupar dei autres. 3. Situacion penoa deuguda à una manca de sòus: *Èstre dins la gèna*. Var.: **geina**.

genaire, airtiz adj. e n. Que gèna; importun. Var.: **geinaire**. Sin.: **secamolea**, **secadoaça**, **pega**, **secafetge**, **rompebalas**, **embarrassacamin**.

genant, a adj. Que gèna: *Un affaire genant, estacionament genant*. Var.: **geinant**. Sin.: **desturbant**, **embarrassant**, **constrenhent**, **tafurant**.

genar vt. (*gèni*) 1. Causar à quauqu'un una gèna fisica ò morala: *Lo fum mi gèna*. Sin.: **desturbar**, **embarrassar**, **constrénher**, **tafurar**. 2. Empachar, metre d'obstacles à l'accion de quauqu'un; perturbar lo

funcionament, lo debanar de quauqua ren. 3. Metre à cort de sòus. Var.: **geinar**. ◆ **si genar** v.pr. S'impauar una constrencha per discrecion ò per timiditat. ◇ Provèrbi: *Cu si gèna vèn gibós*.

genciana n.f. 1. Planta dei prats de montanha, dei flors gamopetalí jauni, blavi ò violeti en foncion dei espècias. 2. Bevenda obtenguda per maceracion de la raif de genciana dins l'alcòl.

gendarma n. 1. Militari qu'apartèn à un còrs de la gendarmaria. 2. Grade de sotoficièr dins aqueu còrs. 3. (fig. e fam.) Persona autoritària.

gendarmar (si) v.pr. 1. S'emportar, s'enrabià. 2. Protestar, reagir vivament.

gendarmaria n.f. 1. Còrs militari encargat d'assegurar lo manteniment de l'òrdre public, l'execucion dei lèis e la susvelhança dei armadas. 2. Luèc dont vívon lu gendarmas; bureu dont lu gendarmas assegúron li sieu foncions.

gendrar vi. Intrar coma gendre dins una familha.

gendre n.m. Espós de la filha, à respiech dau paire e de la maire.

gène n.m. (biol.) Element dau cromosòma, constituït d'un segment d'A.D.N., que condiciona la transmission e la manifestacion d'un caractèr ereditari determinat.

genealogia n.f. 1. Lista dei membres d'una familha. 2. Sciènça qu'a per objècte la recèrca deis originas e la composicion dei familhas.

genealogic, a adj. De la genealogia.

genealogista n. Persona que fa de recèrcas genealogiqui.

genèpi n.m. 1. Artemisa aromatica (*Artemisia glacialis*) dei Aups e dei Pireneus. 2. Liqueur facha m'aquela planta.

generacion n.f. 1. Foncion que permete ai èstres de si reproduire. ◇ *Generacion espontanea*: Formacion espontanea d'èstres vivents à partir de matèrias minerali ò de substànças organiqui en descomposicion, d'après una teoria admesa dins l'Antiquitat e l'Atge Mejan per d'unu animaus e, fins à Pasteur, per lu micròbis. 2. Accion d'engendrar, de generar, fach de si formar. 3. Gra de filiacion en linha dirècta: *Entre lo paire e l'enfant, li a una generacion*. 4. Ensèm de personas que descèndon de quauqu'un: *Quatre generacions son recampadi à l'entorn d'aqueu taulier*. 5. Ensèm de personas qu'an pauc ò pron lo meme atge à la mema epòca: *Un conflicte de generacions*. 6. Estadi d'un progrès tecnic: *Un computaire de darriera generacion*.

generador n.m. Generator.

generaire, airtz adj. Que genèra.

general, a adj. 1. Que s'aplica à un ensèm de personas, de cauas: *Una idea generala*. 2. Que pertòca la màger part ò la totalitat d'un grope: *L'opinion generala*. 3. Qu'englòba toti li especialitats: *Cultura generala, medecina generala*. 4. Vague, sensa precision: *De consideracions tròup generalis*. 5. Si di d'una persona, d'un organisme à l'escalon mai aut: *Inspector general*. 6. *Repeticion generala* ò *generala*, nf.: Darriera repeticion d'una comèdia davant un public de convidats. Var.: **generau**.

general n.m. Ensèm dei principis generals, per op. ai cas particuliers. ◇ *En general*: Lo mai sovent, abitualament, generalament. Var.: **generau**.

general n.m. 1. Oficièr titulari d'un dei grades mai elevats dins la ierarquia dei armadas de tèrras ò de l'ària. 2. Superior màger d'unu òrdres religiós. Var.: **generau**. 3. (mar.) *General dei Galèras*: Oficièr de la Corona que comandava en cap li galèras. Ancianament *Capitani general dei Galèras*.

generalala n.f. 1. Frema de general. 2. Superiora generala d'unu òrdres religiós.

generalament adv. En general.

generalat n.m. 1. Foncion de general dins d'unu òrdres religiós. 2. Denhetat ò grade de general ò de generalala. 3. Durada dei foncions d'un general ò d'una generalala.

generalisable (-izable), a adj. Que pòu èstre generalisat.

generalisacion (-izacion) n.f. Accion de generalisar; lo sieu resultat.

generalisar (-izar) vt. 1. Rendre general; estendre à tot un ensèm de personas ò de cauas. 2. (absol.) Rasonar en partent dau particulier per n'en tirar de conclusions generalis. ◆ **si generalisar** v.pr. Devenir general, s'estendre à un ensèm mai larg.

generalisator (-izator), airtz adj. Que generalisa.

generalissime n.m. General investit dau comandament sobeiran dei tropas d'un Estat ò d'una coalicion.

generalista n. Pratician que fa de medecina generala, per op. à *especialista*. 2. Persona ò empresa que non es especialisada.

generalista adj. 1. Que non es especialista. 2. Si di d'un mèdia, e esp. d'una cadena de la television, que compoarta de programas de natura foarça variada (informacions, films, juècs, etc.) per op. ai cadenas especialisadi dins un tipe solet d'emissions (espòrt, informacions, etc.).

generalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es general. 2. *La generalitat (de)*: La màger part (*de*). Circonscripcion financiera de França denant dau 1789, dirigida per un intendent. 3. En Catalonha, organisme encargat de l'administracion de la region autonòma. ◆ pl. Nocions, ideas generalis e luècs comuns: *Si perdre en generalitats*.

generar vt. (*genèri*) 1. Produire, aver per consequença: *L'inflacion genèra de caumatge*. 2. Engendrar.

generatiu, iva adj. 1. Relatiu à la generacion, à la reproduccion. 2. (ling.) *Gramàtica generativa*: Gramàtica formala capabla de generar l'ensèm infinit dei frasas d'una lenga au mejan d'un ensèm finit de règlas.

generator n.m. 1. Aparelh que transforma l'energia mecanica en energia electrica. 2. *Generator de vapor*: Caudiera à vapor. Var.: **generador**.

generator, tritz adj. 1. Que genèra, produe, es la causa de. 2. (biol.) Relatiu à la reproduccion. 3. (mat.) Que genèra (una drecha, una susfàcia, un grope, un espaci vectorial).

generatritz n.f. 1. (electr.) Màquina dinamoelèctrica. 2. (mat.) Drecha que lo sieu desplaçament genèra una susfàcia reglada.

generau n.m. General.

generau, ala adj. General.

generic n.m. Part d'un film ò d'una emisson de television dont son indicats lu noms de toti li personas que li an collaborat.

generic n.m. Medicament generic.

generic, a adj. 1. Qu'apartèn au genre, à tot un genre.

2. (ling.) Si di d'un mòt que lo sieu sens engloba la totalitat d'una categoria de personas ò d'objèctes: *Auceu es un tèrme generic per pàssera, aigla, etc.* ◇ (biol.) Nom generic: *Felis es lo nom generic per lo cat, lo tigre e lo leon.* 3. (mat.) *Element generic*: Element d'un ensemble pilhat sota la sieu forma generala. 4. (farm.) *Medicament generic* ò *generic*, n.m.: Medicament que la sieu formula es tombada dins lo domèni public e es vendut sota la sieu forma comuna, en principi à un prètz inferior à-n-aqueu de l'especialitat correspondent.

generós, oa adj. 1. Que dona largament; desinteressat. Sin.: **larg, nòble**. Contr.: **capon, vil, esquiçabinhetas, rabeu, grincho, ladre, cagadur, estrech, rabelat, avariciós, interessat, manjaset.** 2. (lit.) Fertile, fecond: *Una tèrra generoa.* 3. Abondant: *Un past generós.* Var.: **abondós.**

generosament adv. Mé generositat.

generositat n.f. 1. Qualitat d'una persona, d'una accion generoa; benvolença, indulgènça. 2. Disposicion à donar mé larguesa. Sin.: **larguesa, liberalitat, manhanimitat.**

gènesi n.f. Genèsi.

genèsi n.f. Procèssus de desvolopament de quauqua ren; ensèm dei fachs qu'an contribuit à la creacion, à la formacion de quauqua ren: *La genèsi d'un diccionari.* Var.: **gènesi.**

genesiac, a adj. Relatiu à la Genèsi, à una genèsi.

genesic, a adj. Relatiu à la generacion.

genetic, a adj. 1. Que pertòca lu gènes, l'èreditat, la genetica. 2. Relatiu à la succession logica, à la filiacion d'ideas entre eli. 3. *Epistemologia genetica*: Teoria de la conoissença que consistisse à descriure lu procèssus que perméton la conoissença scientifica. 3. *Psicologia genetica*: Estudi dau desvolopament mental de l'enfant e de l'adolescent, desvolopament que prepara e explica li estructuras intellectuall de l'adulte.

genetica n.f. Sciènça de l'èreditat, que Mendel n'en desgatgèt li promieri lèis en lo 1865 e qu'estúdia la transmission dei caractèrs anatomic, citologic e foncionals dei parents ai enfants. 2. *Genetica dei poblacions*: Estudi dei caracteristicas dei poblacions (polimorfisme, estructura genetica, seleccion e mutacion).

geneticament adv. En pilhant en còmpte la genetica.

genetician, a n. Especialista de genetica.

genetliac, a adj. (astrol.) Relatiu à l'oroscòpi fach à la naissença.

genetliogia n.f. Art de conóisser l'astrada segond la posicion dei astres au moment de la naissença de quauqu'un.

genetisme n.m. (psicol.) Concepcion segond la quala una capacitat ò una estructura psicologica si desvolopa embé l'atge e doncas non es innada. Contr.: **nativisme.**

genetista adj. e n. Relatiu au genetisme; partidari dau genetisme.

genevés, esa adj. e n. De Genève. Sin.: **ginebrés.**

gengiva n.f. Mucoa ricament vascularisada à l'entorn de la basa dei dents, e que recuèrbe lo periòsti dei oàs maxillaris.

gengivier n.m. Aparelh destinat a remplaçar lo tot d'una denticion mancanta. Sin.: **protèsi dentària.**

gèni n.m. 1. Èstre allegoric que personifica una idea abstracha. 2. Esperit ò èstre mitic detentor de poders magics: *Un boan gèni, un marrit gèni.* 3. Dins la mitologia grecoromana, esperit que presidissia à la destinada d'un èstre ò d'una collectivitât ò qu'assegurava la proteccion d'un luèc. 4. Disposicion, aptituda naturala à crear de causas d'una qualitat excepcionala; persona qu'a una aptituda pariera. 5. Aver lo gèni de: *Aver lo gust, lo gaube de, lo talent de.* 6. *Gèni epidemic*: Ensèm dei condicions climatiqui, bacteriologic e fisiologic que determínon d'epidèmias. 7. Ensèm dei conoissenças e dei tecnicas que pertòcon la concepcion, la messa en òbra e l'aplicacion dei procediments e dei dispositius, de màquina pròpri à un camp determinat. ◇ *Gèni quimic*: Ensèm dei conoissenças necessari per installar una usina quimica e n'optimisar la produccion. ◇ *Gèni genetic*: Ensèm dei tecnicas de manipulacion dei genòmas. Sin.: **engenharia genetica.** ◇ *Gèni civil*: Art dei construccions civili. ◇ *Gèni militari*: Dins l'armada de tèrra, arma encargada dei trabalhs relatius ai vias de comunicacion e à l'amainatjament dau terren; servici qu'assegura la gestion dau domèni militari. ◇ *Gèni maritime*: Còrs dei engenhaires d'armament encargats dei construccions navali.

genia n.f. Temperament.

genial, ala adj. 1. Qu'a de gèni. 2. Inspirat per lo gèni. 3. (fam.) Remirable, sensacional.

genialament adv. D'un biais genial.

genialitat n.f. Caractèr de cen qu'es genial.

genibre n.m. Ginèbre.

genibrier n.m. Ginebrier.

genic, a adj. (biol.) Relatiu ai gènes, ai parts d'ADN que perméton de determinar l'èreditat e lu trachs particuliers dau foncionament dau còrs uman. La terapia genica modifica l'ADN per luchar còntre li malautias orfanèli rari.

geniculacion n.f. (med.) fach per un organe de sicorbar en faguent un angle.

geniculat, ada adj. (med.) 1. Corbat en formant un angle, coma un genolh. 2. *Còrs geniculat*: Bonhon dau cap sobran dau jaç optic dau cerveu. 3. *Ganglis geniculats*: Bonhon de la raifç sensitiva dau nèrvi facial.

genier n.m. Genoier.

genital, a adj. Relatiu à la reproduccion sexuada dei animaús e de l'òme. ◇ *Organes genitals*: Organes

sexuals. ◇ (psican.) *Estadi genital*: Estadi que si caracteriza per la subordinacion dei pulsions parcials a la zòna genitala e qu'apareisse a la pubertat. Var.: **genitau**.

genitalitat n.f. Aptituda la reproduccion: *Foarta genitalitat*. (Aqueu tèrme si diferéncia de *sexualitat*, donat qu'aquela d'aquí pertòca unicament l'activitat sexuala, seguida ò non de reproduccion.)

genitau, ala adj. Genital.

genitiu n.m. (ling.) Cas qu'exprimisse un rapoart de subordinacion entre doi noms (possession, dependença, etc.) dins li lengas que presènten de declinasons.

genitocrural, a adj. e n. Nom dau nèrvi sensitiv de la cuèissa e dei organes genitals. Var.: **genitocrurau**.

genitocrurau, ala adj. e n. Genitocrural.

genitor, tritz n.m. Persona ò animau qu'engendra.

genitòri n.m. Testicule.

genitors n.m.pl. (fam.) Parents.

genito-urinari, ària adj. Relatiu ai aparelhs reproductor e urinari. Sin.: **urogenital**.

genitura n.f. Descendéncia, progenitura.

genocida n. Persona, Estat, a l'origina d'un genocide: *Hitler, Stalin, fuguèron de genocidas*.

genocidari, ària adj. Relatiu à un genocidi.

genocidi n.m. Exterminacion sistematica d'un grope uman, nacional, etnic, etc.

genoés, esa adj. e n. Genovés.

genoier n.m. Promier mes de l'an. Var.: **genier**, **janvier** (fr. corrent).

genòma n.m. Ensèm dei gènes portats per lu cromosòmas de l'espècia.

genolh n.m. 1. Articulacion entre la camba e la cuèissa. 2. Per lu quadripèdes, articulacion dei oàs carpians e metacarpians m'au ràdius. 3. (mecan.) Jonch articulad. 4. (mar.) Part dau rem que poarta l'estròp. Var.: **ginolh**.

genolhat, ada adj. (anat.) *Còrs genolhat*: Estructura simetrica dau diencefale, que sièrve de relais à la via visuala e à la via auditiva.

genolhatòri n.m. Agenolhatòri.

genolhiera n.f. 1. Bendatge ò tricòt sople que sièrve à mantenir l'articulacion dau genolh. 2. Sistema de proteccion dau genolh per l'exercici d'unu espòrts e d'unu mestiers. 3. Pèça de cuer plaçada au genolh dau cavau. 4. Pèça de l'armadura per protegir lo genolh. 5. Part d'una bòta que recuèrbe lo genolh. Var.: **ginolhiera**.

genolhon n.m. Pichin genolh. ◇ *De genolhons*: M'ai genolhs au soal. Var.: **de ginolhons**.

genòria n.f. Enjança. Sin.: **combrícola**, **codrilha**, **coada**.

genoteca n.f. 1. Luèc de conservacion dei semenças e dei embrions congelats. 2. Ensèm de fragments de gènes d'un animal ò d'un vegetau.

genotipe n.m. Ensèm dau materiau genetic qu'un individú poarta e que representa la sieu formula ereditària, fixada à la fecondacion (que lu gènes que possedisso s'ígon exprimits ò non), per op. à *fenotipe*.

genotipic, a adj. Relatiu au genotipe.

genovés, esa adj. e n. De Gènoa. Var.: **genoés**. ◆ n.m. 1. (mar.) Grand fòc que lo sieu ponch d'escota es remandat vèrs l'arrier de la nau. Sin.: **mèstra**. 2. Dialècte ligur parlat à Genoa. Var.: **genoés**.

genovesa n.f. 1. Pasta de bescuèch per realisar de nombroï pastissarias. 2. Forme arquitecturala de corniç, tipicament mediterranea, compauada d'un, doi, tres ò mai rarament quatre ò cinq rengs de teules canal, dispauats sota lo bòrd exterior de la cubertura.

genre n.m. 1. Division fondada sobre un caractèr ò d'unu caractèrs comuns. ◇ *Lo genre uman*: Lo tot dei èstres umans. ◇ (biol.) Ensèm d'estres vius situats dins la classificacion, entre la familha e l'espècia, e que recampa d'espècia totplen vesini. ◇ Categoria de subjèctes literaris ò artistics d'una mema natura: *Lo genre romanesc*. ◇ *Pintura de genre*: Que tracta de scenas de caractèr anecdotic, familiar ò populari. ◇ Estile, biais de s'exprimir. 2. Sòrta, biais: *Que genre d'òme es?* Sin.: **tipe**, **raça**, **mena**. ◇ Biais de viure, de si comportar en societat: *Aver marrit genre*. Sin.: **faire de landas**. ◇ (fam.) *Faire de genre*: Aver de manieras afectadi. ◇ *Genre de vida*: Ensèm dei mòdes d'activitats d'un individú, d'un groupe uman. 3. (gram.) Categoria gramaticala fondada sobre la distincion naturala dei sèxes ò sobre una distincion convencionala: *Lo genre feminin, lo genre masculin, un nom dei doi genres*.

gens n.f. (mòt latin, plural: *gentes*) Dins la Roma antica, grope de familha restacadí à un antenat comun e qu'avíon lo meme nom (lo *gentilici*).

gensemín n.m. Daissemín.

gent n.f. (lit) Raça, espècia: *La gent canina*. ◆ pl. Personas en nombre indeterminat: *Li gents d'aquí*. ◇ *Gents d'armas*: À l'Atge Mejan, sordats, cavaliers. ◇ *Gents de letras*: Personas que fan profession d'escriure. ◇ *Gents de maion*: Emplegats de maion, domestics. ◇ *Gents de mar*: Mariniers. Sin.: **gents de marina**. 1384: «*Item es establít sus lo poder del amiralh que el aia poder sus totas gens de marina...*» ◇ (lit.) *Gents de rauba*: Magistrats, avocats, etc., per op. ai *gents d'espada* (nòbles, sordats).

gent, a adj. Amistós, brave, avenent. Var.: **gentil**.

genta n.f. Gelha.

gentalha n.f. Marridi gents, populaça, sarsavalha, gusalha, racalha, rafatalha, gentassa.

gentament adv. D'un biais gent.

gentamicina n.f. Antibiotic administrat per via parenterala, actiu còntre li bacterias Gram positiva e Gram negativa.

gentassa n.f. Canalha, gentalha.

gentil, a adj. Gentiu.

gentilament adv. Mé gentilessa.

gentiles(s)a n.f. 1. Qualitat d'una persona gentila. 2. Accion ò paraula aimabla. Var.: **gentor**.

gentilet, a adj. Bravet.

gentilici n.m. Nom que designa una persona, un animau, un objècte, en foncion dau sieu luèc de naissença ò de creacion (ciutat, país, etc.): Niçard *es lo gentilici que correspoande à Niça*.

gentilitat n.f. (relig.) Ensèm dei pòbles pagans.

gentilòme n.m. 1. (anc.) Qu'apartèn à una familha nòbla; òme nòble de naissença. 2. (ext.) Persona dau comportament nòble ò qu'agisse mé drechura. Sin.: (angl.) **gentleman**.

gentilomiera n.f. Pichin casteu de campanha, delicadament amainatjat. Sin.: **castelet**.

gentiobòsa n.f. Susbstança sucrada e amara, isomèr de la sacaròsa.

gentisat n.m. Sau de l'acide gentisic. Lo gentisat de sòdi es emplegat dins lo tractament dei reumatismes.

gentisina n.f. Matèria coloranta saura de la raïç de genciana.

gentiu, ila adj. 1. Brave, agradiu, que platz per la sieu delicadessa. 2. Pagan, per lu premiers cristians. 3. (anc.) Nòble.

gentiu, ila adj. Que fa mòstra de gentillesa. Sin.: **brave, gent**. Var.: **gentil**.

gentleman n.m. (mòt anglés) Gentilòme, òme ben educat.

gentleman's agreement n.m. (mòt anglés) (dr.) Acòrdi internacional desprovedit d'efèctes juridics immediats ma qu'exprimis li intencions dei signataris. Sin.: **acordament cortés, amigable**.

gentleman-farmer n.m. (mòt anglés) Grand propietari fonsier qu'esplecha eu-meme li sieu tèrras.

gentleman-rider n.m. (mòt anglés) Cavalier amator que monta dins li corsas.

gentor n.f. Gentillesa.

gentry n.f. (mòt anglés) En Anglatèrra, ensèm dei familhas sens títol ma qu'an lo drech d'aver lo sieu blason. Sin.: **borgesia anglesa**.

genuflector, tritz adj. *Muscle genuflector*: Que permete de plegar lo genolh.

genuflexion n.f. Flexion dau genolh en signe de respècte, de somission, d'adoracion.

geobotanic, a adj. Relatiu à la geobotanica.

geobotanica n.f. Estudi de la distribucion dei vegetals à la susfàcia dau soal.

geobotanicament adv. D'après la geobotanica.

geocentric, a adj. Relatiu au geocentrisme. ◇ *Movement geocentric*: Movement aparent d'un astre à l'entorn de la Tèrra considerada coma centre d'observacion.

geocentrisme n.m. Concepcion cosmogonica que considèra que lo Soleu vira à l'entorn de la Tèrra. Contr.: **eliocentrisme**.

geocronologia n.f. Branca de la geologia que cèrca de datar lu eveniments qu'an afectat lo glòbe terrèstre e de datar l'atge dei ròcas.

geocronologic, a adj. Relatiu à la geocronologia.

geòda n.f. 1. Cavitat interna d'una ròca, cubèrta de cristals ò de concrecions. 2. (med.) Cavitat patologica au dedintre d'un organe.

geodesia n.f. Sciènça de la forma e dei dimensions de la Tèrra. ◇ *Geodesia espaciala*: Geodesia que fa usança de satellits artificials.

geodesian, a n. Especialista en geodesia.

geodesic, a adj. 1. Relatiu à la geodesia. 2. *Linha geodesica* ò *geodesica*, n.f.: Corba d'una susfàcia tala que l'arc que jonhe doi ponchs d'aquesta corba sigue lo mai cort de toi lu arcs d'aquela susfàcia que jónhon aquelu doi ponchs. 3. *Ponch geodesic*: Ponch dau terren dont son estadi determinadi li coordenadas geodesiqui d'un biais foarça precís.

geodimètre n.m. Aparelh de mesura dirècta dei distanças geodesiqui, inventat per lo suedés Bergstrand.

geodinamica n.f. 1. Branca de la geologia qu'estúdia la cinematica e la dinamica dau glòbe e dei sieu diferenti envolopas constitutivi. 2. (astron.) Sciènça qu'estúdia li propietats mecaniqui e dinamikui d'ensemble de la Tèrra e de la Luna en tenent còmpte de l'interaccion mutuala dei doi astres. ◆ **geodinamic, a** adj. Relatiu à la geodinamica.

geostacionari, ària adj. Si di d'un satellite artificial geosincrone que gravita sus una trajectòria equatoriala e, per aquò, immobile per un observator terrèstre. Var.: **geostacionari**.

geostatistica n.f. (min.) Evaluacion dei jaças de mineraus per lo metòde estadistic. Var.: **geostatistica**.

geostrategia n.f. (mil.) Ensèm dei donadas de la strategia que resulta de la geografia fisica ò economica, ò de la demografia. Var.: **geostrategia**.

geostrategic, a adj. Relatiu à la geostrategia. Var.: **geostrategic**.

geostrofic, a adj. (meteor.) Si di de la foarça de Coriolis (*foarça geostrofica*) ò dei vents determinats per aquela foarça e parallèli ai isobaras (*vents geostrofics*). Var.: **geostrofic**.

geofagia n.f. Surbiment de tèrra practicat per l'òme e lu animaus, quora lo sieu regime alimentari es carenciat en saus minerali.

geofague, aga adj. e n. Que manja de tèrra.

geofil(e) n.m. Milapatas dau còrs lòng e fin, velenós, bòrni, luminós, manjaire d'insectes e de raïç, que viu dins l'umus e sota li mofas (Classa dei miriapòdes, fins à 5 cm de lòng).

geofisc, a adj. Relatiu à la geofisica.

geofisica n.f. Estudi per lu mejans de la fisica, de l'estructura d'ensèm dau glòbe terrèstre e dei movements que l'afècton. Sin.: **fisica dau glòbe**.

geofiscian, a n. Especialista de geofisica.

geofit n.m. Planta que possedisce d'organes soterrens (tubercules, rizòma, etc...).

geofòne n.m. Instrument d'escota per audir lu bosins que vènon dau sotasual.

geogenia n.f. Sciènça de l'origina e de la formacion de la Tèrra.

geogenic, a adj. Relatiu à la geogenia.

geografe, a n.m. Especialista de geografia.

geografia n.f. 1. Sciènça qu'a per objècte la descripcion e l'explicacion de l'aspècte actual, natural e uman, de la susfàcia de la Tèrra. ◇ *Geografia generala*: Qu'estúdia lu fenomènes à l'escala mondiala. ◇ *Geografia regionala*: Qu'estúdia un espaci (region) ben determinat. ◇ *Geografia lingüística*: Sciènça qu'a per tòca de determinar li ièras d'espandiment dei fenomènes

lingüistics. ◇ *Geografia fisica*: Part de la geografia qu'estúdia la parença actuala de la susfàcia de la Tèrra. ◇ *Geografia aplicada*: Part de la geografia dins la quala un estudi d'elements fisics e umans davanteja aqueu dei condicions de l'accion sus lo terren. ◇ *Geografia economica*: Part de la geografia qu'estúdia li ressorsas dau soal e dau sotasol, li sieu produccions, la sieu distribucion e la sieu consumacion. 2. Ensèm dei caractèrs fisics e umans d'una region.

geografic, a adj. Relatiu à la geografia.

geograficament adv. Dau ponch de vista geografic.

geoïde n.m. 1. usfàcia normala, en tot ponch de la Tèrra, à la verticala dau luèc e que coïncida m'au niveu mejan dei mars, abstraccion facha dei mareas. (Lo geoïde corresponande per convencion à l'altituda zèro). 2. Volume teorik de la Tèrra que sieu forma generala retipa aquela d'un ellipsoïde aplatit.

geoïdrografia n.f. Estudi dei aigas terrenali.

geoistòria n.f. Estudi de l'istòria dei estats consecutius de l'umanitat.

geolingüistic, a adj. Relatiu à la geolingüistica.

geolingüistica n.f. Geografia dei ièras lingüistici.

geolocalisacion (-izacion) n.f. Procediment que permet de posicionar un objècte (una persona, etc.) sus un plan ò una carta au mejan dei sieu coordenadas geografiqui. Sin.: **georeferenciament**.

geolocalisar (-izar) vt. Posicionar per geolocalisacion. Sin.: **georeferenciar**.

geologia n.f. 1. Sciènça qu'a per objècte la descripcion dei materiaus que constituïsson lo glòbe terrèstre e l'estudi dei transformacions actuali e passadi subidi per la Tèrra. 2. Ensèm dei caractèrs dau sotasol d'una region.

geologic, a adj. Relatiu à la geologia.

geologicament adv. Dau ponch de vista de la geologia.

geològue, òga n. Especialista de geologia.

geomagnetic, a adj. Relatiu au geomagnetisme. Var.: **geomanhetic**.

geomagnetisme n.m. Magnetisme terrèstre. Var.: **geomanhetisme**.

geomancia n.f. Tecnica divinatória fondada sobre l'observacion dei figuras que de tèrra ò de peiretas mandadi sus una susfàcia plana poàdon formar.

geomancian, a n. Persona que practica la geomancia.

geomanhetic, a adj. Geomagnetic.

geomanhetisme n.m. Geomagnetisme.

geomantic, a adj. Relatiu à la geomancia.

geomatic, a adj. Relatiu à la geomatica.

geomatica n.f. Tractament informatic de donadas geografiqui.

geomecanica n.f. Mecanica dei soals.

geometral, a adj. Si di d'un dessenh que representa un objècte en plan, copa e elevacion, m'ai sieu dimensions relativè e sensa tenir còmpte de la perspectiva. Var.: **geometrau**.

geometral n.m. Dessenh ò plan fach m'una escala donada. Var.: **geometrau**.

geometrau, ala adj. e n.m. Geometral.

geomètre n. 1. Matematician especialista de geometria. 2. Tecnicians que procedisse à d'operacions de mesuras de terrens.

geomètre n.m. Parpalhòla nuechenca ò crepusculària, que la sieu toara (dicha *arpentoa*) a solament doi pareus posteriori de patas abdominali. Sin.: **falena**.

geometride n.m. *Geometrides*: Família de parpalhòlas nuechenqui ò crepusculari, finda dich *falenas*.

geometria n.f. 1. Sciènça matematica qu'estúdia li relacions entre ponchs, drechas, corbas, susfàcias e volumes de l'espaci. 2. (espec.) Estudi d'unu aspèctes dei corbas e dei susfàcias abstrachi segond de metòdes particuliers ò en vista d'aplicacions determinadi: *Geometria algebraica, vectoriala, diferenciala*. 3. (impròpr.) *Avion de la geometria variabla*: Que si pòu modificar, adaptar en foncion dei circonstanças.

geometric, a adj. 1. Relatiu à la geometria. 2. (fig.) Exacte, rigorós, precís coma una demonstracion de geometria. 3. (b.-a.) *Estile geometric*: Periòde (vèrs 1050-725 av. J.-C.) de l'art grèc que si definisse per lo caractèr geometric dau decòr ceramic. ◇ *Abstraccion geometrica*: Tendènça de l'art dau s. XX^{en} qu'experimentava sistematicament lo poder estetic ò expressiu dei linhas, dei figuras geometriqui, dei colors en aplats.

geometricament adv. 1. Au mejan de la geometria. 2. Exactament, precisament.

geometrisacion (-izacion) n.f. Accion de geometrisar; lo sieu resultat.

geometrisar (-izar) vt. Donar à quauqua ren una forma que retipa una forma geometrica.

geometrografia n.f. Ensemble de tecnicas de bastison de figuras geometriqui.

geomorfogenèsi n.f. Elaboracion dei formas dau releu de la superficia yterrenala. (Li sieu causas iniciali son li desformacions tectoniqui).

geomorfogenia n.f. Sciènça dei originas de la formacion dau releu terrenal.

geomorfologia n.f. Disciplina qu'a per objècte la descripcion e l'explicacion dei formas dau releu terrèstre.

geomorfologic, a adj. Relatiu à la geomorfologia.

geomorfològue, òga n. Especialista en geomorfologia.

geonemia n. f. Sciènça qu'estúdia li condicions e l'estat de distribucion dei organismes sus la superficia de la Tèrra.

geonime n.m. Toponime vengut nom pròpri.

geonòma n.m. Paumolier dei seuvas americani, dau tronc foarça mistolin m'ai flors rogi.

geopelia n.f. Colomb pichonet d'Austràlia.

geopolitic, a adj. Relatiu à la geopolitica.

geopolitica n.f. Sciènça qu'estúdia lu rapoarts entre la geografia dei estats e la sieu politica.

geoquimia n.f. Estudi de la reparticion dei elements quimics dins li ròcas, de la sieu origina, de la sieu natura

e dau sieu comportament au cors dei fenomènes geologics.

geoquimic, a adj. Relatiu à la geoquimia.

geoquimista n. Especialista de geoquimia.

georeferenciament n.m. Geolocalisacion.

georeferenciar vt. (*georeferenci*, classic *georeferéncii*) Geolocalisar.

georgian, a adj. e n. De Geòrgia (país situat sus la mar negra, anciana república de l'U.R.S.S.). ♦ Lenga caucasiana parlada principalament en Geòrgia.

georgian, a adj. e n. De Geòrgia (Estat american).

georgic, a adj. (lit.) Relatiu au trabalh dei camps.

georgisme n.m. Doctrina economica e financiera enonciada per Henry Georges.

geosciença (-éncia) n.f. Sciença de la Tèrra.

geosfèra n.f. Ensemble de la rusca terrenala e de la massa centrala.

geosinclinal n.m. Dins li zònas orogeniqui, vasta fòssa en riba d'un continent, que s'aprefondisse progressivament sota lo pes dei depaus que li s'amolónon e que lo sieu plegament ulterior mena à la formacion d'una cadena de montanhas. Var.: **geosinclinau**.

geosinclinau, ala n.m. Geosinclinal.

geosincròne, a adj. Si di d'un satellite artificial de la Tèrra que lo sieu periòde de revolucion es parier au periòde de rotacion de la Tèrra.

geosincronisme n.m. Natura de cen qu'es geosincròne.

geosismic, a adj. Relatiu à la geosismica.

geosismica n.f. Metòde de prospeccion dei jaças terrenali au mejan dei estudis dei ondas emessi en prefondor per lu espetaments.

geostacionari, ària adj. Geoestacionari.

geostadistica n.f. Geoestadistica.

geostrategia n.f. Geoestrategia.

geostrategic, a adj. Geoestrategic.

geostrofic, a adj. Geostrofic.

geotactic, a adj. Relatiu au geotactisme.

geotactisme n.m. Desplaçament d'una cellula, d'un organisme, d'un animau en foncion de la pesantor, en defoara de tota altra intervencion.

geotecnic, a adj. Relatiu à la geotecnica.

geotecnica n.f. Part de la geologia qu'estúdia li proprietats dei soals e dei ròcas en foncion dei projectes de construccion d'obratges d'art.

geotectonic, a adj. De la geotectonica.

geotectonica n.f. Branca de la geologia qu'estúdia li relacions entre lu grands ensèm structural (continents e oceans), lu movements dei placas, etc. Sin.: **tectonica globala**.

geothermal, a adj. Que la sieu auta temperatura vèn dau sieu sojorn ò dau sieu passatge dintre li prefondors de la Tèrra.

geotermia n.f. 1. Ensèm dei fenomènes termics intèrnes dau glòbe terrèstre: *Islàndia es una encontrada de foarta geotermia*. 2. Estudi scientific d'aquels fenomènes.

geotermic, a adj. Relatiu à la geotermia. ♦ *Gradient ò gra geotermic*: Mesura de l'aumentacion de la temperatura embé la profundor (en mejana 3,3°C cada 100 m dins lu bacins sedimentaris). ♦ *Energia geotermica*: Energia extracha dei aigas caudi ò de la vapor presenta dins d'uni zònas de foart gra geotermic.

geotermomètre n.m. (geol.) Donada ò element que permete d'evaluar la temperatura au moment d'un fenomène geologic.

geotermometria n.f. (geol.) Estudi de la distribucion de calor dins lo glòbe terrèstre, qu'a per tòca la reconoisença dei variacions dau flux termic terrèstre, dei sieu causas e dei sieus efèctes, actualament e dins lu temps futurs.

geotextile n.m. Produch ò article textile, en fibras artificiali, que s'emplega dins lo gèni civil coma armadura, filtre, etc.

geotropisme n.m. 1. (bot.) Orientacion que la pesantor impaua à la creissença d'un organe vegetal. 2. (etol.) Reaccion locomotritz d'uni espècias animal, que la pesantor provòca e orienta.

geotrup n.m. Insècte coleoptèr, de la familha dei bosiers. Sin.: **tavan merdassier**.

gerani n.m. 1. Planta sauvatja foarça comuna, que lo sieu fruch fa pensar à un bèc de grua. 2. Planta cultivada, dei flor ornamentali e perfumadi, qu'apartèn au genre *pelargòni*.

geraniacea n.f. *Geraniaceas*: Familha de plantas veludi mé cinc petales, dau fruch alongat, coma lo gerani e lo pelargòni.

geraniòl n.m. (quim. org.) Alcòl olefinic terpenic que forma part de l'òli de ròsas, d'aqueu dau gerani turc e d'aqueu dau *lemongrass*.

gerarca n.m. Ierarca.

gerarquia n.f. Ierarquia.

gerarquic, a adj. Ierarquic.

gerarquicament adv. Ierarquicament.

gerarquisacion (-izacion) n.f. Ierarquisacion.

gerarquisar (-izar) vt. Ierarquisar.

gèrb, a adj. Gèrp.

gerbàsia n.f. Gèrbe.

gerbat, ada adj. Alterat, blet, en parlant d'un fruch. Sin.: **neblat, passit**.

gèrbe n.m. Mamifèr rosegair de patas posteriori lònqui mé tres dets, que bondisse e cava de tanas dins li planas sablonoi (Familha dei dipodides). Var.: **gerbàsia**.

gerbida n.m. Ermàs.

gerença (-éncia) n.f. Foncion de gerent; durada d'aquesta foncion; administracion per un gerent. ♦ *Gerença liura*: Esplecha d'un comèrci per una persona que n'es solament afitairitz. Sin.: **locacion-gerença**. ♦ *Gerença salariada*: Esplecha d'un comèrci per una persona salariada.

gerent, a n. 1. Persona fisica ò morala que dirigisse e administra per lo còmpte d'un altra. 2. Persona responsabla de l'administracion d'un immòble. 3. *Gerent de societat*: Dirigent social d'una societat en nom collectiu, d'una societat en comandita simpla ò per

accions, d'una societat à responsabilitat limitada ò d'una societat civila.

gergolh n.m. Pichin bosin que fan lu auceus en cantant, lu rius en s'essorrent, etc. Sin.: **chieu-chieu**, **ramatge**, **bresilhadis**.

gergolhaire, **airitz** adj. Que gergolha.

gergolhant, **a** adj. Que gergolha.

gergolhar vi. 1. En parlant dei auceus, faire audir un cant leugier, doç e confús. Sin.: **chieutar**, **chieutonar**, **redoblegar**, **ramatjar**, **bresilhar**. 2. En parlant de l'aiga, produire un murmure. Sin.: **mormolhar**. 3. En parlant d'un niston, emetre lu premiers sons articulats. Sin.: **lalejar**.

gergon n.m. Argòt. Var.: **girgon**, **jargon**.

gergonafasia n.f. Jargonafasia. Var.: **girgonafasia**.

gergonar vi. Gergonejar. Var.: **girgonar**, **jargonar**.

gergoneaire, **airitz** adj. e n. Gergonejaire. Var.: **girgoneaire**.

gergonear vi. (*gergonei*) Gergonejar. Var.: **girgonear**.

gergonejaire, **airitz** adj. e n. Que gergoneja. Var.: **gergoneaire**, **girgonejaire**.

gergonejar vi. Parlar en emplegant un gergon. Var.: **girgonear**, **girgonejar**.

geriatre, **a** n. Mètge especialisat en geriatria.

geriatria n.f. Medecina de la vielhessa; ensèm dei mejans preconisats per retardar l'aparicion de la senilitat.

geriatric, **a** adj. De la geriatria.

gerir vt. (*gerissi*) 1. Administrar (d'interès, una empresa, etc.) per lo sieu còmpte pròpri ò per lo còmpte d'una altra persona. Sin.: **bailejar**, **menar**. 2. Assegurar l'administracion, l'organizacion, lo tractament d'un ensèm de mèrç, d'informacions, de donadas, etc. 3. Administrar lo mai ben possible en despièch d'una situacion dificila: *Gerir la crisi*.

gèrta n.f. Jarra.

gerlassa n.f. Peis de la familha dei esparides (*Sparus bilobatus*).

gèrle n.m. Peis de la familha dei esparides. ◇ *Gèrle blavier*: Peis de la familha dei centracantides, dei mars temperadi caudi, que forma de bancs importants au lòng dau litoral (*Spicara maena*). Sin.: **gavaron**, **picareu**.

gerlet n.m. (mar.) Pichon brime qu'ensarra li velas un còup plegadi còntre l'antena. Sin.: **ganseta**, **matafieu**, **matafion**.

gerleta n.f. Pichina gèrta. Sin.: **jarreta**, **jarron**.

german, **a** adj. e n. De Germània; qu'apartèn ai Germans. ◆ adj. *Cosin german*: naissut dau fraire ò de la sòrre dau paire ò de la maire. ◇ *Fraire german*, *sòrre germana*: Naissut dau meme paire e de la mema maire.

germandrea n.f. Pichina labiada aromatica dei proprietats toniqui, comuna dins li forèsts. Pertòca finda un centenau de varietats de plantas.

germani n.m. (quim.) Element (Ge) de n° atomic 66 e de massa atomica 162,50.

germanic, **a** adj. De Germània, d'Alemanha ò dei sieus abitants. ◆ n.m. Branca de l'indo-europeu que n'en vènon l'anglés, l'alemand, lo neerlandés e li lengas nordiqui.

germanisacion (-izacion) n.f. Accion de germanisar; fach de si germanisar.

germanisant (-izant) adj. e n. Germanista.

germanisar (-izar) vt. 1. Impauar à un pòble, un país, la lenga alemanda, introdure de colons alemands dins un país. 2. Donar una forma alemanda à: *Germanisar un mòt*. ◆ **si germanisar** v.pr. Pilhar una forma germanica, alemanda.

germanisme n.m. (ling.) 1. Expression pròpria à la lenga alemanda. 2. Emprunt à l'alemand.

germanista n. Especialista de la lenga e de la civilisacion alemandas. Var.: **germanisant**.

germanofil(e) adj. e n. Favorable ai Alemands.

germanofilia n.f. Simpatia per l'Alemanha e lu Alemands.

germanofòbe, **a** adj. e n. Ostile ai Alemands.

germanofòbia n.f. Antipatia per l'Alemanha e lu Alemands.

germanofòne, **a** adj. e n. De lenga alemanda.

germar vi. (*gèrmi*) 1. Desvolopar un gèrme, en parlant d'una grana, d'una tantifla. 2. Començar à si desvolopar. Sin.: **borronar**, **grelhar**, **germolhar**. Var.: **germolhar**.

germat, **ada** adj. Que presenta un gèrme. Var.: **germolhat**.

gèrme n.m. 1. Pichina massa viva gaire organizada mai facha per créisser e si diferenciar per donar un èstre ò un organe. Var.: **germolh**. 2. Grelh rudimentari que si desvolopa sus d'unu organes soterrans (patata, en particulier). 3. (med.) Micròbi. 4. (fig.) Origina, causa de: *Un gèrme de garrolha*.

germèn n.m. (biol.) Ensèm dei cellulas de l'embrion animal ò vegetal que la sieu diferenciacion donerà li cellulas reproductritz, ò *gamets* (per op. à *sòma*).

germicida adj. e n. (med.) Si di d'un produch que destruge lu gèrmes. Sin.: **antiseptic**.

germinacion n.f. (bot.) Desvolopament dau gèrme contengut dins una grana, que mete fin au periòde de vida latent, ò anidrobiòsi. Sin.: **grelhada**, **grelhatge**.

germinador n.m. 1. Luèc dont si fa germar l'òrdi, dins li brassarias. 2. Recipient destinat à receure li granas per li faire germar.

germinal n.m. Premier mes de l'auton dins lo calendier revolucionari francés.

germinal, **a** adj. Que pertòca lo germèn, lo gèrme. ◇ *Cellula germinala*: Gamet. Var.: **germinau**.

germinatiu, **iva** adj. Relatiu à la germinacion.

germinau, **ala** adj. Germinal.

germolh n.m. Gèrme.

germolhar vi. Germar.

germolhat, **ada** adj. Germat.

germon n.m. Grand ton pescat dins l'Atlantic, de la familha dei escombridats (*Thunnus alalunga*), finda dich *ton blanc* (Lòng de 60 cm à 1 m). Sin.: **ala lònga**.

gerodermia n.f. (med.) Parença senila de la pèu.

geroglif(e) n.m. Ieroglif(e).

geroglific, **a** adj. Ieroglific.

gerondu n.m. (ling.) 1. En latin, forma verbala declinabla que pilha la plaça de l'infinitiu dins d'uni foncions. 2. Forma verbala que sièrve à indiar una accion: *En anant, en parlant, en venent*. ■ Corresponde ai formas italianas en *-ando / -endo*, ò encara ai formas anglesas en *-ing*.

geront n.m. 1. Sòci de la gerosia d'Esparta. 2. Tipe de vièlhard ridicule dins la comèdia classica.

gerontisme n.m. 1. Forma d'organizacion sociala dins la quala lu vièlhards domínon. 2. Flaquiera senila de l'èime.

gerontocracia n.m. Govèrn tengut per lu vièlhards.

gerontofil(e), a adj. e n. Persona pertocada de gerontofilia.

gerontofilia n.f. Atirança sexuala per lu vièlhards.

gerontologia n.f. Estudi de la vielhessa e dei fenomènes de vielhiment sota lu sieus aspèctes divers, morfologics, fisiopatologics (geriatria), psicologics, socials, etc.

gerontologic, a adj; Relatiu à la gerontologia;

gerontològue, òga n. Especialista de gerontologia.

gerotoxon n.m. Arc senile blancastru qu'apareisse à l'entorn de la cornea dei personas vièlhi.

gèrp n.m. Camp non cultivat. Sin.: **ermàs, gerbida**.

gèrp, a adj. Que non es cultivat. Var.: **gèrb**.

gerpàs n.m. Camp non cultivat, laissat à l'abandon.

gersés, esa adj. e n. De Gèrs.

ges adv. [ˈdʒe] Advèrbi negatiu, que sièrve en particulier à renforçar una negacion: *N'i a ges, n'i a pas ges*.

gèst n.m. Periòde d'activitat sexuala per li bèstias: *Èstre de gèst*.

gèst(e) n.m. 1. Movement dau còrs, principalament de la man, dau braç ò de la tèsta, que poàrton una significacion ò non; (espòrts) accion de juèc remirabla: *Aqueu jogaire de balon a fach un beu gèst tecnic e a saludat lo public d'un gèst de la man*. 2. Accion generoa, don, liberalitat: *Faire un gèst per ajudar quauqu'un*.

gèsta n.f. (lit.) Ensèm dei poemas epics de l'Atge Mejan, que racònton lu grands fachs de personatges istorics ò legendaris: *La gèsta de Rotland*. ◇ *Cançon de gèsta*: Un dei poemas d'aquel ensèm.

gestacion n.f. 1. Estat d'una femèla vivipara, entre nidacion e messa bas, dins li espècias que noirisson l'embrion, pi lo fètus, per via placentària. 2. (fig.) Travalh d'elaboracion d'una creacion de l'esperit.

gestaltisme n.m. Teoria psicologica e filosofica que refuda d'isolar lu fenomènes un de l'autre per lu explicar e que lu considèra coma d'ensèm indissociables estructurats (*formas*). Sin.: **teoria de la forma**.

gestaltista adj. e n. Qu'apartèn au gestaltisme.

gestalt-terapia n.f. Terapia qu'a per objècte de mobilisar li ressorsas de l'individú per rendre consciènti toti li sieu contradiccions e li permetre de li reduire d'espereu.

gesticulacion n.f. Accion de gesticular. Sin.: **bracejament**.

gesticulaire, airtz adj. Que gesticula. Sin.: **bracejaire**.

gesticulant, a adj. Que gesticula.

gesticular vi. Faire de grands gèsts dins toi lu sens, s'agitar. Sin.: **bracejar**.

gestion n.f. 1. Accion e biais de gerir, d'administrar, de dirigir, d'organisar quauqua ren; periòde pendent lo quau quauqu'un gerisse un affaire. 2. (dr. civ.) *Gestion d'affaires*: Quasi contracte per lo quau lo gerent d'affaires, sensa n'aver augut mandat, agisse per lo còmpte dau gerit. 3. (fin.) Sintèsi que consistisse à restacar au budget d'una annada unicament li operacions materialament executadi au cors de l'annada en question (S'opaua à l'*exercici*).

gestionari, ària adj. e n. Persona qu'a la responsabilitat de la gestion d'un affaire, d'un servici, d'una administracion, etc. ◆ adj. Relatiu à una gestion.

gestionari n.m. Oficier encargat d'administrar un establiment, un espitau militari.

gestual, a adj. Que pertòca lu gèsts; que si fa mé de gèsts. ◇ *Pintura gestuala*: Aquela que mete en avant l'acte fisic de pintar, la velocitat e l'espontaneïtat. Var.: **gestuau**.

gestuala n.f. 1. Gestualitat. 2. Biais de si mòure caracteristic d'un actor ò d'un estile de juèc.

gestualitat n.f. Ensèm dei gèsts, considerats sus lo plan de la sieu significacion. Sin.: **gestuala**.

gestuau, ala adj. Gestual.

get n.m. 1. Accion de getar, de lançar. Sin.: **giscle, gisclada**. ◇ (fig.) *Promier get*: Esquic d'una òbra, espec. literària. Sin.: **primier còup**. ◇ *D'un get, d'un solet get, dau promier get*: En còup solet. 2. *Arma de get*: Arma que constitue d'esperela un projectile (javelina) ò que lo lança (arc). 3. (tecn.) Accion de faire colar la matèria en fusion dins un mòtle. 4. Distança que corresponde à la portada d'un get: *À un get de pèira*. 5. Movement d'un fluide que giscla brusquement coma sota l'efècte d'una pression. 6. Emission, projeccion viva. Var.: **git**.

getable, a adj. Si di d'un objècte destinat à èstre getat après usatge. Var.: **gitable**.

getada n.f. Obratge establí per permetre l'accès d'una installacion portuària à partir dau ribatge, per facilitar li manòbras dei naus dins lu canals d'accès à un poart. Var.: **gitada**. Sin.: **mòle, peirada, levada**.

getar vt. 1. Mandar luènh en lançant. 2. Portar vivament (lo còrs ò una part dau còrs) dins una direccion. ◇ *Getar lo regard sobre*: Mandar una ulhada à. Sin.:

agachar, alucar. 3. Si desbarrassar de, metre à la rementa. 4. Metre, pauar rapidament ò sensa precaucion. 5. Dispauar, metre en plaça, establir: *Getar un poant sobre la ribiera, getar li basas de quauqua ren*. 6. Botar mé violença: *Getar quauqu'un à tèrra*. 7. Metre brusquement mé violença dins una situacion donada: *Getar dins l'embarràs*. 8. Mandar foara de se, emetre: *Un animau que geta lo sieu verin*. 9. Lançar, mandar: *Un diamant que geta mile fuècs*. Var.: **gitar**. ◆ **si getar** v.pr. 1. Si portar vivament, si precipitar: *Si getar còtra un barri*. Sin.: **si butar, s'abrivar, s'aventar, si ronçar**. 2. Si deversar, en parlant d'un cors d'aiga. Sin.: **s'escampar**.

geton n.m. 1. Pichin get. 2. Rodèla plata emplegada per faire foncionar d'unu aparelhs, coma marca dins d'unu juècs: *Un geton de telefòne*. Var.: **giton**.

getter n.m. (fis.) (mòt anglés) Substança emplegada dins un tube electronic per li melhorar lo vuèi.

GeV Simbòle de Gigaelectronvòlt, unitat practica d'energia emplegada en fisica dei particulas.

gewurtztraminer n.m. Socatge blanc cultivat en Alsàcia, que dona de vins perfumats; lo vin fach m'aqueu socatge.

ghanés, a adj. Relatiu au Ghana.

ghetto n.m. [ˈgetto] (mòt italian) 1. Quartier abitat per comunautats judivi ò, ancianament, reservat ai Judieus (Dins lo temps, à Niça, lo quartier reservat ai Judieus en vila vièlha si sonava la *Judaria*). 2. Luèc dont una minoritat viu separada dau rèsta de la populacion: *Harlem, lo ghetto negre de New York*. 3. Mitan barrat sus d'eu-meme, condicion marginala: *Un ghetto intellectual*. Var.: **guet**. Sin.: **resèrva**.

ghettoisacion (-izacion) n.f. 1. Fach d'embarrar dins un ghetto; lo sieu resultat. 2. Accion d'isolar; lo sieu resultat. Var.: **guetoisacion**.

ghettoisar (-izar) n.f. 1. Embarrar dins un ghetto. 2. Isolar. Var.: **guetoisar**.

G.I. n.m. inv. [dʒiˈaj] (fam., de l'american *Government Issue*) Sordat american.

giacinti n.m. Pèira fina, varietat de zircon d'una color brun-aurenjat à roge.

giàira n.f. (it. *ghiaia*) Graveta que s'espantega sus lu camins.

giaor n.m. Tèrme de mesprètz que lu Turcs emplègon per designar lu non-musulmans.

giba n.f. 1. Grossor anormala sus l'esquina ò sus lo pièch, deuguda à una desformacion vertebrala. 2. Protuberança naturala sus l'esquina d'unu animaus: *La giba dau dromadari*.

gibaciera n.f. Biaça. Sin.: **carniera, carnier, carnassiera**.

gibberellic, a adj. *Acide gibberellic*: Principi actiu contengut dins la gibberelina.

gibberelina n.f. Substança extracha d'un fonge qu'accelèra la creissença e la germinacion de nombroï espècias de plantas.

gibbon n.m. Monina sensa coa d'Índia e de Malàisia, que pua embé agilitat dins lu aubres gràcias ai sieus grands braç (aut d'1 m).

gibelin, a adj. e n. Gibellin.

gibellin, a adj. e n. Gebellin.

gibelòta n.f. Fricassada de coniu au vin blanc.

gibèrna n.f. (mil.) Ancianament, estug per li cartochas.

gibet n.m. Potença, forca (per empicar).

gibeta n.f. Pichina giba.

gibier n.m. (fr.) Sauvatgina, çaça.

gibós, oa adj. e n. Qu'a una giba: «*Lo gibós s'en va content d'aver mai la giba...*» (Cançon tradicionala).

gibositat n.f. (med.) Corbura anormala de l'espina dorsala, que dona una giba.

gibossejar vt. Enclotar, bunhar, agibassir.

gibrada n.f. Formacion ai bassi temperaturas d'una man de glaça sus la part de davant dei alas d'avion. Var.: **gelibrada**.

gibrar vt. Curbir de gibre. Var.: **gelibrar**.

gibrat, da adj. Cubèrt de gibre. Var.: **gelibrat**.

gibre n.m. 1. Vapor d'aiga congelada sus un còrs solide, una susfàcia. Var.: **gelibre**. 2. Fendascla ò taca dins una gemma.

gibre n.m. Mena de pesca practicada dins Aude per lo biais d'un trauc encavat à través la susfàcia glaçada d'un estanh, per agantar lu peis atrachs per la lutz.

gibrós, oa adj. De la natura dau gibre. Var.: **gelibrós**.

gibus n.m. Capeu à claca.

G.I.C. (sigla) Grand invalide civil.

G.I.G. (sigla) Grand invalide de guèrra.

giga n.f. 1. (mús.) Dança viva de mesura ternària, d'origina anglesa, movement final de la seguida. 2. (coregr.) Dança populària executada sus lo meme ritme, caracterisada per de picadas vivi, e sovent alternadi, dei talons e dei ponchas.

giga n.f. 1. (anc.) Camba. 2. Cuèissa de cabròu.

giga n.f. (mar.) Cordatge que religa li doi parts de l'antena latina, *la pena e lo quart*.

gigant, a adj. e n. 1. Persona, animau ò caua d'una talha totplen granda. ◇ *À pas de gigant*: Foaça rapidament. 2. Persona, empresa, que despasa li autri de totplen per lo sieu gèni, la sieu potença. ◆ adj. Grandàs: *Una vila giganta*. ◇ *Estela giganta*: Estela qu'a una granda luminositat e una densitat debla.

gigantal, a adj. Gigantesc. Var.: **gigantau**.

gigantàs, assa adj. e n. Aumentatiu de *gigant*.

gigantau, ala adj. Gigantal.

gigantesc, a adj. 1. Foaça grand, à l'escal umana. 2. De proporcions endrmi, desmesurat: *Una empresa gigantesca*. Var.: **gigantau**.

gigantisme n.m. 1. Exageracion dau desvolopament dau còrs en general ò d'uni dei sieu parts. 2. Desvolopament excessiu d'un organisme quau que sigue: *Lo gigantisme d'una empresa*.

gigantografia n.f. Engrandiment d'imatges per l'estampadura d'aplacas grandassi.

gigantomaquia n.f. Combat mitologic dei Gigants còntre lu dieus, tema frequent de l'art grèc.

gi-giò n.m. (tèrme d'enfant) Cavau.

gigondàs n.m. Vin dei Costieras de Ròse.

gigòt n.m. Cuèissa d'anheu, de cabrit, etc., talhada per la taula. Sin.: **garron**.

gigotat, ada adj. Si di d'una bèstia que li sieu cuèissas son ben pleni coma aqueli d'un anheu.

gi-iò interj. Interjeccion per qu'un cavau vire à seneca.

gijola n.f. 1. Fruch dau gijolier, roge à maturitat, de la pulpa blanca e sucrada, leugierament laxativa, que sièrve à fabricar lu fruchs pectorals e la pasta de gijorla. 2. Suc, pasta que si pòu extraire de la gijorla. Var.: **gijorla, chichorla**.

gijolier n.m. Aubre cultivat en Occitània per lu sieus fruchs, li *gijorlas* (fins à 8 m d'autessa, familha dei

ramnaceas). Var.: **gijorlier**, **chichorlier**, **jijolier**. Sin.: **jujubier**.

gïjorla n.f. Gïjola. Var.: **jïjola**.

gijorlier n.m. Gijolier.

gilèco n.m. Gilet. Var.: **gileta**. Sin.: **bombet**.

gilequier, a n. Giletier.

gilequiera n.f. Giletiera.

gilet n.m. 1. Vestiment masculin cort e sensa mànegas, botonat sus lo davant, que si poarta normalament sota lo veston. 2. Sotavestiment de coton, de flanèla, etc. Sin.: **flanèlòta**. 3. Vestiment tricostat, dei mànegas lònqui, botonat sus lo davant. Sin.: **gileta**. 4. *Gilet de sauvament*: Gilet que permete à una persona de si mantenir à la susfàcia de l'aiga. 5. *Gilet parabalas*: Gilet renforçat, en usatge dins l'armada, la polícia, etc., que protegisse lo pièch dei projectiles. Var.: **gilèco**.

gileta n.f. Gilet mé de mànegas.

giletier, a n. Persona que fa de gilets. Var.: **gilequier**.

giletiera n.f. Cadena de relòri que si fixa à una dei botonieras dau gilet. Var.: **gilequiera**.

gilós, oa adj. e n. Gelós.

gilosament adv. Gelosament.

gilosar vt. Gelosar.

gilosia n.f. Gelosia.

gim n.f. Gimnastica.

gimbleta n.f. Patisson d'Albigés en forma de corona.

gimbrar vt. Enfagotar. ◆ **si gimbrar** v.pr. S'enfagotar.

gimbrat, ada adj. Desbraiat. ◇ *Mau gimbrat*: Mau vestit, desbraiat.

gimcana n.m. Gimkhana. Var.: **gimcanà**.

gimèrro n.m. D'après una anciana creença, animau ibride eïssit dau crosament d'un ae ò d'un cavau m'una vaca ò d'un taur m'una ega ò m'una sauma.

gimkhana n.m. Ensèm d'espròvas en automobila ò en motocicleta, dins li qualas lu concurrents dévon seguir un percors complicat de bescontorns, de barrièras, etc. Var.: **gimkhana**.

gimnasi n.m. 1. Establiment e sala dont si fan d'exercicis esportius. 2. En Soïssa, liceu. 3. (Antiqu. grèga) Edifici public destinat unicament ai exercicis fisics e que devenguèt pi un centre de vida intellectuàla.

gimnasta n. Persona que practica la gimnastica.

gimnastica n.f. 1. Ensèm dei exercicis fisics destinats à assoplr ò à desvolopar lo còrs. Abrev.: **gim**. ◇ *Gimnastica esportiva*: De competicion. ◇ *Gimnastica ritmica* ò *ritmica*, n.f.: Metòde d'educacion fisica, musicala e respiratòria destinada à l'armonisacion dei movements dau còrs. ◇ *Gimnastica modèrna* ò *gimnastica ritmica esportiva*: Gimnastica mmusical qu'emplega d'engenhs leugiers (balon, ribans, etc.), disciplina olimpica. ◇ *Pas de gimnastica*: Pas de corsa regulier e cadençat. ◇ (med.) *Gimnastica correctiva*: Ensèm de movements e d'exercicis qu'an per tòca la reeducacion muscularia. 2. (fig.) Ensèm d'exercicis per desvolopar li facultats intellectuàli. 3. Ensèm de mandòbras pauc ò pron complicadi, qu'una situacion impaua.

gimnets n.m.pl. Poblacion aqueana d'Argolide reducha esquasi en servituda per lu envaïdors doriens.

gimnic, a adj. Relatiu à la gimnastica.

gimnocarpe, a adj. (bot.) Si di dei plantas que lu sieu fruchs son soudats mé minga organe accessòri.

gimnocarpia n.f. Natura dei plantas gimnocarpi.

gimnopèdias n.f. pl. Fèstas annuali celebradi à Esparta en l'onor d'Apollon.

gimnorines n.m. pl. Raça de ratapinhatas.

gimnosofia n.f. Doctrina dei gimnosofistas.

gimnosofista n.m. Nom donat per lu autors de la Grècia classica ai ascètas d'Índia.

gimnospèrme, a adj. Si di d'una planta dei granas nudi portadi sobre d'esquamas dubèrti. ◆ n.f. *Gimnospèrmas*: Sota-embrancament de plantas, sovent arborescenti, que li sieu granas nudi son portadi sobre d'esquamas dubèrti (pin, ginkgo).

gimnospermia n.f. Nuditat de la grana; natura pròpria ai gimnospèrmas dins lo sieu ensèm.

gimnosporangi n.m. Fonge parasit que viu sus lo ginèbre ò sus lu rosaceus.

gimnòt n.m. Peis dei aigas docí d'Amèrica dau Sud, m'un aspècte d'anguila, qu'una espècia, que pòu anar fins à 2, 5 m de lònq, paralisa li sieu predas en produent de potenti descargas electrici.

gin n.m. Aigardent de gran aromatisat mé de gruns de ginèbre.

ginandria n.f. Sembla ermafroditisme parcial d'una frema.

ginandromòrfe, a n. Que patisse de ginandromorfisme.

ginandromorfic, a adj. Relatiu au ginandromorfisme.

ginandromorfisme n.m. Presença simultanea dins un meme individú de caractèrs sexuals mascles e femeus.

ginatresia n.f. (med.) Atresia d'una part dau canal genital de la frema.

ginèbre n.m. 1. Ginebrier. Var.: **genibre**. 2. Fruch dau ginebrier. 3. Aigardent obtengut per destillacion de mosts de cerealas en presenças de fruchs de ginebrier.

ginebrés, esa adj. e n. Genevès.

ginebrier n.m. Aubrilhon dei fuèlhas espioi e dei bagas violeti (Aut fins à 8 m, familha dei cupressaceas). Var.: **genibrier**.

gineceu n.m. 1. Apartament reservat ai fremas, dins la Grècia antica. 2. (bot.) Pistil.

ginecocracia n.f. Governament bailejat per de fremas.

ginecofòbia n.f. Paur exagerada d'unu neoropatas en presença d'una frema.

ginecografia n.f. (med.) Radiografia dei organes genitals intèrnes de la frema.

ginecologia n.f. Especialitat medicala que s'interèssa à l'organisme de la frema e au sieu aparelh genital.

ginecològic, a adj. Relatiu à la ginecologia.

ginecològue, òga n. Mètge especialisat en ginecologia.

ginecomastia n.f. Desenvolupament anormal dei glândolas mamari dins l'òme.

ginecopatia n.f. (med.) Afeccion dei organes genitals de la frema.

ginèri n.m. Graminea ornamental que creisse en grand matas, mé de fuèlhas lòngui pendent.

ginèsta n.f. Aubrilhon dei flors jauni, comun dins d'uni landas e que forma foarça espècias, que poàdon èstre espioi (Família dei papilionaceas). Var.: **ginèstre**.

ginestier n.m. Ginestiera.

ginestiera n.f. Luèc dont creisse la ginèsta. Var.:

ginestier. ◇ *Sant Antòni de Ginestiera*: Quartier de Niça.

gineston n.m. Ginestròla.

ginèstre n.m. Ginestiera.

ginestròla n.f. Varietat de ginèsta, finda dicha *èrba dei tenchuriers*. Var.: **gineston**.

ginet n.m. Pichin cavau originari d'Espanha.

gin-fizz n.m. Mesclum de gin e de jus de limon.

gingeris n.m. pl. Babòias. ◇ *Picar à gingeris*: Aver una fin abrupta, que non es boana coma aquela esperada.

gingibre n.m. Planta originària d'Àsia, dau rizòma aromatic, que s'emplega coma condiment (Família dei zingiberaceas).

ginginar vi. Faire audir un son. Sin.: **sonar**, **tindar**, **tintinar**.

gingival, **a** adj. Relatiu ai gengivas. Var.: **gingivau**.

gingivau, **ala** adj. Gingival.

gingiviti n.f. Inflamacion dei gengivas.

ginkgo n.m. Aubre de China e dau Japon, dei fuèlhas en ventalh, cultivat coma aubre ornamental e considerat en Extrème-Orient coma un aubre sacrat (Aut de 30 m, sota-embrancament dei gimnospèrmes).

ginkgogacea n.f. *Ginkgogaceas*: Família d'aubres ornamentals, qu'una espècia soleta es viva au jorn d'encuèi, lo *ginkgo*.

ginocàrdia n.f. Aubre d'Indochina (*Gynocardia odorata*), que dona un òli gras que la sieu odor sembla aquela de l'òli de lin (Un temps confonduda amé la *chaulmogra*).

ginodioecia n.f. (bot.) Presença dins una qualitat identica de planta, de flors ermafroditi sus un pen, e de flors femèli sus d'autres.

ginodioïc, **a** adj. Relatiu à la ginodioecia.

ginogenèsi n.f. Desenvolupament partenogenic d'un ovule.

ginoïde, **a** adj. Que presenta de caractèrs femenins.

ginolh n.m. Genolh.

ginolhat, **ada** adj. Genolhat.

ginolhiera n.f. Genolhiera.

ginolhon n.m. *De ginolhons*: De genolhons.

ginolhatòri n.m. Genolhatòri.

ginomoecia n.f. (bot.) Presença sus una planta soleta, de flors ermafroditi e de flors femèli.

ginomonoïc, **a** adj. Relatiu à le ginomoecia.

gin-rami n.m. Gin-rummy.

gin-rummy n.m. (mòt american) Juèc de cartas, varianta dau rami, que si juèga à doi. Var.: **gin-rami**.

ginseng n.m. Raïç d'una planta dau genre panax, que possedisse de qualitats toniqui remirabli.

giobertita n.f. (miner.) Carbonat natural de magnesi MgCO₃. Sin.: **magnesita**.

giottesc, **a** adj. e n. Que si rapoarta à Giotto, au sieu art, à la sieu influença.

gip n.m. 1. Ròca sedimentària formada de sulfat de calci idratat e cristalliat. Sin.: **gèis**. 2. Materiau obtengut en escaufant la ròca d'aqueu nom entre 150 e 200 °C, cen que li fa perdre la sieu aiga; sota forma de pòuvera blanca, es mesclat à l'aiga per formar una massa solida e tendra, que siève dins la construccion, especialament per tapar de trauc ò revestir una paret, ò en esculptura per faire d'estàtuas.

gipada n.f. Engipada.

gipaèt n.m. Grand rapaci diurne que viu dins li auti montanhas e si noirisse de caraunhas coma lu vautors Pòu despassar 2 m d'envergadura). Sin.: **rasclussier**, **pèça oàs**, **aigla àrpià**.

gipar vt. Engipar.

gipatge n.m. Engipatge.

gipàs n.m. pl. Cen que sobra de materiaus de construccion (espec. à basa de gip).

gipier, **a** n. (constr.) Persona especialisada dins lo travalh dau gip.

gipiera n.f. 1. Carriera dont es extracha la ròca que donerà de gip. 2. Forn dont si fa lo gip.

gipon n.m. Jupon.

gipós, **oa** adj. De la natura dau gip; que contèn de gip.

gira n.f. 1. Percors representat per lo torn d'un endrech. 2. Percors toristic ò esportiu. 3. Percors barrat limitat, fach d'elements encastrats per li faire circular de juguets (trens, veïturas). Sin.: **rondatge**. 4. Ensèm dei conductors electricis religats entre elu. Sin.: **malhum**, **cadena**, **ròdol**.

giracion n.f. Movement giratòri.

giradoira n.f. Ponch redon rotier dont la prioritat es à seneca (à-n-aqueu que vira dintre). Sin.: **estela**, **giratòri**, **rotonda**.

girador n.m. Giroleta, viròla.

girafa n.f. 1. Grand mamifèr d'Àfrica, dau coal totplen lòng. 2. (cín., telev.) Pèrtega fixada à un pen articulat, per suportar un micro. Var.: **girafra**.

girafra n.f. Girafa.

girafon n.m. Pichin de la girafa.

giràndola n.f. 1. Part superiora d'un candelabre, que poarta li brancas. 2. Candelabre ò candelier m'un nombre important de brancas mé de decoracions que pèndon. 3. Guirlanda luminoà que decòra una fèsta, un balèti, etc. 4. Garba viradissa d'un fuèc d'artifici. Var.: **girandòla**.

girandòla n.f. Girandòla.

girar vt. e vi. Virar, tornar.

girasòl n.m. Opala lachoa blava emplegada en joielaria.

giratòri, **a** adj. Si di d'un movement de rotacion à l'entorn d'un axe ò d'un centre: *Sens giratòri*.

giratòri n.m. Caireforc giratòri. Sin.: **giradoira**, **ponch redon**, **estela**, **rotonda**.

giraviacion n.f. Concepcion, construccion e messa en òbra dei giravions.

giravion n.m. Aeronau dins la quala la sustentacion es assegurada en totalitat ò parcialament per la rotacion d'un rotor ò d'unu rotor mé d'axes sensiblement verticals.

girboleta n.f. Fonge foarça preat. Sin.: **aurelheta**, **cantarèla saura**, **cresta de gal**, **jaunet**.

girèla n.f. 1. Carèla. 2. Juèc d'enfant, fach d'un boasc ponchut ai doi extremitats, que si fa virar en picant sus una dei ponchas. Sin.: **giromèla**.

girèla n.f. Peis dei colors vivi, de la Mediterranea.

girèla n.f. (mar.) 1. Palan encapelat à l'aubre per sostenir una antena. 2. Pichon palan per tesar una aubarèsta. 1491: «XV *aubarestas garnidas de girelhas*». Var.: **girelha**.

girelha n.f. (mar.) Girèla.

girelier n.m. Maça per picar sus la girèla.

girelier n.m. Nansa per pescar li girèlas.

girgon n.m. Argòt. Var.: **gergon**, **jargon**.

girgonafasia n.f. Gertgonafasia. Var.: **jargonafasia**.

girgonear vi. (*girgonei*) Girgonejar. Var.: **jargonear**.

girgonejar vi. Parlar en emplegant un girgon. Var.: **gergonear**, **gergonejar**, **girgonear**, **jargonejar**.

girl n.f. (mòt angl.) Balarina d'una chorma de music-hall, de revista, de comèdia musicala, etc.

giro n.m. (it.) 1. [ˈdʒiru] Virada, passejada. 2. [ˈdʒiro] M'una majuscula, espròva ciclista: Torn d'Itàlia.

girocompàs n.m. Aparelh d'orientacion emplegat sus li naus e lu avions, que comprèn un gisroscòpi entretengut electricament e que lo sieu axe consèrva una direccion invariabla dins lo plan orizontal (endrechiera dau nòrd geografic). Sin.: **compàs giroscopic**.

girodin n.m. Giravion dins lo qual lo rotor, qu'un motor entraïna, assegura la sustentacion e lu movements verticals de l'aparelh, alora que la translacion es obtenguda au mejan d'un autre motor.

girodinamica n.f. Dinamica dei còrs en moviment.

giroeta n.f. 1. Targa de forma variabla, mobila à l'entorn d'un axe vertical e fixada sobre una teulada per indicar la direccion dau vent. 2. (fam.) Persona que càmbia sovent d'opinion. Var.: **giroleta**. Sin.: **girador**, **viròla**.

girofar n.m. Far rotatiu plaçat sobre d'unu veïcules prioritari (veïturas de polícia, ambulanças, etc.).

giroflada n.f. Planta vivaça cultivada per li sieu flors ornamental (Família dei crucifèras). Sin.: **bàliqui**.

giròfle n.m. Boton dessecat dei flors dau giroflie, emplegat coma condiment. Sin.: **claveu de giròfle**.

giroflie n.m. Aubre tropical originari d'Indonesia, que fornisse lu claveus de giròfle (Família dei mirtaceas).

giroleta n.f. Giroeta.

giromèla n.f. Juèc de la girèla.

giromagnetic, **a** adj. (fis.) *Rapoart giromagnetic*: Rapoart dau moment magnetic d'una particula au sieu moment cinetic.

giromètre n.m. Aparelh que sièrve à indicar lu cambiaments d'orientacion d'un avion.

giromitre n.m. Fonge ascomicèt que lo sieu capeu evòca la forma d'una cervèla (la sieu toxicitat s'en va quora si fa mé la dessicacion).

giron n.m. Manelha e mànegue d'un rem.

girondec, **a** adj. e n. (ist.) Girondin.

girondin, **a** adj. e n. 1. De Gironda. 2. (ist.) Qu'apartèn au partit politic dei Girondins, aversiers dei Jacobins dau temps de la Revolucion francesa (Fuguèron lu partidaris dau federalisme). Var.: **girondec**.

gironés, **esa** adj. e n. Natiu, estatjant, de Girona (Catalonha).

giropilòt n.m. Giroscòpi que permete lo pilotatge automatic dei naus, dei avions.

giroscòpi n.m. Aparelh que fornisse una direccion invariabla de referença gràcias à la rotacion d'una massa peanta à l'entorn d'un axe que possedisce un ò doi gras de libertat per rapoart au boitier de l'instrument.

giroscopic, **a** adj. Qu'a un rapoart au giroscòpi; equipat d'un giroscòpi. \diamond *Compàs giroscopic*: Girocompàs.

girostat n.m. Solide animat d'un moviment de rotacion rapide à l'entorn dau sieu axe, que permete l'estabilisacion en direccion d'aquest axe.

girostatic, **a** adj. Relatiu à un girostat.

girotren n.m. Tren monoralh que la sieu estabilitat es assegurada per lo biais d'un giroscòpi.

gisclada n.f. Rai de liquide que giscla.

gisclaire n.m. (mec. auto.) Gisclat.

gisclament n.m. Fach de gisclar.

gisclant n.m. (mec. auto.) Gisclat.

gisclar vi. Raiar mé foarça, sovent en esposcant, en parlant d'un liquide.

giscler n.m. Fach de gisclar.

giscler n.m. (argòt) Bordeu, maion clausa.

giscler n.m. (mec. auto.) 1. Orifici calibrat que sièrve à dosar lo dèbit dau fluide carburant dins li canalisacions d'un carburator. Var.: **giscler**, **gisclaire**. 2. (fam.) Si di d'un òme foarça maigre.

git n.m. Get.

gitable, **a** adj. Getable.

gitada n.f. Getada.

gitament n.m. (mar.) Lançament à la mar. s. XIIIe: «...*al segon dia feron gitament e al terz dia giteron amb lors mans les garniments de la nau a la mar...*»

gitan(o), **a** adj. e n. Caraco.

gitanalha n.f. (pej.) Lo tot dei gitans. Sin.: **caracalha**.

gitar vt. Getar.

gitar v.t. (mar.) *Gitar foara de proa*: Desengravar, desencalhar: 1469: «...*a las gens que eran a la galeota quand la gitavon fora de proa...*» A.C.Arle.

giton n.m. Geton.

glabre, **a** adj. 1. Sensa barba. 2. (bot.) Sensa pels. Sin.: **rascle**, **gautalís**.

glaç n.m. Glaça.

glaça n.f. 1. Aiga congelada; liquide solidificat per accion dau frèi. Var.: **glaç**. 2. Produch sucrat e aromatisat obtengut en faguent un mesclum à basa de lach ò de frucha. 3. Lama de vèire ò de cristal, pusleu espessa,

emplegada per faire lu miraus, lu vitres. 4. Mirau: *Si regarjar dins la glaça*. 5. Vitre mobila: *Baissar la glaça d'una veitura*. 6. (coïna) Preparacion tala qu'un jus de carn, una clara d'òu, sucre, etc., emplegada per glaçar una pèça cuècha.

glaçada n.f. Glacís.

glaçada n.f. Substança vitroa transparenta ò colorada aplicada sus d'uni terralhas per li impermeabilisar.

glaçaire, a adj. Glacial.

glaçaïron n.m. 1. Tròç de glaça carrejat per un cors d'aiga. 2. Pichon cube de glaça per refrescar una bevenda. 3. Persona foarça frèia de comportament que non atrai la simpatia. Var.: **glaceïron, glaçon**. Sin.: **gelairon**.

glaçant, a adj. Que descoratja, per lo sieu caractèr frèi: *Un acuèlh glaçant*.

glaçar vt. 1. Solidificar (un liquide) per l'accion dau frèi. 3. Rendre totplen frèi. 3. Causar una viva sensacion de frèi à. Sin. (1, 2, 3): **gelar**. 4. (fig.) Intimidir; espaventar: *Aquela informacion m'a glaçat*. 5. Donar una aparença lisca, luenta (à una estòfa, un papier, etc.). 6. (coïna) Curbir de jus, de gelada (una pèça cauda), de sucre, de clara d'òu (una pastissaria).

glaçaire, airtz n. Obrier emplegat au glaçatge dei estòfas, dau papier.

glaçaria n.f. Fabricacion dei glaças e sorbets; art e comèrci dau glacier.

glaçat, ada adj. 1. Que lo frèi a durcit. 2. Totplen frèi. Sin. (1 e 2): **gelat, congelat, gelibrat**. 3. (fig.) Que fa vèire de disposicions ostili, ò indiferenti: *Un acuèlh glaçat*. 3. (coïna) Recubèrt d'una glaça. 3. Qu'a subit un glaçatge, per op. à *mar: Un papier glaçat*.

glaçatge n.m. 1. Operacion que consistisse à donar un aspècte lisc e lustrat à un papier, una estòfa, una pèu. 2. Travalh de cordura que consistisse à mantenir ensèm doi espessors de teïssut au mejan d'un orlet comun. 3. Passatge à la calor viva d'una carn, d'un peis, per obtenir en susfàcia una fina pellicula brillanta. 4. Accion de far coaire de pichins liumes dins un còrs gras e de sucre. 5. Recurbiment d'una pastissaria mé de fondent. 6. Espantegar à la susfàcia d'una pastissarié de sucre glaça que si fa caramelisar. 7. Procediment de refreïament que consistisse à metre de glaça finament chaplada au contacte dirècte dei produchs. 8. Operacion que consistisse à aplicar sus una susfàcia lisca (vèire ò metal) li espròvas fotografiqui tiradi sus papier brillant e que soarte dau lavatge. 9. Operacion d'usinatge que la sieu tòca es de liscar la susfàcia dont esquilha un organe mobile (piston, jonch, etc.).

glaceïron n.m. Glaçaïron.

glacet n.m. Suc de frucha sucrat, aumentat d'aiga, aromatizat e glaçat. Sin.: **sorbet**.

glaceta n.f. Glaça (dessèrt).

glaciacion n.f. 1. Transformacion en glaça. 2. (geol.) Periòde durant lo quau lu glaciers an recubèrt una region: *Li glaciacions de Würm, Riss, Mindel*.

glacial, a adj. 1. Que penètra d'un frèi viu: *Un vent glacial*. Var.: **glaçaire**. 2. (fig.) Totplen frèi, que pòu

paralisar: *Un abòrd glacial*. 3. Relatiu ai glaças flotejanti. Var.: **glaciau**. ♦ n.m. Ensèm de glaças flotejanti.

glaciala n.f. Planta medicinala qu'a una propietat adocissenta eficaça còtra lu tus convulsius, emplegada en tractament terapeutuc de la tuberculòsi pulmonària e dei retencions d'urina e per cicatrisar li plagas (*Mesembryanthemum crystallinum*, familha dei aizooceas. Sin.: **ficoïda glaciala, cristallina**.

glacialament adv. D'un biais glacial.

glaciau, ala adj. Glacial.

glacier n.m. Amolonament de neu transformada en glaça, animada de movements lents, que forma de grandis copòla dins li regions polari ò que, dins li valadas de montanha, s'estende vèrs l'aval ò s'alarga en lòbe au pen de la montanha. Var.: **gelàs, gelon**. Sin.: **conglaç**.

glacier, a n. Persona que fa ò vende de glaças.

glaciera vt. 1. Local dont èra entrepauada la glaça. 2. Gardamanjar refreïat mé de glaça. 3. (fam.) Luèc foarça frèi: *Aquel apartament es una glaciera!* Sin.: **gelador**.

glacierista n. Alpinista especializat dins la puada dei glaciers ò dei pendas glaçadi.

glacina n.f. Fina man de glaça sus lo soal, deuguda à la congelacion dau neblaresc, de l'aiga ò de la neu delegada. Sin.: **gèl veirenc**.

glacinar vi. Si curbir de glacina.

glacinat, da adj. Cubèrt de glacina: *Una carriera glacinada*.

glacioeutatisme n.m. (geol.) Variacion dau niveu dei oceans, que resulta dei cambiaments dau volume de l'aiga presa en glaça au fieu dei glaciacions e dei rescaufaments de la Tèrra.

glaciologia n.f. Estudi dei glaciers, de la glaça e dei regions glaciari.

glaciologic, a adj. Relatiu à la glaciologia.

glaciològue, òga n. Especialista de glaciologia.

glacís n.m. 1. (fortif.) Terren descubèrt adobat en penda doça à partir dei elements exteriors d'un obratge fortificat. 2. Zòna protectritz que fórmon d'unu Estats que depèndon militarïament d'una altra potença. 3. (constr.) Penda donada en dessobre d'una corniç, d'un bendeu, per laisser s'escòrrer l'aiga de pluèia. 4. (geogr.) Susfàcia d'erosion, en penda doça, desenvolopada dins li regions miègi-aridi ò periglaciari, au pen dei releus. Sin. (1 à 4): **repen**. 5. (pint.) Preparacion gaire cargada en pigment, que dona una pellicula translucida. Var.: **glaçada**.

glaçon n.m. 1. Tròç de glaça. 2. (fig. e fam.) Persona frèia, totplen distanta. Var.: **glaçaïron, glaceïron**. Sin.: **gelairon**.

glaçum n.m. Jaç de glaça.

gladi n.m. 1. Espada corta mé doi trencants. 2. Simbòle de potença: *Lo gladi de la justícia*.

gladiator n.m. Aqueu qu'à Roma, dins lu juècs dau circ, si batia còtra un autre òme ò còtra una bèstia.

glagolitic, a adj. Si di d'una escriptura introducha, au s. IX^{en}, dins li comunautats eslavi dei Balcans per lu besonhs de l'evangelisacion.

glamour n.m. (angl.) Belessa sensuala, plena d'agradança e d'esclat, característica d'uni vedetas femenini d'Hollywood.

gland n.m. Agland.

glanda n.f. Glàndola.

glandatge n.m. 1. Luèc dont son rabalhats lu glands. 2. Accion de rabalhar lu glands. Var.: **aglandatge**.

glàndola n.f. 1. Organe qu'a per foncion d'elaborar d'uni substanças e de li deversar sigue au defoara de l'organisme, sigue dins una cavitat de l'organisme, generalament per l'intermediari d'un canal excretor (*glàndolas exocrini*), sigue directament dins lo sang (*glàndolas endocrini*). ◇ Glàndolas de Bartolin: Glàndolas situadi de cada costat de la vulva, que sièrvon à lubrificar la vagina. ◆ pl. Amigdalas.

glandular(i), ara (-ària) adj. Relatiu ai glàndolas. Sin.: **aglanós**.

glareolidat n.m. *Glareolidats*: Família d'auceus (de 17 à 29 cm), dei alas lònqui à foarça lònqui, dei patas que poàdon èstre lònqui ò relativament corti.

glareòla n.f. Auceu escacier d'Occitània, coma lo *pica en tèrra* (*Glareola pratincola*) e lo *charlòt dei alas negras* (*Glareola nordmanni*). Sin.: **perditz de mar**.

glària n.f. Clara (de l'òu).

glatiment n.m. 1. Crit de l'aigla. 2. Crit agut d'un animau ò d'una persona que si lanha.

glatir vi. (*glatissi*) Cridar, en parlant de l'aigla.

glatissent, a adj. Que glatisse.

glauberita n.f. Sulfat naturau de sòdi e de calci.

glauc, a adj. 1. D'un vèrd que tende vèrs lo blau: *Una aiga glaucha*. 2 Sin.: **verdai, verdau, verdenc**. (fam.) Lugubre, sinistre.

glauc n.m. Molusc (*Glaucus*) gasteropòde descrich coma elegant per li sieu formas e li sieu colors, que mèsclon lo blanc e lo gris pèrta à diferents tons de blau. Viu dins toti li aigas temperadi ò tropicali, dont floteja à la susfàcia, mé la faça ventrala en sobre.

glauci n.m. (bot.) Èrba (papaveracea) dei ribatges marins sablonós, dei grandis fuèlhas lobadi ò dissecadi, e dei granas oleaginoï.

glaucodòt n.m. Arseniosulfure de cobalt e de fèrre.

glaucòma n.m. Malautia de l'uèlh caracterisada per una augmentacion de la pression interiora que provòca una atrofia de la tèsta dau nèrvi optic e una diminucion dau camp visual, que pòu anar fins à la cecitat.

glaucomatós, a adj. Que patisse d'un glaucòma; pertocat per un glaucòma; relatiu au glaucòma.

glaucònia n.f. Silicat natural idratat de fèrre e de potassi, vèrd escur. Var.: **glaucònia**.

glaucònic, a adj. Que contèn de glaucònia.

glaucònia n.f. Glaucònia.

glaucònia n.f. Silicat natural idratat de fèrre e de potassi, vèrd escur. Var.: **glaucònia**.

glaucònia n.f. Silicat natural idratat de fèrre e de potassi, vèrd escur. Var.: **glaucònia**.

glaucònia n.f. Silicat natural idratat de fèrre e de potassi, vèrd escur. Var.: **glaucònia**.

glaucònia n.f. Silicat natural idratat de fèrre e de potassi, vèrd escur. Var.: **glaucònia**.

glicòme n.m. Eure terrèstre.

gleditschia n.f. [gledi'tʃa] Favier (aubre).

glèia n.f. 1. Societat religioa que la fondèt Jèsus Crist. 2. Comunautat cristiana: *La Glèia ortodòxa, catolica*. ◇ *La Glèia*: La Glèia catolica romana. 3. Estat eclesiastic: *Un òme de glèia*.

glèia n.f. Edifici dont si recàmpon lu cristians per celebrar lo sieu culte.

gleiada n.f. Contengut d'una glèia.

gleial, a adj. Que depende d'una glèia. Var.: **gleiau**.

gleiassa n.f. Granda glèia.

gleiatge n.m. Cen qu'apertèn à la Glèia.

gleiau, la adj.

gleieta n.f. Pichina glèia.

gleiòla n.f. Capèla, orador.

glena n.f. 1. Accion de glanar. 2. Espigas glenadi. 3. Capelet de cebas, d'alhets, etc.

glenadura n.f. Cen que si glena.

glenaire, airtiz n. Persona que glena.

glenament n.m. Accion de glenar.

glenar vt. 1. Rabalhar dins un camp li espigas demoradi sus lo soal après la meisson. 2. (fig.) Reculhir d'un caire e de l'autre de tròç per n'en tirar partit: *Glenar d'ideas*.

glenatge n.m. Englenatge.

gleva n.f. Gleba.

glia n.f. (anat.) Ensèm dei cellulas nervoï intersticiali qu'assegúron diversis foncions metaboliqui e de sostèn en constituent m'ai neurònas lo teissut nerviós. Var.: **neuroglia**.

gladimètre n.m. Densimètre destinat à avalorar lo nivèu apanaire dei farinas de blat.

gladina n.f. Proteïna enclausa dins lo glutèn dei cerealas.

glial, a adj. (anat.) Relatiu à la glia. Var.: **gliau**.

gliau, ala adj. Glial.

glibutamida n.f. Sulfamida ipoglicemianta emplegada dins lo tractament dau diabèta per via bucala.

glicemia n.f. (med.) Presença de glucòsa dins lo sang (la glicemia normala es de 1 g per litre de sang, aumenta dins lo diabèta sucrat).

gliceraldeïde n.m. Aldeïde extrach de la glicerina.

glicerat n.m. Sau ò estèr de l'acide gliceric.

glicerina n.f. Planta que creisse pròche dei estanhs ò en riba de mar (Família dei gramineas).

gliceric, a adj. *Acide gliceric*: Format per oxidacion de la glicerina.

gliceride n.m. Estèr de la glicerina.

glicerina n.f. Trialcòl liquide, de formula CH₂OH-CHOH-CH₂OH, incolòre, extrach dei còrs gras per saponificacion. Sin.: **gliceròl**.

glicerinar vt. Ónher de glicerina.

glicerinat, da adj. Alestit mé de glicerina.

glicerofosfat n.m. Sau de l'acide glicerofosforic.

glicerofosforic, a adj. *Acide glicerofosforic*: Acide que resulta de la combinason d'acide fosforic e de glicerina.

gliceroftalic, a adj. Si di d'una resina que provèn dau gliceròl, e de compauats ftalics. ◇ *Pintura gliceroftalica*: Pintura à basa de resina gliceroftalica.

gliceròl n.m. Glicerina.

glicerolat n.m. Medicament à basa de glicerina.

glicide n.m. Epoxide que correspoande à la glicerina.

glicifague n.m. Acaride pichonet foarça present sus la frucha seca (figas, prunas sequi...).

glicina n.f. Aubrilhon originari de China e cultivat per li sieu lòngui grapas de flors mauvi e perfumadi (Familha dei papilionaceas).

glicina n.f. Acide aminat, que constitueisse l'essencial dei proteïnas.

glicogène n.m. Glucide complèxe, que constitueisse la resèrva principala de glucòsa dins lo fetge e lu muscles.

glicogenèsi n.f. Formacion dau glicogène per idrolisi de la glucòsa.

glicogenic, a adj. Que pertòca lo glicogène ò la glicogenèsi.

glicogenogenèsi n.f. Formacion dau glicogène per polimerisacion de la glucòsa.

glicòl n.m. 1. Dialcòl de formula HOCH₂-CH₂OH, emplegat en particulier coma antigèl. 2. Dialcòl (nom generic).

glicolic, a adj. Si di d'un acide que vèn de l'oxidacion dau glicòl.

glicolipid(e) n.m. Substança qu'assòcia un lipide e un glucide, abundant dins li membranas cellulari. Lu glicolipides resúlton essencialament de l'esterificacion ò de l'amidificacion d'acide gras par d'òsas ò de sucres aminats. Sin.: **sacarolipide**.

glicolisi n.f. Degradacion de la glucòsa sota l'influença d'enzimas, au cors dei fenomènes metabolics.

glicolitic, a adj. Relatiu à la glicolisi.

glicoproteïna n.f. (bioquim.) Substança qu'assòcia un glucide e una proteïna.

glicopexia n.f. Messa en resèrva de la glucòsa dintre lu teissuts sota la forma de glicogène.

glicoraquia n.f. Taus de glucòsa dintre lo liquide cefaloraquidian.

glicoregulacion n.f. Ensèm dei mecanismes fisiologics que perméton la regulacion dau metabolisme dei glucides dins l'organisme.

glicoside n.m. Molecula compauada d'un idrat de carbòni (generalament des monosacarides) e d'un compauat non glucidic.

glicosuria n.f. (med.) Presença de glucòsa dins l'urina, un dei signes dau diabèta.

glicosuric, a adj. e n. Relatiu à la glicosuria; que sofrisse de glicosuria.

glicuroconjugason n.f. Reaccion au niveu dau fetge, que consistisse à la juxtaposicion d'una molecula forastiera à una molecula d'acide glicuronic, cen qu'entira un demeniment de la toxicitat de la molecula forastiera.

glicuronic, a adj. Que pertòca un acide de sabor doça presenta à l'estat d'estèr dins l'urina dei cans.

glife n.m. (arquit.) Canal, trach gravat en vuèi, que la sieu repeticion constitueisse un ornament.

glioblastòma n.m. (med.) Varietat de gliòma maligne.

gliòma n.m. (med.) Tumor primitiva dau sistema nerviós desvolopada à partir de la glia.

gliptal n.m. Nom comercial d'una peresina gliceroftalica.

gliptica n.f. Art de talhar li pèiras fini ò precioï.

gliptodon n.m. mamifèr edentat fossile que mesurava fins à 4 m de lòng, de la carapaça ossoa, que viuguèt au quaternari en Amèrica. Var.: **gliptodont**.

gliptodont n.m. Gliptodon.

gliptografia n.f. Estudi dei pèiras fini gravadi de l'Antiquitat. Sin.: **gliptologia**.

gliptologia n.f. Gliptografia.

gliptoteca n.f. 1. Colleccion, museu de pèiras gravadi. 2. Museu d'esculpturas.

gliscroïde, a adj. e n. Que presenta lu caractèrs de la gliscroïdia.

gliscroïdia n.f. (psiquiatria) Actituda mentala dei epileptics, en partic., que si tradue per una afectivitat particuliera (dicha «adesiva») e per la lentor dei procèsus psiquics.

glissando n.m. (mús., mòt it.) 1. Procediment d'execucion vocala ò instrumentala que consistisse à faire audir mé rapiditat toi lu sons comprés entre doi nòtas. 2. Procediment tecnic dau piano que consistisse à desplaçar rapidament un det solet sus li tòcas blanqui dau clavier.

global, a adj. 1. Qu'es considerat dins la sieu totalitat, dins lo sieu ensèm: *Revengut global, vista globala*. 2. *Metòde global*: Metòde d'aprendissatge de la lectura basat sobre l'idea que, per un enfant, la percepcion d'un ensèm (sillaba) es anteriora à l'analisi d'un element d'aquel ensèm (letra). Aqueu metòde foarça criticat es estat esquasi abandonat, considerat coma responsable de cas nombrós de dislexia. Var.: **globau**.

globalament adv. Dins l'ensèm.

globalisacion (-izacion) n.f. Accion de globalisar. ◇ (espec.) En comèrci, mondialisacion.

globalisar (-izar) vt. Recampar en un tot, presentar d'un biais global (d'elements esparpalhats).

globalisator (-izator), airtz adj. Que globalisa.

globalisme n.m. (filos.) Percepcion d'après la quala un ensemble compauat possedisce de proprietats que lu sieus elements non an.

globalitat n.f. Caractèr global de quauqua ren.

globau, ala adj. Global.

glòbe n.m. 1. Còrs esferic, esfèra. ◇ *Glòbe celèste*: Esfèra sus la quala es dessenhada una carta dau ceu. ◇ *Glòbe terrèstre*: Esfèra sus la quala es dessenhada una carta de la Tèrra. ◇ *Glòbe oculari*: Uèlh. 2. Envolopa de forma arredonida (esfèra ò mièja esfèra): *Relòri sota glòbe*.

globet n.m. Globule.

globe-trotter n. (mòt angl.) Cèrcamonde, barrutlaire.

globoic, a adj. Si di de cadun dei elements d'un engranatge à ròda e à vis sensa fin que la sieu seccion per un plan axial dona un tòr.

globocefal(e) n.m. Daufin que jonhe 4 à 5 m. de longor, de la tèsta redona, sensa ròstre, que viu dins li mars frèii.

globidi n.m. Parasit gaire nociu dau panceu dei motons e dei cabras.

globigerina n.f. Foraminifèr foarça abondós dins li mars temperadi e caudi, que lo sieu tèst es constituït de pichins lòtjas esfericas dispauadi en una espirala irregulara.

globilhon n.m. 1. Globule. 2. Pilula.

globina n.f. Proteïna qu'ientra dins la composicion de l'emoglobina dau sang.

globon n.m. Ret de pesca d'usança en Lengadòc (estanh dau Taur), que si auça au mejan de coardas estacadi ai quatre cantons.

globular(i), ària adj. 1. Qu'es en forma de glòbe. 2. Relatiu ai globules dau sang: *Numeracion globulària*.

globulària n.f. Planta gamopetala dei pichini flors blavi gropadi en capitules (Òrdre dei personalas). Sin.: **èrba dau tondut, pompareleta**.

globul(e) n.m. 1. Pichin còrs esferic. 2. Pichin còrs ò cellula que si tròva en suspension dins divèrs líquides de l'organisme. Sin.: **globet, globilhon**. ◇ *Globule blanc*: Lucocit. ◇ *Globule roge*: Ematia.

globulariacea n.f. *Globulariaceas*: Família de plantas dicotiledoneï, que comprèn un trentenau d'espècias repartidi en doi genres.

globulina n.f. Proteïna de pes moleculari aut, que n'i a divèrsi formas, presentis sobretot dins lo sang e lu muscles.

globulinic, a adj. Relatiu à la globulina.

globulinuria n.f. (med.) Presença de globulina dins l'urina.

globulós, oa adj. 1. Qu'a la forma d'un pichin glòbe. 2. *Uèlh globulós*: Que lo sieu glòbe es totplen salhent.

globus pallidus n.m. (med., latin) Formacion de substànças nervioï dei nucleus gris dau cerveu. Sin.: **pallidi**.

glockenspiel n.m. (mús., mòt alemand) Carilhon; juèc de timbre simple.

glo-glo n.m. Glogló.

glogló n.m. 1. (fam.) Onomatopea d'una botilha que si vua. 2. Crit dau dindon. Var.: **glo-glo**.

gloglotar vi. 1. Produre un glogló. 2. Cridar, en parlant dau dindon.

glòme n.m. (zool.) Enflament cornat que finisse la forqueta de l'esclòp dei solipèdes.

glomèris n.m. Pichin milapatas cort que si rotla quora quauqu'un lo tòca.

glomerul(e) n.m. 1. (anat.) Formacion pelotonada, vasculària ò nervioa, qu'a la forma d'un globule. 2. (bot.) Inflorescènça dins la quala li flors son portadi sobre d'axes foarça corts e sèmblon inseridi au meme nivèu.

glomerulat, da adj. Denominacion dei organes acampats en glomerules.

glomeruliti n.f. (med.) Inflamacion d'un glomerule.

glomerulonefriti n.f. (med.) Nefriti dins la quala predominon li lesions dei glomerules dau ren.

glòmus n.m. Pichona anastomòsi entre una vena e una artèria.

glopejada n.f. Assurbiment per pichoni goladas.

glopejar vi. Chiquetar.

glòria n.f. 1. Fama, celebritat, prestigi d'una persona: *Si curbir de glòria*. Sin.: **ufana**. 2. Meriti, onor que revèn à quauqu'un: *Es tota sieu la glòria d'aquesta descubèrta*. ◇ *Rendre glòria à quauqu'un*: Li rendre un omenatge plen d'amiracion. ◇ *Si faire (una) glòria de, tirar glòria de*: Tirar vanitat, si vantar de. ◇ *Per la glòria*: Sensa esperar de profièch material. 3. Cen qu'assegura la fama, provòca la fiertat: *Aqueu museu es la glòria de la ciutat*. 4. Personatge celèbre, que la sieu fama non es contestada: *Una glòria locala*. 5. (teol.) Manifestacion de la majestat, de l'omnipotènça e de la santetat de Dieu, coma si véon dins la sieu creacion. 6. (b.-a.) Aureòla de dont pàrton de fais de rais, espec. de la cara de Crist. 7. (poet.) Esclaire, esplendor de la lutz.

glòria n.m. Preguiera de lauda dins la liturgia romana e grèga, que comença per *Gloria in excelsis Deo...*

glòria n.m. (fam. e anc.) Cafè mesclat d'aigardent ò de rom.

gloriar vt. Glorificar. Var.: **engloriar**. ◆ **si gloriar** v.pr. Si glorificar. Var.: **s'engloriar**.

gloriejar vt. Glorificar.

glorieta n.f. 1. Pavilhon d'agradiment dins un pargue, que sièrve de beuvèire. 2. Granda gàbia per lu auceus, en forma de pavilhon. 3. Local de la fornaria dont si tròva lo forn: «*Èra à la glorieta e lo jorn e la nuèch*» (Rancher).

glorificacion n.f. Accion de glorificar.

glorificaire, airtz adj. e n. Var.: **glorificator**.

glorificacion n.f. Accion de glorificar.

glorificar vt. (*glorifiqui*) Onorar, rendre glòria à. Var.: **gloriar, gloriejar, engloriar**. Sin.: **celebrar, enaurar, laudar, manhificar, vantar**. Contr.: **desonorar, umiliar, despreciar, rebaissar**. ◆ **si glorificar (de)** v.pr. Tirar vanitat (*de*).

glorificator, airtz n. e adj. Glorificaire.

gloriòla n.f. Gloria que si trai de pauc de cauas. Sin.: **vanaglòria**.

gloriós, oa adj. 1. Qui dona de glòria; de tria, celèbre: *Un combat gloriós, un passat gloriós*. 2. Qu'a obtengut de glòria, sobretot dins l'armada. Sin.: **engloriat, ufanós**.

gloriosament adv. D'un biais gloriós.

glòsa n.f. 1. Explicacion de quaucu mòts escurs d'una lenga per d'autres mòts mai simples. 2. Comentari, nòtas que sièvon à l'intelligença d'un tèxto. 3. (sobretot au pl.) Critica, interpretacion mauvolenta; comentari inutilament lòng.

glosar vi. ind. (*sobre*) Faire de comentaris mauvolents sobre (quauqua ren, quauqu'un); criticar. ◆ vt. Esclarcir un tèxto au mejan d'una glòsa, d'un comentari.

glosator, airtz n. Autor de glòsas.

glossalgia n.f. (med.) Dolor de la lenga deuguda à una neuralgia.

glossari n.m. 1. Lexic qu'explica lu mòts rares d'una lenga, d'una òbra, d'un tractat: *Lo glossari de Reichenau*,

lo glossari rasonat de la lenga niçarda. 2. Lista alfabetica, plaçada à la fin d'un obratge, dei mòts dau vocabulari especialisat que li es emplegat. Sin.: **lexic**, **vocabulari**. 3. Diccioniari alfabetic que poarta sobre un camp especialisat. 4. Pichin diccionari bilingüe.

glossema n.m. La mai pichona unitat lingüistica que pòu servir de supòrt semantic (unitat semantica).

glossematica n.f. Estudi d'unitats lingüisticqui definidi estrechament segond la sieu foncion dins l'estructura de la lenga.

glossina n.f. Mosca vivipara que s'en conoisson diversis espècias en Àfrica tropicala, coma la mosca tsetse.

glossiti n.f. (med.) Inflamacion de la lenga.

glossocèla n.f. (med.) Sortida patologica de la lenga foara de la boca.

glossoestafilin adj. e n.m. Un dei muscles pars de la lenga.

glossofague n.m. Raça de ratapinhata dei Antilhas.

glossodinia n.f. Dolor au niveau de la lenga.

glossofaringeu, **ea** adj. Glossofaringian.

glossofaringian, **a** adj. Que pertòca à l'encòup la lenga e la faringe. Var.: **glossofaringeu**.

glossofitia n.f. (med.) Coloracion negra de la lenga e ipertrofia dei papillas. Sin.: **melanoglossia**.

glossografe n.m. Instrument d'enregistrament de la paraula per lo biais dei movements de la lenga.

glossolalia n.f. 1. (psiquiatria) Per d'unu malauts mentals, produccion d'un vocabulari inventat, constituit de neologismes e d'una sintaxi desformada. 2. Fenomèn extatic, finda dich *don dei lengas*, dins lo quau lo subjècte emete una seria de sons ò de mòts que lu auditors non n'en poàdon agantar lo sens sensa l'ajuda d'un autre subjècte qu'a lo don de l'interpretacion. 3. Don sobrenatural dei lengas (Aqueu don manifestat per Sant Pèire lo jorn de Pandecosta es un simbòle d'unitat qua s'opaua à la confusion de la torre de Babel).

glossomania n.f. Mania de clafir un discors mé de tèrmes inventats ò farlabicats.

glossoplegia n.f. Paralisia de la lenga.

glossoptèris n.m. Feuse fossile caracteristic de la flòra dicha de «Gondwana» dau permotriàs.

glossoptòsi n.f. (med.) Cabussada de la lenga en darrièr, que disturba l'alèment.

glossotèri n.m. Grand mamifèr desdentat dau quaternari d'Amèrica miegjornala.

glossotomia n.f. Amputacion de la lenga.

glota n.f. (anat.) Filet de la lenga (membrana pichona sota la lenga). Sin.: **pepida**.

glotal, **a** adj. (fon.) Qu'es emés per la glòti. Var.: **glotau**.

glotau, **ala** adj. Glotal.

glòti n.f. (anat.) Orifici de la laringe, entre li doi coardas vocali inferiori. ◇ (fon.) *Còup de glòti*: Oclusiva producha au niveau de la glòti en jonhent li doi coardas vocali.

glotic, **a** adj. Relatiu à la glòti.

glotiti n.f. (med.) Inflamacion dei coardas vocali sotrani.

glotofobia n.f. Discriminacion à causa de l'accent, de la lenga parlada.

glotofobic, **a** adj. De la glotofobia; que manifèsta de glotofobia.

gloton n.m. Pichina glòti.

gloton, **a** adj. Galavard. Sin.: **golós**, **golifard**, **manjairàs**, **mastegaire**.

glotonament adv. D'un biais gloton.

glotonaria n.f. Activitat dau gloton. Sin.: **galavarditge**, **glotonia**, **goluditge**, **glotonaria**.

glotonejar vi. Si comportar en gloton. Sin.: **galavardejar**, **s'engavaiar**, **s'engamonar**, **s'engavar**.

glucagon n.m. (bioquim.) Ormòna secretada dins lo pancreàs, antagonista de l'insulina, qu'a una accion iperglicèmianta.

glucid(e) n.m. (bioquim.) Compauant de la matèria viva, de formula generala $C_n(H_2O)_p$. Sin.: **idrat de carbòni**, **sacaride**.

glucidic, **a** adj. Relatiu ai glucides.

glucina n.f. Oxide de berilli.

glucini n.m. Ancian nom dau berilli.

glucocorticoïde n.m. (bioquim.) Corticoïde qu'agisse sobre lo metabolisme dei glucides (Lu glucocorticoïdes an una importanta accion anti-inflamatòria).

glucomètre n.m. Areomètre que sièrve à determinar la concentracion de glucòsa dins lo most de raïm.

gluconat n.m. (bioquim.) Estèr ò sau de l'acide gluconic.

gluconic, **a** adj. (bioquim.) Si di d'un acide format per oxidacion de la glucòsa.

glucopiranòsa n.f. (bioquim.) Forma ciclica de la glucòsa que resulta d'una emiacetalisacion.

glucoproteïde n.m. (bioquim.) Proteïde complèxe qu'enclau un gropament glucidic.

glucòsa n.f. Glucide de sabor sucrada, de formula $C_6H_{12}O_6$, contengut dins d'unu fruchs (raïm) e ientra dins la composicion d'esquasi toi lu glucides. Sin.: **dextròsa**.

glucosaria n.f. 1. Industria de la glucòsa. 2. Fabrica de glucòsa.

glucosat, **ada** adj. Addicionat de glucòsa.

glucoside n.m. 1. Compauat que dona de glucòsa per idrolisi, que si pòu retrovar dins diferents vegetaus (nom generic).

gluma n.f. (bot.) Caduna dei doi bractèas verdastris situadi à la basa de cada espiguet dei gramineas.

glumèla n.f. Caduna dei doi bractèas qu'envolòpon directament lei flors dei gramineas.

gluon n.m. Particula elementària, agent dei interaccions entre li quarks.

glutacion n.f. Protide format per l'assemblatge de tres acides aminats, la cisteïna, l'acide glutanic e la glicina, que juèga un ròtle màger dins l'oxidoreduccion.

glutamat n.m. Sau ò estèr de l'acide glutamic.

glutamic, **a** adj. (bioquim.) *Acide glutamic*: Acide aminat present dins lu teissuts nerviós, qu'a un ròtle metabolic important.

glutamina n.f. Acide aminat important, que lu teissuts n'an besonh per la recuperacion.

glutaric, a adj. (bioquim.) Definicion d'un diacide que li sieu propietats son vesini d'aqueli de l'acide succinic.

gluteïna n.f. Proteïna dau glutèn.

glutèn n.m. Substança protidica viscoa, contenguda dins la farina dei cerealas.

glutinós, oa adj. 1. Qu'a la natura, la consistença ò l'aparença dau glutèn. 2. Que contèn de glutèn.

glutinositat n.f. Caractèr de cen qu'es glutinós. Sin.: **viscositat**.

GMT (sigla de l'anglés Greenwich Mean Time) Temps mejan de Greenwich: *Aquò se debanèt à 2 oras GMT.*

gnaci, gnàcia adj. [ˈɲasi] Niais: *Ieu siéu gnaci, de ren non m'embarrassi.* Var.: **nhaci**.

gnèis n.m. [ˈɲejs] Ròca metamorfica constituïda de cristals de mica, de quartz e de feldespat, dispauats en jaça.

gneissic, a adj. [ɲej'sik] Qu'a una textura vesina au gnèis. Var.: **gneissós**.

gneissós, oa adj. [ɲej'sus] Gneissic.

gnetala n.f. [ne'tala] *Gnetalas*: Òrdre de plantas gnetofiti.

gnetofit, a adj. [netu'fit] Si d'uni plantas qu'apartènon à una division dei vegetals vascularis.

gnetum n.m. [ˈnetum] Genre que comprèn un trentenau d'espècias de plantas gimnospèrmi, unic genre dins la familha *Gnetaceae* e dins l'òrdre dei *Gnetalas*. Son d'aubres tropicals dei fuèlhas persistenti, d'aubrilhons e de lianas.

gno n.m. [ˈnu] (zool.) Antilòpa d'Àfrica, de la tèsta espessa e mé de banas recorbadi, provedida d'una lònga criniera e d'una barba (autessa au garron: 1,20 m).

gnocchi n.m. [ˈɔki] (pl. italian) Nhòqui.

gnòme n.m. [ˈnɔme] 1. Pichin gèni difòrme que viu dintre la tèrra, que n'en garda li riquessas, dins la tradicion cabalistica. 2. Òme pichin e mau fach.

gnomic, a adj. [nu'mik] 1. (didact.) Qu'exprimisse de veritats morali sota forma de maximas, de provèrbis, de sentenças: *Poesia gnomica*. 2. (ling.) Si di d'una forma verbala (temps, mòde) que sièrve à exprimir una idea generala. ◇ *Aoriste gnomic*: Temps de la conjugason en grèc, en sanscrit, per exprimir un enonciat general.

gnomologia n.f. [numulu'dzia] 1. Art de parlar per lo biais d'aforismes. 2. Recuèlh de sentenças.

gnomologic, a adj. [numulu'dʒic] Relatiu à la gnomologia.

gnomon n.m. [nu'muŋ] Quadrant solari primitiu, constituït d'una simpla vergueta que la sieu ombra es projectada sus una susfàcia plana, per indicar l'autessa dau Soleu ò de la Luna au dessobre de l'asuèlh.

gnomonica n.m. [numu'nika] Art de faire de quadrants solaris.

gnomonista n. [numu'nista] Persona que fabregava de gnomons.

gnoseologia n.f. [nuzeulu'dzia] Part de la filosofia que tracta dei fondaments de la conoissença.

gnòsi n.f. [ˈnɔzi] Doctrina religioa esoterica fondada sobre una revelacion interiora que permete ai sieus adèptes, mai facilament qu'ai simples credents, d'accedir à la conoissença dau divin e au sauvament.

gnosia n.f. [nu'zia] Reconoissença d'un objècte per l'intermediari d'un dei sens.

gnosticisme n.m. [nusti'sisme] Doctrina d'un ensèm de sèctas cristiani eterodòxi dei premiers tres siècles de la noastra èra, que professava un dualisme radical e fondava lo sauvament de l'òme sobre un regè de la matèria sotamessa ai foarças dau mau e finda sobre una conoissença superiora (*gnòsi*) dei cauas divini.

gnostic, a n. [nus'tic] Partidari dau gnosticisme. ◆ adj. Relatiu au gnosticisme, à la gnòsi.

gò n.m. inv. Juèc d'origina chinesa, que consistisse, per doi jugaires, à pauar de pedons respectivament negres e blancs sus un tableu que comprèn 19 linhas horizontali e 19 linhas verticali que fórmon 361 interseccions, dins l'amira de formar de territòri lo mai vastes possible.

goa n.f. (mar.) Mesura de longuessa utilizada dins la construccion navala à Marselha que valia tres pans (0,755m). 1336: «*Deve aver la galea XI palmys et LI goas de lons...*»

goacha n.f. 1. Pintura de consistença pastoa, facha de color destrempadi à l'aiga mesclada de goma. 2. Òbra, generalament sus papier, facha m'aquela pintura. Sin.: **destrempa, banharela**.

goachar vt. Pintar au mejan de goacha.

goalha n.f. Vèrbia populària e expressiva. Sin.: **trufaria, menchonada**.

goalhaire, airtz adj. Galejaire. Sin.: **trufareu, trufaire, menchonier, burlon**.

goalhar vi. Galejar. Sin.: **si trufar, si menchonar**.

goapa n.f. Marrit subjècte, nèrvi. Sin.: **maufaràs, arlòt, arpalhan, mandron, estripaforca, escapucho, pelegro, radassa, quèco, maufatan**.

goarba n.f. Panier de vese (ò d'una altra matèria), provedit ò non d'una manelha. Sin.: **cavanha, cavanhòu, cabanha** (Luceram), **banasta, cestin, canasta, ceston, panatiera** (per lo pan), **banastra, canèstre**.

goarbada n.f. Contengut d'una goarba. Var.: **gorbada**. Sin.: **gorbinada**.

goarga n.f. Pichin canal dubèrt per reculhir l'aiga de pluèia à la basa d'una teulada. Sin.: **escolador**.

goàrgola n.f. Gargolha.

gobaire, airtz n. 1. Persona que gòba. 2. (fam.) Persona que cretz facilament tot cen que li dfon. Sin.: **ingenú, menchon, creserèu, engolaire**.

gobar vt. 1. Prear. 2. Absorbir en aspirant e sensa mastegar. Sin.: **engolar**. 3. (fam.) Crèire facilament, ingenuament. 4. *Non (poder) gobar quauqu'un*: Non lo suportar. Sin.: **niflar**. ◆ **si gobar** v.pr. Si donar de mau per obtenir quauqua ren. Sin.: **si demenar, si bolegar**.

gobelaria n.f. Fàbrega de gobeus.

gobeletada n.f. Contengut d'un gobeu.

gobeletier, a n. Persona que travailha dins una gobelaria.

gobeu n.m. Gòt sensa pen e sensa manelha.

gòbi n.m. Peis dau litoral, que si pòu fixar ai ròcas au mejan dei sieus nadarèlas que fan ventosa. Var.: **gòbo**.

gòbia n.f. Goja.

gobiidat n.m. *Gobiidats*: Família de peis representada per un nombràs de varietats.

gòbo n.m. Gòbi.

goda n.m. Fromai olandés cilindric, au lach de vaca, de la pasta non cuècha.

godilha n.f. 1. Aviron plaçat à l'arrier d'una embarcacion e que permete la propulsion per un movement elicoïdal de la pala. 2. En esquí, encadenament de viratges corts en seguissent la linha de la penda màger.

godilhaire, airtiz n. Persona que godilha.

godilhar vi. 1. Faire avançar una embarcacion au mejan d'una godilha. 2. En esquí, davalar en godilha.

godilhòt n.m. (fr.) 1. Ancian solier militari, dau nom de l'industrial que creèt aquela cauçadura. 2. (fam.) Gròs solier de marcha. Sin. **sabatàs**.

godiveu n.m. Quenèla de vedeu chaplat pochau au bolhon.

godiment n.m. Fach de gòdre. Var.: **gaudiment**.

gòdre vt. ind. Gaudir. ◇ *La si gòdre*: Faire bombança, aprofichar de la vida.

godron n.m. 1. (arquít.) Ornement en releu ò en cròs, de forma ovala alongada, emplegat d'un biais repetitiu (capiteus romans, decòr barròc, joielaria). 2. Sin.: **motladura ovala**. Estampatge rigidè practicat sus de telas empeadi.

goecia n.f. Magia que s'apontèla sus lu esperits dau mau (per op. à *teürgia*).

goetic, a adj. Relatiu à la goecia.

goetita n.f. (mineralogia) Oxide ferric alterat.

gòf, a adj. Malabile. Sin.: **maubiaissut, desgaubiat**.

gofament adv. D'un biais gòf. Sin.: **desgaubiadament, malabilament**.

gofaria n.f. Fach d'èstre gòf, de si comportar gofament; acte gòf. Sin.: **falorditge, peca, cofa, colhonada**.

gofàs, assa adj. Foarça gòf. Sin.: **pacanard, pacanàs**.

gòga n.f. Badinada, divertiment. ◇ *Que gòga!*: Que plaser!

gogeta n.f. Pichina goja.

gòl n.m. Gamon. ◇ *Anar de gòl*: Ranguear.

goiava n.f. Fruch dau goiavier.

goiavier n.m. Aubre cultivat en Amèrica tropicala e en Àfrica tropicala per li sieu granas sucradis, li goiavas (Família dei mirtaceas).

goidaver n.m. Gaidaveu.

gòidelic, a n.m. Gaelic.

gòitre n.m. Grand auceu escacier migrator, dau bèc lòng, dau coal lòng e fin, que viu en riba dei aigas dont pesca divèrs animaús aquàtics. Var.: **govitre, govitron**. Sin.: **bernat, galejon**.

goitron gardabòus n.m. Bovet (auceu).

goitron n.m. Gamon.

goitrós, oa adj. Qu'a un gòl. Var.: **goitrut**.

goitrut, uda adj. Goitrós.

goja n.f. Ciseu dau trencant corbe ò en V, que sièrve à esculptar, à faire de motladuras. Var.: **gòbia, gòrbia**.

gojardassa n.f. Choaspa.

gòjo n.m. 1. Rustre. Sin.: **tagre, panto, vilan, pacanard, rufe, pacan**. 2. Escais-nom dei Piemontés.

gojon n.m. Cavilha metallica que li sieu extremitat son filetadi, que sièrve à ligar doi pèças (lo gojon es vissat dins una dei pèças, travèrsa la segonda e es fixat à la sieu segonda extremitat m'un bolon). Sin.: **torrilhon**.

gojonar vt. (tecn.) Fixar au mejan d'un gojon. Sin.: **torrilhonar**.

gòl n.m. (angl. *goal*) 1. Au balon e au handball, portier, gardian. 2. Au balon, ponch marcat.

gola n.f. Dubertura d'una sàvega.

gòla n.f. Gola.

golach n.m. Golash.

golada n.f. Quantitat de liquide que si pòu absorbir en un còup solet. Sin.: **gorjada**.

goladeta n.f. Gorjadeta.

golag n.m. Sistema concentracionari ò repressiu de l'Union sovietica ò dei sieus país satellits.

golard, a adj. e n. Manjairàs, mastegaire, galapian, manjarèu.

golardada n.f. Protèsta verbala foarta que marca lo desacòrdi, la desaprobacion, la contestacion. Var.: **golaudada**.

golardia n.f. Galavarditge, goludaria.

golas n.f. pl. (arald.) Roge: *De golas à la crotz d'aur*.

golash n.m. Bòu cuèch mé de tantiflas, de ceba e de paprica. Var.: **golach**.

golaudada n.f. Golardada.

golaveratge n.m. Dins d'unu espòrts (balon, handball, rugbi, etc.), diferença entre lu ponchs marcats e aquelu encaissats, que pòu servir à despartatjar d'equipas à egalitat dins un classament.

goldèn n.f. Gròs pom de la pèu jauna daurada e de la carn perfumada.

gold-point n.m. Limits que lo taus de cambi d'una moneda non pòu despassar dins un regime d'escandalh aur. Sin.: **ponch d'aur**.

golet n.m. 1. Passatge estrech que fa comunicar un poart me la mar dubèrta. 2. Passatge estrech. Var.: **goleta**. 1258: «...*et melhurar lo gra e la goleta e en autras causas...*».

goleta n.f. (mar.) 1. Velier mé doi aubres, que lo sieu aubre mèstre es à l'avant. ◇ *Goleta d'artimon*: Brigantina. 2. Golet.

goleta n.f. Seda de bassa qualitat, que vèn dei cocons que li crisalidas an traucat au moment que s'en son escapadi.

gòlf n.m. 1. Espòrt que consistisse à mandar, en lo plus pauc de còups possible, una bala dins lu dètz-e-vuèch traucs d'un terren mé d'obstacles, au mejan de *clubs*.

golfaire, airtiz n. Persona que juèga au gòlf.

gòlf(e) n.m. Part de mar avançada dins li tèrras, que seguisse generalament una larga corba dau litoral: *Lo gòlfe de Narbona, de Gènoa*.

goliard n.m. Clergues barrutlaires (en latin *clerici vagantes* ou *clerici vagi*) dei siècles XIIe - XIIIe qu'escrivion de cançons palhardi e de poemas satirics (eventualament d'amor) en latin. Venfion principalament dei escolàs pi dei universitats de França, d'Itàlia, d'Anglatèrra e de l'Empèri, e protestàvon còtra li contradiccions que creission dins la Glèia, coma lo falhiment dei Crosadas e lu abús financiers, tant coma còtra d'unu escarts de la reiautat e de la noblessa. Façon de cançons, de poesia e de teatre.

golifard, arda adj. Gloton.

golós, oa adj. Galavard. Sin.: **escuraplat, escurajata, golut**.

golosament adv. Embé golositat.

golositat n.f. Voracitat.

goludament adv. Mé golositat.

goludaria n.f. Galavarditge, golardia.

goludesa n.f. Goludessa.

goludessa n.f. Galavarditge, aviditat. Var.: **goludesa**.

goluditge n.f. Galavarditge, glotonaria.

golum n.m. Molon.

golut, uda adj. Golós. ◇ *Pèu golut*: Pèu que s'en mànjon li granas e la gruèlha. Sin.: **manjatot**.

gom n.m. Unitat militària supletiva africana, que França recrutèt au Marròc (1908-1956).

goma n.f. 1. Substança viscoa e transparenta que s'escorre dau fust d'unu aubres. ◇ *Goma arabica*: Que vèn d'unu acàcias e recoltada en Àfrica saariana. 2. *Goma elastica*: Pichin blòc de goma per escafar lo gredon, la tencha, etc. Var.: **gomalastica**. 3. Lesion nodulària infeccioa.

gomaguta n.f. Goma-resina que provèn d'aubres de la familha dei gutifèrs dau Sud-Èst asiatic, e que s'emplega dins l'industria dei pinturas e dei verniç, e finda coma pigment jaune per l'aquàrèla. Var.: **gutagamba, guta**.

goma-laca n.f. Substança resinosa que la produue una cochenilha d'Índia, solubla dins l'alcòl e emplegada per la fabricacion de verniç.

gomalastica n.f. Goma elastica.

gomar vt. 1. Curbir de goma. 2. Escafar m'una goma. 3. Gomar, tendre à far disparéisser: *Gomar li diferenças*.

goma-resina n.f. Mesclum natural de goma e de resina, coma la murta.

gomarisme n.m. Doctrina de Gomar.

gomarista adj. e n. Qu'apartèn à la doctrina de Gomar; partidari de Gomar.

gomat, ada adj. Recubèrt d'una jaça de goma adhesiva seca, que si banha per que pegue: *Papier gomat*.

gomatge n.m. 1. Accion de recurbir de goma. 2. Accion d'escafar m'una goma.

gomenòl n.m. Òli essencial de niaulí.

gomenolat, ada adj. Que contèn de gomenòl.

gombeta adj. f. (dau latin *lex Gundobada*) *Lèi gombeta*: Recuèlh de 109 articles dei anciani lèi burgondi, redigit sus demanda dau rèi de Borgonha Gondebaud (vèrs 501-515). La data exacta dau tèxto primitiu non si conoisce. Aquesta promiera version

conoisset de constitucions novèli, doi datadi dau 501 e dau 502, e una dau 517.

gometa n.f. Pichin tròç de papier gomat, de colors divers e de formas variadi.

gomica adj. *Notz gomica*: Notz vomica.

gomier n.m. (botanica) 1. Aubre producteur de goma. 2. Ai Antilhas, bateu de pesca dau fond plat.

gomifèr, a adj. Que produue de goma: *Un aubre gomifèr*.

gomina n.f. (nom depauat) Pomada per liscar lu bèrris.

gominar (si) v.pr. Si passar de gomina sus lu bèrris.

gomir vt. Vomir.

gomiti n.m. Vomit.

gomitiu, iva adj. Vomituu.

gomitòri n.m. Vomitòri.

gomoresinós, oa adj. Que contèn una goma resinosa.

gomós, oa adj. De la natura de la goma.

gomòsi n.f. Malautia dei plantas, caracterisada per la produccion abondoa de goma.

gomositat n.f. Caractèr de cen qu'es gomós.

gon n.m. Grade (unitat de mesura).

gona n.f. Fauda.

gonada n.f. Glanda sexuala que produue lu gametas e secrèta d'ormònas (lo testicule es la glanda mascla, l'ovari aquela femèla).

gonadic, a adj. Dei gonadas.

gonadostimulina n.f. (bioquim.) Ormòna gonadotròpa.

gonadotrofina n.f. (bioquim.) Ormòna gonadotròpa.

gonadotròpe, a adj. (bioquim.) Qu'agisse sobre li gonadas. ◇ *Ormòna gonadotròpa*: Ormòna que la secrèta l'ipofisi e, per la femèla plena, la placenta. Sin.: **gonadostimulina, gonadotrofina**.

gonalgia n.f. (med.) Dolor que pertòca lo genolh.

gonalgic, a adj. Relatiu à la gonalgia.

gonartria n.f. (med.) Reumatisme cronic non inflamatori dau genolh.

gonartriti n.f. (med.) Inflamacion de l'articulacion dau genolh.

gonartròsi n.f. Artròsi dau genolh.

gondòla n.f. Gòndola.

gòndola n.f. 1. Barca veneciana lòngra e plata, dei extremitats auçadi, que la fa avançar un solet aviron plaçat à l'arrier. 2. *Sèti en gòndola*: Que lo sieu dossier es cavat en porcion de cilindre. 3. Mòble à cleas sobrepauadi, emplegat per presentar de mèrç dins lu negòcis: *Un article plaçat en tèsta de gòndola*. Var.: **gondòla**.

gondolier n.m. Aqueu que mena una gòndola.

gondolier, a n. Dins un negòci, responsable d'una gòndola.

gonecistiti n.f. (med.) Inflamacion genitala.

gonèla n.f. Jupon; faudeta, faudilhon.

gonèla n.f. Peis dei coastas de la Marga, dei flancs gaiolats de negre e abitualament sonat *parpalhon de mar* (Longuessa: 20 cm).

gonfalon n.m. 1. (ist.) À l'Atge Mejan, estandard fach d'uni bendas, sota dau quau si recampàvon lei vassals; l'adoptèron finda la Glèia e d'uni milícias urbani. 2. (mar.) Mena de bandiera en usança sus li galèras. 1257: «...en terra et en mar portaran en las naus et en las galeras... lo gonfanon des senhors conte...». Var.: **gonfanon**.

gonfalonier n.m. 1. Aqueu que portava lo gonfalon. 2. Oficier de justícia dei ciutats italianis, à l'Atge Mejan. Var.: **gonfanonier**.

gonfanon n.m. Gonfalon.

gonfanonier n.m. Gonfalonier.

gonflable, a adj. Que pòu èstre gonflat. Var.: **gonfladís**.

gonfladís, issa adj. Gonflable.

gonflador n.m. Aparelh per gonflar.

gonfladura n.f. Gonflament, bodenflitge.

gonflament n.m. 1. Estat de cen qu'es gonflat. 2. Aumentacion exagerada.

gonflar vt. 1. Distendre, faire enflar: *Gonflar un balon*. Sin.: **bodenflar**. 2. Grossir lo volume, l'importança de: *La pluèia a gonflat la ribiera*. Sin.: **bodenflar**. 3. (mec.) Gonflar un motor: N'augmentar lo potença. 4. (pop.) *Èstre gonflat*: Èstre plen de coratge ò d'impudença. ♦ vi. *Devenir enflat*: Lo boasc a gonflat sota l'efècte de l'umiditat. ♦ **si gonflar** v.pr. 1. Devenir enflat. 2. S'emplir d'un sentiment: *Si gonflar de supèrbia*. 3. Si donar d'importança, si vantar.

gonflatge n.m. 1. Accion de gonflar; fach de si gonflar. 2. (cín.) Engrandiment dei imatges d'un film sus un film d'un format superior.

gonfle n.m. Gonflament. ♦ *Gonfle de plors*: Crisi de làgrimas. ♦ (pop.) *N'aver lo sieu gonfle*: N'aver pron, èstre las de quauqua ren, d'una situacion. Sin.: **n'aver l'esquina plena** (pop.), **n'aver plen lo cuu** (vulg.).

gonfle, a adj. Enflat, bodenfle.

gonfleta n.f. (pop. e pej.) Musculacion culturista, facha per donar un important volume musculari. ♦ Lu muscles ensinda desvolopats.

gonfòsi n.f. Articulacion immobila entirada per un encastrament dei oàs l'un en l'autre.

gòng n.m. 1. Instrument de música ò d'apèl, importat d'Extrème-Orient e fach d'un disc de metal dei bòrds auçats, que si pica m'una maçòla recubèrta de teissut. 2. Son qu'anóncia lo començament e la fin de cada represa d'una partida de bòxa.

gongorisme n.m. (lit.) Recèrca d'estile fondada sobre l'emplec de mòts rares, de metafòras e de contruccions de frases imprevisti.

gonhafier n.m. (pop.) Bon à ren.

gonia n.f. Cellula d'origina de la linhada germinala mascla ò femèla dei animaues, qu'a pas encara subit la meïosi ò la diferenciacion sexuala. Sin.: **gonocit**.

goniatita n.f. *Goniatitas*: Sota-òrdre de cefalopòdes dau silurian e dau carbonifèr anterior ai ammonitas.

gonidia n.f. Alga vèrda que compaua lo liquèn.

goniografe n.m. Aparelh que s'emplegava per faire de levadas topografiqui.

goniomètre n.m. 1. Instrument que sièrve à mesurar lu angles, especialament dins li mesuras topografiqui. 2. Aparelh que permete à una nau, un avion de conóisser la sieu posicion e la sieu endrechiera. Var.: **gonomètre**.

goniometria n.f. 1. Teoria e tecnica de la mesura dei angles. Var.: **gonometria**. 2. Radiogoniometria.

goniometric, a adj. De la goniometria ò dau goniomètre.

gonion n.m. (anat.) Ponch de la cara que si tròva au vertèx de la maissèla sobrana.

gonioscopia n.f. Examèn oftalmologic per detectar la presença d'un glaucòma.

gonocemia n.f. (med.) Septicemia provocada per lo gonocòc.

gonocit n.m. Cellula embrionària dei animaues que, en foncion dau sèxe, dona quatre espermatozoïdes ò un oveule solet, ò ovotide. Sin.: **gonia**.

gonocitari, ària adj. Dau gonocit.

gonocòc n.m. Micròbi patogène especifica de la blenorragia.

gonococcia n.f. (med.) Infeccion que l'encausa n'es lo gonocòc.

gonocoric, a adj. Relatiu au gonocorisme; que n'a lu caractèrs: *Reproduccion gonocorica*.

gonocorisme n.m. Mòde de reproduccion, qu'implica doi categorias d'individús: mascle e femèla. Contr.: **ermafrodisme**.

gonofòre n.m. (zool.) Polipe reproductor dins una colonia d'idrozoaris. Sin.: **gonozoïde**.

gonomètre n.m. Goniomètre.

gonometria n.f. Goniometria.

gonorrea n.f. Blenorragia.

gonoptèr n.m. Grand parpalhon nuechenc que la sieu toara viu sus lu saures e li píbolas.

gonoreaccion n.f. (med.) Reaccion serologica que permete de destoscar l'enfeciment de l'organisme, provocat per lo gonocòc.

gonosòma n.m. (biol.) Cromosòma especial qu'intervèn dins la determinacion sexuala.

gonozoïde n.m. Gonofòre.

gopilha n.f. (fr.) Copilha.

gopilhar vt. (fr.) Copilhar.

gopilhon n.m. (fr.) Aspersòri.

gopura n.m. inv. Contruccion piramidala dei temples indoïstas, dins lo sud de l'Índia.

gòra n.f. Varietat de picareu. Sin.: **gavaron**.

goral n.m. Raça de boquetin dau Nepal de l'estatura d'una cabra.

gorbada n.f. Contengut d'una goarba. Var.: **goarbada**.

gorbeta n.f. Pichina goarba.

gorbí n.m. 1. Abitacion rudimentària tradicionala en Àfrica dau Nord. 2. (pop.) Abitacion miserable, mau entreteinguda.

gòrbia n.f. Goja.

gorbin n.f. Pichina goarba.

gorbinada n.f. Goarbada.

gorc n.m. Gorg.

gòrd n.m. Pesca fluviala formada de doi filas convergenti de pèrtegas m'una nassa en cima de l'angle.

gord, a adj. Engordit.

gordian adj. m. *Talhar lo grop gordian*: Trovar una solucion radicala, per la foarça, per respoandre à una dificultat importanta.

gordin n.m. (mar.) 1. Nom generic de cordatges divèrs. 2. Pichon cordatge que servia per castigar lu forçats dei galèras.

gorg n.m. 1. Garagalh. Var.: **gorc**. Sin.: **avenc, tomp, precipici**. 2. Revolum d'aiga.

gorgareu n.m. Goarga. Var.: **gorjarel**.

gorgau n.m. (mar.) Intrada d'un poart. Sin.: **frieu, friòu, boca**.

gorgiera n.f. 1. Gòrja. 2. Part inferiora d'un casco, que vèn protegir la gòrja.

gorgoleta n.f. Bròc porós dont l'aiga si refresca per evaporacion. Sin.: **dorgueta**. Var.: **gorgolina**. ◇ *À gorgoleta*: En granda quantitat, en parlant dau sang que s'escorre. Sin.: **a bèli vengudas**.

gorgolh n.m. Borborigme.

gorgolhament n.m. Gorgolh.

gorgolhar vi. Faire audir un gorgolh.

gorgolina n.f. Gorgoleta.

gorgonari n.m. (zool.) Cnidari octocorolliari coma li gorgònias.

gorgònia n.f. Animau dei mars caudi que forma de colonias arborescenti de polipes (Família dei cnidaris).

gorgotament n.m. Fach de gorgotar.

gorgotar vi. Búlher à bèi bolhons.

gorgonzòla n.m. Fromai blau au lach de vaca, originari de Gorgonzòla (Província de Milan).

gorguege n.m. (it.) 1. Fredon. 2. Accion de fredonar; cant de quauqu'un que fredona.

gorguejament n.m. (it.) Fredonament.

gorguear vi. (*gorgueï*) Gorguejar.

gorguejar vi. (it.) Fredonar. Var.: **gorguear**.

gorieu n.m. Alauseta.

gorilla n.m. 1. Monina antropoïda de l'Àfrica equatoriala, frugivòra, mai granda e mai foarta de toti, que pòu faire fins à 2 m d'autessa e pear mai de 200 kg. 2. (fam.) Garda dau còrs.

gorimanda n.f. (fam.) Frema de marrida vida. Sin.: **bagassa, puta** (vulg.). Var.: **gorrina**.

gòrja n.f. Garganta. Sin.: **gargamèla, garganta**.

gorjada n.f. Quantitat de liquide que si pòu engolar d'un còup solet. Sin.: **golada**.

gorjadeta n.f. Pichina gorjada. Sin.: **goladeta**.

gorjador n.m. Embut per embocar li aucas, li ànedas.

gorjar vt. (*gòrgi*) 1. Faire manjar à l'excès. Sin.: **clafir, embocar**. 2. Emplir à l'excès: *Una tèrra gorjada d'aiga*.

gorjarel n.m. Gorgareu.

gorjon n.m. Gòrja. ◇ *Rire sota gorjon*: Rire de quauqu'un ò de quauqua ren sensa si far vèire.

gorlampar vt. Agitar un liquide (Pelha).

gorm n.m. Abcès frèi, espec. à la tèsta e au coal dei equidats, bovines e caprins.

gormolhar (si) v.tr. Si refrescar la boca e lo gavai m'un produch liquide per metjar un enfeciment de la garganta. Sin.: **si gargantar, si gargamelar**.

gorra n.f. Mena de saure. ◇ *Batre la gorra*: Aver gaire de sòus.

gòrra n.f. Truèia.

gorret n.m. Saure dei rams jaunes, lòngs e plegadís, que sièrve à treçar de paniers, de goarbas, à faire de ligams, etc.; aquelu rams.

gorret n.m. Gorrin. Sin.: **porcon, porquet, noirim**.

gorretalha n.f. (pej.) Lo tot dei poarcs. Sin.: **porcalha**.

gorrin n.m. Ligam de vese, de saure.

gorrin n.m. 1. Poarc jove. Var.: **gorret**. 2. Òme maupròpre.

gorrina n.f. (pop.) 1. Frema de marrida vida. Sin.: **gorrimanda, bagassa, puta** (vulg.), **truèia** (vulg.). 2. Lesbiana.

gorrinaria n.f. Bagassaria.

gorrinejar vi. (pej.) Si comportar coma un poarc. Sin.: **putassejar**.

gorrinitge n.m. Gorrinaria.

gosier n.m. Gavai.

gospèl n.m. Cant religiós de la comunautat negra dei Estats-Units. Sin.: **negro-spiritual**.

gosset n.m. Borson, borsilhon.

gòsso n.m. 1. Canòt. Sin.: **barcòt, barquet**. 2. Pichona embarcacion que s'acaba en poncha ai doi caps, presenta de Marselha au gòlfe de Gènoa, que sembla à l'encòup au morre de poarc e au batèu catalan.

gost n.m. Gust.

gostada n.f. Gustada. Var.: **gostaron**.

gostaire, airtiz n. Gustaire.

gostar vt. Gustar.

gostàs n.m. Gustàs.

gostasolet n.m. Gustasolet. Sin.: **manjasolet**.

gostet n.m. Gustet.

gostós, oa adj. Gustós.

gòt, gòda adj. e n. Dei Gòts, ancian pòble germanic establìt sus la Vistula au promier s. avant J.-C.

gòt n.m. Vèire: *Pilhar un gòt, beure lo gòt de l'amistat*. Var.: **gòto**.

gota n.f. 1. Pichina quantitat esferica de liquide que si destaca per condensacion ò per escorremet d'una massa: *Una gota d'aiga*. Var.: **degot**. 2. Pichina quantitat (d'una bevenda): *Beure una gota de vin*. 3. (arquít.) Pichin còne que bordeja la sofieta de la corniç, sota lu triglifes, dins l'entaulament doric. 4. (meteo.) Massa d'ària isolada de la sieu region d'origina e enrodada per de massas d'ària mai caudi (*gota frèia*), ò mai frèii (*gota cauda*). ◆ pl. Medicament que si deu pilhar sota forma de gotas.

gota n.f. Malautia metabolica mé de manifestacions articulari, renali e cutaneï, deuguda à l'amolonament de l'acide uric dins l'organisme e caracterisada per d'inflamacions doloroï, ò *accès de gota*, que tòca especialament lo gròs det dau pen. Sin.: **uricemia**.

gotada n.f. Plen vèire.

gotejament n.m. Trespirement.

gotejar vi. Escórrer gota gota. Sin.: **degotar**, **desgotar**.

goteta n.f. Pichina gota.

gotic, a adj. 1. Si di d'una forma d'art, espec. arquitectural, que s'espandiguèt en Euròpa dau s. XIIⁿ fins à la Renaissance. 2. Si di d'una escriptura dei trachs drechs e angulós emplegada à partir dau s. XIIⁿ. 3. Si di d'un movement de còntracultura naissut à la fin dei annadas, après lo *punk* e lo *pòst-punk*, inspirat dau cinema expressionista alemand, dau fantastic e dau roman gotic. 4. (aeron.) Si di d'una forma d'ala dau bòrd d'atac incurvat per la velocitat supersonica. ◆ n.m. 1. Art gotic. 2. Lenga moarta que parlàvon lu Gòts, branca orientala dau germanic. L'empleguèt au mitan dau s. IVⁿ Ulfila (Wulfila) evesque dei Gòts, per la sieu revirada de la Bibla, destinada à una comunautat cristiana de lenga germanica. 3. Movement gotic; persona que seguísse lo movement gotic. ◆ n.f. Escripura gotica.

gotiera n.f. Artriti cronica dei membres, de natura reumatismala ò infeccioa, que tòca li vacas e li cabras.

gòto n.m. Gòt.

goton n.m. Pichina gota.

gotós, oa adj. e n. (med.) Relatiu à la gota; que sofrísse de gota.

gòvern n.m. 1. Accion de governar, de dirigir politicament un país. 2. Forma politica que regísse un estat: *Un gòvern democratic*. 3. Organe que detèn lo poder executiu dins un Estat. ◇ (dr.) *Acte de gòvern*: Acte administratiu qu'escapa à tot contraròtle juridiccional e que pertòca li relacions dau gòvern e dau Parlament ò li relacions internacionali. 4. Circonscripcion administrativa de França sota l'Ancian Regime. 5. Dau temps dei colonias francesi, organisme encargat de la bailia administrativa d'aquelu territòris: *Lo gòvern de l'A.O.F.* Var.: **governament**.

gòverna n.f. 1. Accion de dirigir una embarcacion. 2. (aeron.) Cadun dei organes emplegats per obtenir la rotacion d'una aeronau à l'entorn dei sieus tres axes: bràndol (*gòverna de profundor*), balançament (*gòverna laterala*), laç (*gòverna de direccion*). 3. (lit.) *Per la mieu (la tieu, etc.) gòverna*: Per mi (ti, etc.) servir de règla de captènement.

governable, a adj. Que pòu èstre governat.

governador n.m. 1. Titulari dau poder executiu dins li Constitucions dei Estats federats dei Estats-Units. 2. (anc.) Persona plaçada à la tèsta d'una província, d'un territòri, d'una colonia, etc. 3. Director d'un grand establiment public: *Lo governador de la Banca Centrala Europea*. 4. (anc.) Persona encargada de l'educacion d'un prince, d'un jovenòme de familha rica. Var.: **gouvernaire**.

gouvernaire n.m. Governador.

governairitz n.f. Governanta.

governalh n.m. 1. Aparelh format d'una susfàcia plana orientabla solidària d'un axe vertical, que sièrve à dirigir una nau, un sotamarin. Sin.: **timon**, **empenta**. ◇ *Governalh automatic*: Servomecanisme que, sota l'efècte dau vent, permete de mantenir un velier au cap vоргut sensa intervencion umana. 2. *Governalh de profundor*:

Plan fin horizontal e orientable situat à l'avant e à l'arrier d'un sotamarin per lu movements dins un plan vertical.

governament n.m. Gòvern.

governamental, a adj. 1. Relatiu au gòvern. ◇ *Foncion governamental, poder governamental*: Poder executiu. 2. Que sostèn lo gòvern: *Un jornal governamental*. Var.: **governamentau**.

governança n.f. 1. Accion de governar. 2. Biais de gerir, de dirigir.

governant, a adj. e n. Qu'a lo poder politic: *Li classas governanti e li classas governadi*.

governanta n.f. 1. Frema encargada de l'educacion d'un enfant, d'unu enfants. 2. Frema que s'ocupa dau mainatge, de la maion d'un òme solet. Var.: **governairitz**. Sin.: **baïlessa**.

governar vt. (*gòverni*) 1. Dirigir au mejan d'un timon. 2. Dirigir politicament; aver lo poder executiu. 3. (ling.) Regir: *Una preposicion que gòverna l'ablatiu en latin*. Sin.: **bailejar**. 3. Menar lu afaires, l'educacion d'una familha.

governats n.m. pl. Aquelu que son sotamés à un poder governamental. Sin.: **bailejats**. Contr.: **governants**.

governatiu, iva adj. Relatiu au gòvern.

govitre n.m. Goître.

govitron n.m. Pichin goître.

G.P.L. n.m. Gas de petròli liqueficat.

gr Simbòle dau grade.

gra n.m. 1. Cada niveu dei escaliers. 2. Cadun dei estats intermediaris que poàdon menar d'un estat à un autre. Sin.: **escalon**. ◇ *Per gras*: Progressivament. 3. Escalon, grade, etc., dins una ierarquia. 4. (dr.) *Gra d'una juridiccion*: Cadun dei tribunals davant lu quaus un affaire pòu èstre successivament portat. 5. *Gra de parentèla*: Distança entre lu parents, que sígon dau meme sang ò parents per maridatge (Cada generacion forma un gra; lu gras si còmpton en remontant d'un parent à l'antenat comun e en tornant calar à l'autre parent; ensinda, doi fraires son parents au segond gra, un oncle e un nep au tèrç). 6. (mat.) *Gra d'una equiacion entiera* ò *d'un polinòme*: Gra dau monòme compauant qu'a lo gra mai aut. ◇ *Gra d'un nombre entier en foncion d'una variabla*: Expauant de la potença à la quala es elevada aquela variabla dins lo monòme. ◇ *Equiacion dau segond (dau tèrç, etc.) gra*: Equiacion que lo sieu monòme mai aut es à la potença 2 (3, etc.). ◇ *Gra d'una corba, d'una susfàcia algebrica*: Gra de la sieu equiacion algebrica. 7. (gram.) *Gra de paragon* ò *de significacion*: Cadun dei gras (relatiu ò absolut) de la qualitat exprimida au mejan d'un adjectiu ò d'un advèrbi (positiu, comparatiu ò superlatiu). 8. Intensitat relativa (d'un estat afectiu, moral ò patologic): *Lo darrier gra dau desespèr*. ◇ *Gra d'una cremadura*: Profondor de la lesion producha (*promier gra*: Simpla rojor; *segond gra*: vesicula mé de liquide; *tèrç gra*: Toti li lesions mai profondi que lo dèrma). 9. Caduna dei parts, que correspoàndon à l'unitat, d'una escala de mesura. ◇ Unitat de mesura d'angle plan (simbòle °), qu'equivau à l'angle au centre qu'intercèpta sus la circonferença un arc de longuessa egala à 1/360 d'aquela de la circonferença en question, e à dire $\pi/360$ radian. ◇ *Gra Cèlsius*: Unitat

de mesura de temperatura (simb. °C), egala à l'unitat Kelvin; nom especial dau kelvin per exprimir la temperatura dins l'escala Cèlsius. ◇ *Gra Fahrenheit*: Unitat de mesura de temperatura (simb. °F), egala à la 180^{ena} part de l'escart entre la temperatura de fusion de la glaça e aquela d'ebullicion de l'aiga à la pression atmosferica normala, respectivament 32 °F e 212 °F, es à dire 0 °C e 100 °C (gras Cèlsius). ◇ *Gra alcolemic centesimal*: Unitat de títol alcometric (simbòle °GL), equivalent au gra de l'escala de Gay-Lussac, dins la quala lo títol alcometric de l'aiga pura es 0 e aqueu de l'alcol absolut 100. ◇ Cadun dei sons d'una gama per rapoart à la tonica: *Dins l'escala d'ut, sòl es lo quint gra*. Var.: **degrà**.

graal n.m. (Etim. Supauada: latin *cratalis* dau grèc *Kratér*, copa per beure) Lo graal es un objècte mitic de la legenda arturiana, objècte de la quista de cavaliers de la Taula redona. À partir dau s. XIIIe, es assimilât au Sant Calici (la copa qu'empleguèt Jèsus-Crist au cors de la Cena e reculhèt lo sang dau Crist) e pilha lo nom de *Sant Graal*. Var.: **grasal**.

gràça n.f. Gràcia.

gràcia n.f. 1. Favor acordada sensa li èstre constrench; boana disposicion, benvolença: *Demandar gràcia, autrejear una gràcia*. ◇ *Èstre en gràcia pròche (ai uèlhs de) quauqu'un*: Gaudir de la sieu favor. ◇ *Agir de boana, de marrida gràcia*: Mé boana, marrida volontat. ◇ *Faire gràcia*: Dispensar. ◇ *Còup de gràcia*: Aqueu que dona la moart, qu'es decisiu. 2. Remessa parciala ò totala de la pena d'un condamnat ò commutacion en una pena mai leugiera; mesura de clemença. ◇ *Gràcia presidenciala*: Gràcia que lo cap d'Estat autreja en aplicacion d'una mesura legislativa e à la quala son estacats lu efèctes de l'amnistia. ◇ *Cridar gràcia*: Si declarar vencut. Sin.: **criidar seba**. 3. Don sobrenatural que Dieu autreja en vista dau sauvament. ◇ *Estat de gràcia*: Estat d'aqueu à cu Dieu autreja lo sauvament; (fig.) Moment de la vida politica pendent lo quau l'opinion publica d'un país es majoritariament favorable ai noveus dirigents que vènon d'accedir au poder en seguida à una eleccion. 4. (lit.) Remarciaments: *Rendre gràcia(s) à quauqu'un*. Sin.: **far gràcia à, regraciar**. 5. Belessa particuliera: *Balar mé gràcia*. Sin.: **gaube**. Var.: **gràça**. ◆ Preguiera de remarciamet après lo past. ◆ (loc.) *Gràcias à*: mé l'accion de. Sin.: **gaug à, de per**. ◇ *Gràcias à Dieu*: Per astre.

gràcia interj. Per demandar d'èstre esparnhat. Sin.: **pietat!**

graciable, a adj. Susceptible d'èstre graciât. Sin.: **perdonable**.

graciar vt. (*graci*, classic *gracii*) Redurre ò suprimir la pena de (un condamnat).

gracil(e), a adj. (lit.) Fin e freule: *Un còrs gracile*.

gracilitat n.f. (lit.) caractèr de cen qu'es gracile.

graciós, oa adj. 1. Qu'a de gràcia, qu'es plasant: *Una cara gracioa*. Sin.: **avenent, agradable, gent**. 2. Que moastra de benvolença, qu'autreja de gràcias, de favors; benevòle, grauit: *Concors graciós*. ◇ *Juridiccion gracioa*: Qu'agisse en defoara de tot litigi (per op. à

juridiccion contencioa). ◇ *À títol graciós*: Gratuitament. Sin.: **graciosament**.

graciosament adv. 1. Mé gràcia, aimablement. Sin.: **agradablement, avenentament, gentament**. 2. À gratis. 2. À títol graciós, gratuïtament. Sin.: **à ren non costa**.

graciosar vt. Gratificar.

graciosetat n.f. 1. Biais graciós d'agir, accion gracioa. 2. Gratificacion donada en mai dau deugut.

gradacion n.f. 1. Progression per gras successius, per valors creissentis ò descreissentis: *La gradacion dei esfòrc*. 2. Diferença leugiera, subtila, entre li cauas, lu sentiments, li ideas, etc..., de natura identica. Sin.: **afinament, afinada**.

gradat, ada adj. Qu'a un grade. ◆ n. Militari non oficier titulari d'un grade superior à-n-aqueu de sordat (ò de matalòt).

gradadament adv. Progressivament.

gradar vt. Donar un grade à un militari.

gradasso n.m. Fierabraç, fanfaron. Sin.: **farfantaire, arlèri, marjasso**.

gradatiu, iva adj. Qu'augmenta per gras. Var.: **graduau**.

grade n.m. 1. Gra, escalon d'una ierarquia, en particulier aquela militària. ◇ *Grade universitari*: Títol (bac, licença, doctorat) autrejat per una universitat. 2. Unitat de mesura d'angle plan (simb.: gr) qu'es equivalenta à l'angle au centre qu'intercèpta sus la circumferença un arc d'una longuessa egala à 1/400 d'aquela circumferença, es à dire $\pi/200$ radian. Sin.: **gon**. 3. Designacion convencionala de la duretât d'un abrasiu aglomerat. 4. (tecn.) Qualitat d'una òli de graissatge.

gradient n.m. 1. Taus de variacion d'un element meteorologic en foncion de la distança (Dins lo sens vertical, lo gradient s'exprimisse en °C per 100 m; dins lo sens horizontal, lo gradient de pression s'exprimisse en millibars per 100 km ò per gra geografic [111 km]). 2. (biol.) Variacion, progressivament descreissenta à partir d'un ponch maximal, de la concentracion d'una substança ò d'una propietat fisiologica dins un biotòpe, una cellula ò un organisme. 3. (mat.) *Gradient d'una foncion*: Vector, notat $\text{grad} f$, que li sieu compauantas, dins una basa ortonormada, son li derivadas parciali de f per rapoart à caduna dei tres variablas. 4. (fis.) *Gradient de potencial*: Variacion dau potencial entre doi ponchs, dins la direccion dau camp.

gradiment n.m. Agradiment.

gradin n.m. 1. Pichin gra que forma una estatgiera, sus un autar, un mòble, etc. 2. Cadun dei gras, dei bancs en arrier un per rapoart à l'autre d'un anfiteatre, d'un estadi. 3. Cadun dei gras d'un terren, d'una construccion. Sin.: **bancau, faissa**.

gradina n.f. 1. Marteu de talhaire de pèiras mé doi tèstas cairadi talhadi en poncha de diamant. 2. Rotleu de metal que la sieu susfàcia es provedida d'asperitats regulieri per liscar una susfàcia en mortier.

gradir vt. (*gradissi*) 1. Trovar agradiu. 2. Vèrbo emplegat en formula de cortesia à la fin d'una letra: *Vos prègui de gradir li mieu saludacions egrègi*.

gradit, ida adj. 1. Agradiu. 2. Qu'a augut un agradiment.

graduacion n.f. 1. Accion de graduar. 2. Caduna dei particions establidi en graduant; ensèm d'aqueli particions.

gradual, a adj. Que va per gras. Var.: **graduau**.

gradual n.m. 1. Cant que, dins la messa romana, vèn après la lectura de l'epístola. 2. Libre que contèn lu cants liturgics de la messa.

gradualament adv. Per gras, progressivament. Sin.: **escalonadament**.

graduar vt. (*graduï*) 1. Aumentar per gras: *Graduar li dificultats*. 2. Partir en gras: *Graduar un termomètre*. Sin.: **escalonar, escalar**.

graduau, ada adj. 1. Partit en graduacions. 2. Progressiu. Sin.: **escalonat, escalat**.

graduau, ala adj. Gradual.

graduau n.m. Gradual.

gradus n.m. Dicionari de prosodia e d'expressions poetiqui latini.

gradus n.m. Anciana unitat de mesura romana que valia 0,74 m.

grafaire n.m. (inform.) Logicial de gestion dei grafics. Sin.: **editor grafic**.

grafaire, airtiz n. Artista que fa de grafes.

grafe n.m. (mat.) *Grafe d'una relacion ò d'una correspondença d'un ensemble A vèrs un ensemble B*: Ensemble dei cobles que lo sieu segond element, qu'apartèn à B, es l'imatge dau promier, qu'apartèn à A. 2. Ensemble de ponchs, nomenats *soms*, que d'unu cobles son ligats per una linha, orientada (*saeta*) ò non (aresta): *Lo grafe es orientat se lu sieus soms son ordenats, non orientat se l'origina e l'extremitat de l'arc non si destrion*. 3. Representacion grafica d'una foncion; corba ò susfàcia que representa aquesta foncion. 4. Mena de graffiti dont li letras son representati en volume.

grafema n.m. (ling.) Letra (*grafema simple*) ò grope de letras (*digrama*) que representon un fonema.

graffitaire, airtiz n. Persona que fa de graffitis.

graffiti n.m. (it.) Inscricion ò dessenh, fach à la man sus un barri.

grafi n.m. 1. Secretariat d'una juridiccion judiciària encargat espec. de la conservacion dei minutas, dei pèças de procedura e de la remessa dei còpias. Sin.: **secretariat-grafi**. 2. Secretariat d'una juridiccion administrativa.

grafia n.f. (ling.) Sistema d'escriptura confòrma à una nòrma.

grafic, a adj. 1. Que representa au mejan de dessenh, de signes escrichs: *L'alfabet es un sistema grafic*. 2. Que si rapoarta ai procediments e ai arts de l'estamparia. 3. (mat.) *Representacion grafica d'una foncion*: Corba plana que lu sieus ponchs an per coordenadas, dins un referencial dau plan, lu cobles dau grafe de la foncion. 4. Relatiu à l'escriptura.

grafic n.m. Representacion de donadas au mejan d'una construccion grafica.

grafica n.f. Tecnica de la representacion dei fenomènes, dei evolucions au mejan d'esquemas, de grafics.

graficament adv. 1. Per escrich. 2. Per de procediments grafics: *Resòlver graficament una equacion*.

grafier, a n. Foncionari qu'assistisse lo cap grafier. ◇ *Cap grafier*: Aqueu que baileja lo grafi e assistisse lu magistrat à l'audiència. ◇ *Grafier dau tribunal de comèrci*: Oficier ministerial que dirigisse lo grafi dau tribunal de comèrci.

grafinhada n.f. 1. Entalha leugiera de la pèu. 2. Feridura d'amor-pròpri. Var.: **grafinhadura**. Sin.: **escraviadura, esferenganha** (Pelha), **escaurraunhada**.

grafinhadura n.f. Grafinhada.

grafinhament n.m. Accion de grafinhar; lo sieu resultat.

grafinhar vt. 1. Entalhar leugierament la pèu mé quauqua ren que ponhe, mé la poncha dei onglas, etc. 2. (fig.) Ferir, tocar en faguent de pichins atacs personals. Sin.: **escraviar, arpionar, escarraunhar, arpar**.

grafion n.m. Cerièia de la carn fèrma e sucrada, negra ò roge escur.

grafioniera n.f. Aubre que dona lu grafions.

grafiosì n.f. Malautia criptogamica de l'òrme, que provòca la moart de l'aubre.

grafisme n.m. 1. Caractèr particulier d'una escriptura, biais individual d'escriure. 2. Biais de traçar una linha, de dessenhar.

grafista n. professional dei arts e industrias grafiqui.

grafit n.m. Carbòni natural ò artificial, esquasi pur, gris-negre, tendre e rompedís. Sin.: **plombagina**.

grafitar vt. 1. Transformar en grafit. 2. Ajustar de grafit à. ◇ Recurber superficialament de grafit.

grafitatge n.m. Accion de grafitar; lo sieu resultat.

grafitic, a adj. Grafitós.

grafitizacion (-izacion) n.f. (metall.) Tractament termic efectuat sus li fondas, per precipitar lo carbòni en grafit.

grafitós, oa adj. Que contèn de grafit. Var.: **grafitic**.

grafocròne n.m. Aparelh electronic per l'enregistrament dei temps.

grafoelement n.m. Imatge electric.

grafofòbe, a adj. e n. Que sofrisse de grafofòbia.

grafofòbia n.f. Fòbia de l'escriptura.

grafofòne n.m. Ancian fonografe à cilindre.

grafografia n.f. Enregistrament dei pressions que si manifèston au cors de l'escriptura.

grafolit n.m. Esquist triangulari emplegat dins li escòlas d'ensenhament mutual, e sus lo quau si tràçon de caractèrs d'escripturas ò de chifras.

grafolit n.m. Pichon parpallon dei alas regadi, que la sieu toara es una torcèira.

grafologia n.f. Tecnica de l'interpretacion de l'escriptura considerada coma una expression de la personalitat.

grafologic, a adj. Relatiu à la grafologia.

grafològue, òga n. Especialista de grafologia.

grafomancia n.f. Metòde de divinacion per l'escriptura.

grafomane, a adj. e n. Persona pertocada de grafomania.

grafomania n.f. Mania de l'escriptura, espec. autobiografica. Sin.: **graforrea**.

grafomètre n.m. Instrument ancianament emplegat dins la levada dei plans per mesurar lu angles sus lo terren.

grafomotor, tritz adj. Que pertòca l'elaboracion de l'escriptura: *Centre grafomotor, amnesia grafomotritz, sensacions grafomotritz*.

grafopsicologia n.f. Grafologia.

graforrea n.f. Grafomania.

grafoterapia n.f. Terapia per la reeducacion de l'escriptura.

grafotipe n.f. Màquina per fondre de caractèrs d'estamparia.

grafotipia n.f. Mòde de reproduccion dei facsimiles d'escripturas, de dessenh, etc.

grafotipologia n.f. Edificacion d'una tipologia sobre de caractèrs escripturals.

graile n.m. Autbòl.

graillet n.m. Pichin graile.

grailista n. Sonaire de graile.

graïlha n.f. Grasilha.

graiça n.f. 1. Substança lipidica onchoa presenta dins lu teissuts de l'òme e dei animaús, que fonde entre 25 e 50 °C. 2. Tot còrs gras emplegat coma lubrificant e proteccion. Sin.: **onch**. 3. Alteracion dau vin, dau cidre, de la cervesa, que vènon filants coma d'òli. 4. (estamp.) Espessor dei trach de la letra.

graiça n.f. 1. Secador per i figas. 2. Depaus de cledas per lo secatge. Var.: **greiça, graissier**.

graiçador, airtz adj. Que graiça.

graiçador n.m. (tecn.) Obrier ò dispositiu qu'efectua lo graiçatge d'aparelhs mecanics.

graiçaire, airtz n. Obrier Sin.: **onchaire**.

graiçar vt. 1. Fretar, recurbir de graiçar. Sin.: **onchar, ensainar**. 2. Tacar de graiça: *Graiçar li sieu braias*. ◆ vi. 1. S'alterar, sota l'efècte de la graiça, en parlant dau vin, dau cidre, de la cervesa. 2. Venir gras: *Ai lu bèrris que graisson rapidament*.

graiçatge n.m. Accion de graiçar un motor, un mecanisme.

graiçejar vt. e vi. Faire venir grassós.

graiçeta n.f. Doceta. Sin.: **lachugeta, chugeta, saladeta, ampoleta**.

graiçier n.m. Depaus de cleas, secador. Var.: **greiçier**.

graiçier n.m. 1. Topina de graiça. 2. Graiça (cleas).

graiçier, a adj. Gras, onch.

graiçilhon n.m. Residú de graiça.

graiçina n.m. Graiça leugiera.

graiçós, oa adj. 1. Que contèn de graiça: *Teissut graiçós*. Sin.: **onchós**. 2. Tacat de graiça: *Un vestit graiçós*. Sin.: **onch**.

graiçsum n.m. Lo gras, en general.

gralha n.f. Auceu de la familha dei corvidats, vesin dei corbàs, ma plus pichin, que si noirisse d'insèctes e de pichins rosegaires. Sin.: **graula**. ◇ *Gralha grilha*: Gralha qu'a la tèsta, l'aut dau pièch, li alas, la coa e lu túbias negres, lo rèsta gris. ◇ *Gralha rabalha gran*: Corbàs de la mitan nòrd de França, dau bèc clar e desplumat à la basa, que viu en colonias nombroï e si noirisse de vegetaus (Longuessa 45 cm).

gralhar vi. Cridar, en parlant de la gralha.

gralheta n.f. Pichina gralha dau suc gris que viu en gropes, m'ai gralha rabalha gran, dins lu cloquiers, lu vièlhs barris (Longuessa 35 cm).

gralhon n.m. Pichon de la gralha.

Gram *Coloracion de Gram*: (dau doctor danés Gram) Coloracion dei bacterias au mejan d'una solucion iodoiodurada emplegada m'au violet de genciana e la fucsina, e que permete de li diferenciar segond que rèston violeti (*Gram positiu*) ò vènon ròsa (*gram negatiu*).

grama n.m. Unitat de massa (simb. g) dau sistema C.G.S., que vau un milen dau quilograma e representa sensiblement la massa d'un centimètre cube d'aiga pura à 4 °C.

gramafoarça n.m. (fis.) Unitat de foarça que representa lo pes d'un còrs que la sieu massa es un grama.

gramàtica n.f. 1. Ensèm dei règlas fonetiqui, morfologiqui e sintaxiqui, escrichi e orali, d'una lenga; estudi e descripcion d'aqueli règlas. ◇ *Gramàtica descriptiva*: Gramàtica que descriu un estat d'una lenga determinada. ◇ *Gramàtica comparada*: Sciença que, segond de listas de correspondenças rigoroi entre manti lengas, establisce entre eli de rapoarts de caractèrs genealogics. ◇ *Gramàtica generala*: Gramàtica destinada à establir de lèis comuni au tot dei lengas. ◇ *Gramàtica istorica*: Gramàtica qu'estúdia l'origina e l'istòria dei fachs de lengas. ◇ *Gramàtica normativa*: Gramàtica que definisse un estat de la lenga, considerat coma condrech e que n'establisce li règlas. 2. Libre qu'ensenha aqueli règlas.

gramatical, a adj. 1. Relatiu à la gramàtica: *Una règla gramaticala*. ◇ Mòts gramaticals: Aquelu que denòton lu factors sintaxics (conjuncions, preposicions, pronoms, etc.), per op. ai *mòts lexicals*, portaires d'un contengut semantic (noms, vèrbos, advèrbis, adjectius). 2. Confòrme ai règlas de la gramàtica. Var.: **gramaticau**.

gramaticalament adv. En foncion dei règlas de la gramàtica.

gramaticalisacion (-izacion) n.f. (ling.) Fach de gramaticalisar, de si gramaticalisar.

gramaticalisar (-izar) vt. (ling.) Donar una foncion gramaticala à (un element lexical). ◆ **si gramaticalisar** v.pr. Pilhar una foncion gramaticala (en parlant d'un element lexical).

gramaticalitat n.f. (ling.) Caractèr d'una frasa que la sieu construccion es confòrme ai règlas de la gramàtica d'una lenga.

gramaticau, ala adj. Gramatical.

gramatician, a n. Especialista de la gramàtica, de l'ensenhament de la gramàtica.

gramàtico, a n. (it.) Especialista de gramàtica. Sin.: **gramatician**.

grame n.m. Gramon.

gramenar vi. Grelhar, créisser coma lo gramon.

gramenier n.m. Grameniera.

grameniera n.f. Luèc dont creisse facilament lo gramon. Var.: **gramenier**.

gramenós, oa adj. De la natura dau gramon.

graminacea n.f. *Graminaceas*: Família totplen importanta de plantas monocotiledoneï dei espigas gaire vesibli, dei fruchs farinós reduchs à de grans (cariòpsis), que comprènon li cerealas, li èrbas dei pradas, dei estepas e dei savanas, lu bambós, la cana dau sucre.

gramo, a adj. Malastruc.

gramofòne n.m. Ancian fonografe.

gramon n.m. Pichina èrba mé de rizòmas, vivaça e totplen nociva per li culturas, que n'i a mai d'una espècia (família dei graminaceas). ◇ *Bròssa de gramon*: Bròssa facha mé la raïç secada d'aquela èrba. Var.: **grame**.

gramua n.f. Candelier.

gran n.m. 1. Fruch e semença dei cerealas: *Un gran de blat*. ◇ *Lu grans*: Li cerealas. ◇ (espec.) Blat. ◇ *Gran (de) turc*: Cereala de granda dimension, dau pen unic e de la gròssa espiga que poarta de granas en rengs sarrats, largament cultivada dins lo monde per l'alimentacion dei òmes e dau bestiari. S'emplega en particular per faire la polenta (Família dei graminaceas). 2. Pichin fruch redon que vèn d'un pendon: *Un gran de raïm*. 3. Grana d'uni leguminoas, d'uni flors, d'uni plantas: *Grans de cafès, de pebre*. 4. Pichin còrs esfèric: *Lu grans dau rosari*. 5. Element minuscule de matèria: *Un gran de sabla, de sau, de sucre*. Sin.: **grum**. ◇ (fam.) *Metre lo sieu gran de sau*: Intervenir indiscretament dins una conversacion sensa li èstre convidat. 6. Asperitat d'una susfàcia, textura: *Lo gran de la pèu, un teissut dau gròs gran*. 7. *Gran de beutat*: Pichina taca bruna sus la pèu. Sin.: **naevus**. 8. (fotografia) Particula que forma l'emulsion. 9. *Un gran de*: Una quantitat pichina de: *Un gran de folia*. ◇ (fam.) *Aver un gran*: Èstre un pauc caluc. Sin.: **aver una aranha**. 10. *Gran metric*: Unitat de mesura de massa, tolerada ma non legala, per li pèrlas fini, que vau 0,25 carat metric, es à dire 0,005 g. 11. (mar.) Còup de vent violent, generalament de corta durada. Sin.: **gropada**. ◇ (fig.) *Velhar au gran*: Demorar atentiu, si maufidar. Sin.: **gaidar l'esquipòt**. 12. Raissa que vèn d'un còup solet. Sin.: **ramada, ondada, alagada**.

gran n.m. Anciana mesura de pes niçarda que valia 0,045 g.

gran, a adj. Grand.

grana n.f. 1. Organe durment enclaus dins un fruch e que, après dispersion e germinacion, dona una novèla planta. ◇ *Montar en grana*: Si desvolopar fins à la produccion dei granas. 2. Òu dau manhan.

grana n.m. (de l'italian *Grana Padano*) Fromai vesin dau parmesan, produch dins la plana padana.

granacha n.m. 1. Socatge de Provença, de Lengadòc e de Rosselhon, que la sieu varietat dei raïms negres es la mai expandida. 2. Lo vin eissit d'aqueu socatge. Var.: **granache**.

granache n.m. Granacha.

granada n.f. (mil.) 1. Projectile leugier (explosiu, incendiari, fumigène ò lacrimogène), que pòu èstre lançat à corta distança, à la man ò mé l'ajuda d'un fusiú. ◇ *Granada sotamarina*: Granada facha per l'atac dei sotamarins en plonjada. 2. Ornament en forma de granada en fuèc (insigne de l'infantaria, dau gèni, etc.).

granadaire n.m. Aparelh que sièrve à mandar de grandas sotamarini.

granadar vt. Atacar à la granada.

granadatge n.m. Accion de granadar.

granadier, a adj. Que dona de granas.

granadier n.m. 1. (anc.) Sordat encargat de lançar de granadas. 2. (ist.) Sordat d'unu còrs d'elita.

granadiera n.f. Gibèrna per li granadas.

granadilha n.f. (bot.) Passiflòra d' Austràlia e de Malàisia, que lo sieu fruch, per lo sieu gust e la sieu forma, sembla una miugrana. Sin.: **flor de la Passion**.

granadin n.m. 1. Lesca de vedeu gaire espessa ponhuda mé de lard. 2. Galòfre d'una varietat totplen perfumada.

granadin, a adj. e n. De Granada (Espanha).

granadina n.f. Siròp à basa d'extrachs vegetals e de sucre, que la sieu color roge fa pensar à la miugrana.

granadura n.f. Formacion dei granas dins li cerealas.

granalha n.f. Metal reduch en pichins grans. Var.:

granilha. ◇ (espec.) Pichins grans que si méton dins li cartochas. Sin.: **granon, plomb**.

granalhar vt. Redurre (un metal) en granalha.

granalhatge n.m. Accion de mandar de granalha à la susfàcia d'una pèça, mé l'ajuda d'una turbina.

granar vi. Produire de granas. ◆ vt. 1. Procedir au granatge de. 2. Redurre en grans.

granason n.f. (agric.) Formacion dei granas.

granat n.m. (miner.) Silicat doble de divèrs metals, que si rescònta dins li ròcas metamorfiqú, e que d'uni varietats son de pèiras fini. ◆ adj. inv. D'un roge escur.

granat, ada adj. 1. Redon, en forma de grana. 2. Que presenta de nombrós pichins grans ò de pichins ponchs foarça vesins: *Un dessenh granat*.

granataria n.f. Comèrci, negòci dau granatier.

granatge n.m. 1. Produccion dei òus, ò *granas*, dei manhans. 2. Accion de transformar la susfàcia lisca d'una pèira, d'una placa de metal, etc., en una susfàcia leugierament granada, sovent en vista d'un trabalh ulterior (litografia, per ex.). 3. Accion de ridurre en grans.

granatier, a n. Persona que vende de granas, de bulbes, etc. Var.: **granatin**.

granatin, a n. Granatier.

granau n.m. Grunau.

grand, a adj. 1. Qu'es d'una estatura elevada: *Èstre grand per lo sieu atge*. 2. Qu'a de dimensions estendudi: *Una granda vila*. Sin.: **ample, colossal, colossau, considerable, aut, enòrme, expandit, immense, màger, espaciós, vast**. 3. D'una talha, d'una intensitat, d'una quantitat superiora à la mejana: *Un grand vent*. 4. Qu'a rejonch una cèrta maturitat: *Aüra, siés grand!* 5. Qu'a lo

dessobre, per la sieu naissença, la sieu fortuna, la sieu influença: *Un grand personatge*. ◇ Davant lo títol dei premiers dignitaris d'un òrdre: *Grand prèire, grand officier*. 6. Important, excepcional: *Es un grand jorn!* 7. Que si fa remarcar per quauqua ren d'excepcional, per li sieu qualitats, lo sieu gaube, lo sieu niveu elevat, etc.: *Un grand actor, un grand vin*. Var.: **gran**. ■ L'adjectiu grand pòu èstre invariable en genre dins d'unu cas, eiretatge de la lenga medievala, dins la quala la forma femenina e la forma masculina èron parieri: *La grand carriera*. ◆ adv. 1. *Vèire grand*: Aver de grands projèctes. 2. *Faire quauqua ren en grand*: Sus una granda escala. ◆ 1. Persona adulta. 2. Persona de granda talha. 3. Enfant mai avançat que d'autres en atge: *La cort dei grands*.

grand n.m. 1. (lit.) Persona importanta per lo sieu reng, la sieu influença, etc.: *Lu grands d'aqueu monde*. 2. (ist.) Membre de la noblessa mai auta: *Un grand d'Esplanha*. 3. *Lu Grands*: Li grandi potenças.

grand n. Paigrand, maigrand.

grandament adv. 1. Totplen, largament: *S'enganar grandament*. 2. En là de cen que si fa abitualament: *Faire li cauas grandament*. 3. Mé grandor d'ànima: *Agir grandament*.

grandàs, assa adj. Foarça grand.

grand crotz n.f. inv. Dignitat mai auta de la màger part dei òrdres de cavalaria e dei òrdre de meriti. ◆ n. Persona qu'a augut la grand-crotz.

grandejar vi. Grandir.

grandelet, a adj. Que comença à venir grand.

grandes(s)a n.f. 1. Dimension en autessa, longuessa, larguessa. ◇ *En grandessa vertadiera*: Que lu sieus dimensions son aqueli dau modèle, de la caua imitada. 2. Cen que pòu èstre mesurat, estimat: *Una grandessa fisica*. ◇ *Òrdre de grandessa*: Dimension, quantita en valor aproximativa. 3. Qualitat de quauqu'un qu'es remirable per la sieu influença, lo sieu reng, la sieu valor, la sieu importança. 4. (psicol.) *Idea de grandessa*: Idea deliranta dins la quala lo subjècte s'atribuisse una potença excepcionala (fisica, sexuala, intellectuala, etc.). ◇ *Folia dei grandessas*: Megalomania. Var.: **grandor, granessa, grandetat**.

grandet, a adj. (fam.) Pusleu grand, en parlant d'una persona.

grandetat n.f. Grandessa.

grandiloquença (-éncia) n.f. Caractèr d'un discors grandiloquent; pompa, enfasi.

grandiloquent, a adj. Enfatic, pompós.

grandiós, oa adj. Impauant per la sieu grandessa, la sieu majestat: *Un edifici grandióis*.

grandiosament adv. D'un biais grandióis.

grandir vt. (*grandissi*) Rendre mai grand. Var.: **engrandir**. ◆ vi. Venir grand. Sin.: **créisser**.

grandissent, a adj. Que va créissent.

grandissime, a adj. (fam.) Foarça grand, màger: *Lo grandissime favorit de la competicion*.

grand duc n.m. 1. Sobeiran d'un grand ducat. 2. Princi de la familha imperiala de Russia. ◇ *Faire la virada dei grands-ducs*: Faire la virada dei establiments

de nuèch, dei luècs de plaser. 3. Rapaci nuechenc (*Bubo bubo*) que si rescoantra en euròpa. Sin.: **gròs duc**.

grand ducal, a adj. 1. Relatiu au grand duc, à la grand duquessa. 2. Relatiu à-n-un grand ducat. Var.: **grand ducau**.

grand ducat n.m. País dont regna un grand duc: *Lo Grand Ducat de Luxemborg*.

grand ducau, ala adj. Grand ducal.

grand duquessa n.f. 1. Esposa ò filha d'un grand duc. 2. Sobeirana d'un grand ducat.

grand libre n.m. (comptabilitat) 1. Registre dont son reportats, còmpte per còmpte, li operacions dau jornal. 2. Lista que menciona toi lu creanciers de l'Estat. Sin.: *Grand libre dau deute public*.

grand mamà n.f. (fam.) Maigrand, mameta.

grand messa n.f. Messa solemna cantada. Var.: **messa granda**.

grand mètstre n.m. 1. Títol generalament donat au dirigent d'un òrdre ò d'una confraria. Sin.: **capolier**. *Lo grand mètstre de l'òrdre de Malta*. 2. Au juèc dei escacs ò au juèc dei damas, *grand mètstre internacional* (ò GMI) es lo títol mai aut que li Federacions internacionali respectivi atribuïsson. 3. Dins lu arts marciais, l'expression *grand mètstre* designa l'ensehaire responsable d'une linhada ò d'un estile.

grand oncle n.m. Fraire dau paigrand ò de la maigrand.

grand papà n.m. (fam.) Paigrand. Sin.: **papet**.

grand tanta n.f. Sòrre dau paigrand ò de la maigrand.

grand vela n.f. Vela cairada inferiora de l'aubre màger dei armegs cairats ò vela principala dei armegs aurics ò marcònis. Sin.: **cap, vela de mètstre, mèstra**.

granela n.f. 1. Granule. 2. Pichona grana, pichon gran. Var.: **graneta**.

granelacion n.f. 1. Aglomeracion (d'una substança) en pichins grans. 2. (tecn.) Fragmentacion e solidificacion en grans, sota l'efècte d'un rai d'aiga, d'un produch fondut. 3. (med.) Lesion constituïda de pichins nodules que si fórmon dins lu organes, sus li mucoas ò sus li plagas. Var.: **granulacion**.

granelar vt. Metre, redurre en pichins grans. Var.: **granular**.

granelet n.m. Granule.

granelós, oa adj. 1. Compauat de pichins grans. 2. Que sembla cubèrt de grans. Var.: **granulós**.

granes(s)a n.f. Grandessa.

graneta n.f. 1. Granela, granule. 2. (med.) Litiasi; sabla (dins lu rens).

grangeta n.f. Pichina granja. Var.: **granjon**. Sin.: **maset, jaç, jaça**.

granguena n.f. Gangrena.

granhòla n.f. 1. Precipitacion sota forma de grans de glaça. 2. (fig.) Grand quantitat d'objèctes que càlon foart: *Una granhòla de pèiras*.

granholada n.f. Calada de granhòla.

granholar vi. (*granhòla*) Calar, en parlant de la granhòla. ◆ vt. Degalhar per la granhòla: *La vinha es estada granholada*.

granholós, oa adj. Quora si pòu crénher la granhòla: *Una sason granholoa, un temps granholós.*

granier n.m. 1. Part d'un edifici rural destinat à conservar lu grans, lo fen, etc. Sin.: **feniera**. 2. Part mai auta d'una maion. Sin.: **plancat, galatàs, solehaire, solier**.

granilha n.f. Granalha.

granissa n.m. Gresilh.

granissada n.f. Gresilhada.

granissar vi. Gresilhar.

granit n.m. Ròca magmatica plutonica formada principalament de quartz, de feldespat alcalin e de mica, que constitueisse l'essencial de la crosta continental. Sin.: **pèira grisa**.

granitat, ada adj. 1. Que presenta de grans, de pichins releus que fan pensar au granit. 2. Pintat d'un biais que fa pensar au granit.

granitat n.m. 1. Estòfa de lana, de coton, mé de gròs grans. 2. Sorbet granulós fach de glaça au siròp gaire sucrada e servida cristallisada.

granitic, a adj. De la natura dau granit.

granitós, oa adj. Que contèn de granit.

granitoïde, a adj. Qu'a l'aspècte dau granit.

granitoïde n.m. Ròca dau grope dei granit ò aparentada geneticament ai granits.

granivòre, a adj. e n. Que si noirisse de granas.

granja n.f. Bastiment agricòla dont son entrepauadi li recòltas de fen, de palha, etc. Sin.: **feniera, ostau** (Robion).

granjada n.f. Contengut d'una granja plena.

granjon n.m. Pichina granja. Var.: **grangeta**.

granny-smith n.f. inv. Pom d'una varietat vèrda de la carn fèrma, d'origina australiana.

granolha n.f. Anfibi, sautaire e denedaire, de la pèu lisca, vèrda ò rossa, que viu en riba dei estanhs (Òrdre dei anors).

granolhada n.f. (med.) Tumor liquida dau soal de la boca e de la laringe.

granolhar vi. Coacar.

granolheta n.f. Pichina granolha.

granolhier n.m. Busard. Sin.: **roissa**.

granolhiera n.f. 1. Luèc paludós dont vívon li granolhas. 2. Aisina per pescar li granolhas.

granon n.m. Pichin gran que si mete dins li cartochas. Sin.: **granalha, plomb**.

gran oncle n.m. Grand oncle.

gran papà n.m. Grand papà, papet.

granqui n.m. (it.) Grita, favolha, cranc.

gran tanta n.f. Grand tanta.

granul(e) n.m. 1. Pichin gran d'una matèria quala que sigue. 2. (farm.) Pichina pilula que contèn una quantitat infinitesimala ma rigorosament dosada d'una substança foarça activa. Var.: **granelet, granela, graneta**.

granula n.f. (astron.) Pichina taca de forma poligonal, efemèra, observada sus la fotosfèra dau Soleu.

granulacion n.f. 1. Aglomeracion (d'una substança) en pichins grans. 2. (tecn.) Fragmentacion e

solidificacion, sota l'efècte d'un gisclè d'aiga, d'un produch fondut. Var.: **granelacion**.

granuladoira n.m. Aparelh emplegat per reduire lu metaus en granalha.

granulador n.m. Secador emplegat per lo secatge dau sucre cristallizat.

granular vt. Metre, reduire en pichins grans.

granulari, ària adj. Compauat de pichins grans.

granulat, ada adj. 1. Que presenta de granulacions. 2. Reduch en granules.

granulat n.m. Ensèm dei constituents inèrtes (sabla, grava, calhaus) dei mortiers, dei enrobats e dei betums.

granulat n.m. (farm.) Medicament en forma de gran constituit d'una substança activa e de sucre que lo rende agradiu per absorbir. Sin.: **sacarure granulat**.

granúlia n.f. (med.) Forma aguda de tuberculòsi, caracterisada per la disseminacion dins lu paumons (*granúlia paumonària*) ò dins tot l'organisme (*granúlia generalisada*) de granulacions tuberculòï dau volume d'un gran de milh. Sin.: **tuberculòsi milhària**.

granulifèr, a adj. Que fa de granul(e)s.

granulita n.f. 1. Ròca metamorfica constituïda essencialament de quartz e de feldespat e, accessoriamet, de granat ò de piroxène. 2. Granit à mica blanc.

granuloblast n.m. (biol.) Cellula embrionària que muda en granulocit.

granulocit n.m. (biol.) Leucocit caracterisat per un nucleu plurilobat e per son contengut en granulacions especificui. Sin.: **polinucleari**.

granulocitòsi n.f. (patol.) Aumentacion dei granulocits dins lo sang.

granulòma n.m. (med.) Pichina tumor cutanea redona.

granulomatós, oa adj. Relatiu ai granulòmas.

granulomatòsi n.f. Presença de granulòmas; afeccion que n'en resulta.

granulometria n.f. 1. Mesura dei dimensions dei grans d'un mesclum, determinacion de la sieu forma e de la sieu reparticion estadistica. 2. Mesura dei particulas minerali dau soal ò d'una ròca.

granulometric, a adj. Que pertòca la granulometria.

granulopenia n.f. (med.) Demeniment dau nombre dei granulocits (leucocits polonuclearis) dins lo sang.

granulós, oa adj. 1. Partit en pichins grans. 2. (med.) Que presenta de granulacions. Var.: **granelós**.

granulòsa n.f. Part dau follicule ovarian que genèra lo còrs jaune.

granum n.m. (pl. *grana*) Estructura fina dei cloroplasts, formada d'un amolonament de 50 à 100 discs religats à des lamellas e cargats de clorofilla. (Es au dedintre dei grana que si fa la captacion de l'energia luminoà per la planta).

granut, uda adj. 1. Qu'a totplen de granas. 2. Cubèrt de pichini salhidas arredonidi qu'an la forma de grans: *Un cuer granut*. 3. Que lu sieus cristals son vesibles à l'uèlh nud (granit, per es.), en parlant d'una ròca eruptiva.

grapa n.f. 1. Assemblatge conic de flors, de fruchs, à l'entorn d'un pecol comun: *Una grapa de raim*. Sin.:

pendon. 2. Grappa (it.). 3. Grope de personas sarradi una còntra l'autra.

grapa n.f. Depaus de l'òli. Sin.: **pautrada, crassa.**

grapaud n.m. Babi.

grapaudalha n.f. (pej.) 1. Lu grapauds en general; grope de grapauds. 2. Marmalha.

grapaudàs n.m. 1. Grapaud gròs ò òrre. 2. Grop dins de pèiras ornamental. 3. Borrilhon dins una estòfa.

grapaudejaire, a adj. e n. Persona que s'acocona coma un grapaud.

grapaudejar vi. 1. S'acoconar per cercar quauqua ren. 2. Petaçar. 3. Faire lo dificile, s'arrestar à de causas sensa importança. Sin.: **espepissar, cavilhar.** 4. Si desplaçar penosamente sus un terren escalabrós.

grapaudejatge n.m. 1. Accion de s'acoconar. 2. Accion de s'arrestar à de parpèlas d'agaça.

grapaudiera n.f. 1. Zòna umida ò fangoa, qu'agrada ai grapauds. 2. (fig.) Maion umida.

grapaudin n.m. Mena de campairòls (agaric). ◇ *Grapaudin ros*: Fonge provedit d'un polit capeu roge que poarta d'escaumas blanqui que poàdon tombar. Lo pen, l'aneu e li lamellas son blancs, tant coma la carn. La vòlva es gaire marcada. La carn a boan gost. Creisse sota lu confifèrs e lu beç. Doi ò tres oras passat la sieu consumacion, arribon lu primiers trebols digestius: vomit, cremadura de l'estòmegue, escorrença. Un deliri si manifèsta m'au sentiment d'èstre embriac. Lu Iaquots de Sibèria l'emplègon coma dròga foarta e toxica. L'empoisonament càmbia en intensitat segon la quantitat surbida (*Amanita muscaria*). ◇ *Grapaudin jaune*: Amanita citrina, lera jaunastra.

grapaudina n.f. 1. Lu batracis en general. 2. Mena de pèira preciosa. 3. Criveu à l'intrada d'una canèla per empachar lu grapauds de li intrar. 4. Sopapa de sèrva, de banhadoira... 5. Pèça de fust ò de metal dont s'engulha un aubre de transmission. 6. Biaï de far cuèire polets ò colombs en lu metent à plat sus una grasilha. 7. Malautia de la pèu dei porcelons. 8. Mena de pera.

grapelós, oa adj. Rufe, raspinhós, ruscós, rugós, raspós.

grapilh n.m. Grapin.

grapilha n.f. 1. Cen que sobra après un crivelatge. Sin.: **grapissa.** 2. Raïm pichon.

grapilhaire, airtiz n. Persona que grapilha.

grapilhar vi. Percórrer li vinhas vendemiadi per li culhir las grapilhas oblidadas Var.: **grapinhar.** Sin.: **rapugar.** ◆ vt. Predre en pichina quantitat, d'azard ò illicitament.

grapilhatge n.m. Accion de grapilhar.

grapin n.m. 1. (mar.) Àncora sensa jaç, mé quatre ò cinc cròcs, per li pichini embarcacions. Sin.: **ampin, arpin, ancoreta.** 2. Cròc d'abordatge. ◇ (fam.) *Metre lo grapin sus (quauqu'un, quauqua ren)*: Si faire mèstre de, si reservar l'usatge de. 3. Accesòri d'aparelhs de levatge per agantar d'objèctes ò de materiaus. Var.: **grapilh.**

grapinhar vt. Grapilhar.

grapinhatge n.m. Grapilhatge.

grapissa n.f. Grapilha.

grapon n.m. Bardana. Lambordier, lapàs, lapasson.

grappa n.f. (it.) Branda, aigardent de raca que si fa en Itàlia. Var.: **grapa.**

graptolit n.m. Organisme fossile dau començament de l'èra primària, que vivia en colonia dins li mars, restacat ai procordats.

gras n.m. 1. Part grassa d'una carn (per op. au *maigre*): *Lo gras d'un bistèc.* ◇ *Au gras*: Alestit mé de carn ò de graïssa. 2. (tecn.) *Aver de gras, èstre en gras*: Aver de dimensions mai foarti que necessari, tròup foarti, en parlant d'una pèça, d'una pèira de talha, etc.

gras, grassa adj. 1. Format de graïssa, de la natura de la graïssa: *Li matèrias grassis.* ◇ *Còrs gras*: Substànças neutri, d'origina organica, que son essencialment d'estèrs de glicerina: *Lo burre, l'òli son de matèrias grassis.* ◇ (quim.) *Seria grassa*: Seria dei compausats organics de la cadena dubèrta. 2. Que contèn pauc ò pron de graïssa, de matèria grassa: *Un fromai gras.* 3. (espec.) Alestit mé de carn ò de graïssa (per op. à *maigre*). ◇ *Jorns gras*: Jorns que la Glèia catolica permetia de manjar de carn, en part. lu tres jorns avant lu Cendres, començament de la Quaresma: *Dimarts gras.* 4. Qu'a de graïssa, tròup de graïssa, en parlant de quauqu'un ò d'un animau. 5. Recubèrt, emprenhut de graïssa, d'una substànça grassa. 6. (espec.) Brutat, tacat de graïssa: *Un paier gras.* Sin.: **onch.** 7. *Pèu grassa, bèrris gras*: Pertocat de seborrea. 8. Que la sieu consistença evòca aquela de la graïssa: *Una beta grassa.* ◇ *Carbon gras*: Carbon de la tenor moderada en matèrias volatili, que, sota l'efècte de la calor, s'aglomèra denant de cremar. 9. Espés, largament marcat: *Caractèrs tipografics gras, escriure en gras.* Contr.: **maigre, magre.** ◇ *Gredon gras* (per op. à *sec, dur*): Qu'escriu gras. 10. Gaire clar, en parlant dau son emés: *Un rire gras.* ◇ *Un tus gras*: Acompanhat d'expectoracions (per op. à *tus sec*). 11. Grossier: *Una galejada grassa.* Sin.: **trivial, maucreat, licenciós, vulgari.** 12. (lit.) Abondós, important: *De meissions grassis.* ◇ *Tèrra grassa*: Tèrra argilosa e fertila. ◇ (fam.) *Faire la grassa matinada*: Restar fins tardi au lièch lo matin. Sin.: **coar li nièras.** 13. *Plantas grassis*: Fuèlhas espessi e carnudi (cactaceas, per exemple). ◆ adv. 1. D'un biaï gras: *Tussir gras.* 2. (relig.) *Faire gras*: Manjar de carn (per op. à *manjar maigre*).

grasa n.f. Part d'un escalier. Sin.: **escalon.**

grasal n.m. Graal.

grasilha n.f. 1. Assemblatge de barreus que bàrron una dubertura ò establisson una separacion. 2. Clea metallica pauc ò pron travalhada: *La grasilha d'un jardin.* 3. Encastre metallic dispauat per recevre lo combustible solide d'un fogau. 4. (electron.) Electròde format d'una placa ajorada, plaçada entre lo catòde e l'anòde d'unu tube electronics. ◇ Electròde de comanda d'unu transistors. 5. Quadrilhatge traucat de traucs convencionals, per escriure de criptogramas. 6. Quadrilhatge per d'unu juècs: *Grasilha de mòts crosats.* ◇ *Grasilha de lòto*: Formulari que permete de jugar au Lòto nacional, au Lòto esportiu. 7. Organizacion e reparticion que si poàdon representar sus un tableu: *Grasilha d'oraris.* ◇ *Grasilha dei programas*: Plan que dona l'ensèm dei programas e la sieu reparticion dins la jornada. ◇ *Grasilha dei salaris*: Ensèm ierarquisat dei

salaris dins una convencion collectiva, dins una branca professionala, dins la foncion publica. Var.: **grailha**. Sin. (toi sens): **cleat**.

grasilhada n.f. Cuècha facha sus la grasilha. Sin.: **brasilhada**.

grasilhador n.m. Dispositiu d'un forn destinat à cuèire à fuèc viu.

grasilhaire, airtiz n. Persona que fa de grasilhadas.

grasilhapan n.m. Aparelh per grasilhar de lescas de pan.

grasilhar vt. Faire cuèire sus una grasilha ò au mejan d'un grasilhador.

grasilhatge n.m. 1. Accion de far cuèire à la grasilha, de torreficar. 2. Accion d'un gas sus un solide, e particulierament un minerau, à temperatura elevada. 3. (text.) Flambatge.

grassament adv. 1. D'una votz grassa: *Rire grassament*. 2. Largament, generosament: *Es estat grassament pagat*.

grassaria n.f. Malautia contagioa dau manhan, que la provòca un virus.

grassejaire, airtiz adj. Que grasseja.

grassejament n.m. Prononciacion d'una persona que grasseja.

grassejar vi. Prononciar de la gòrja d'uni consonas, e particulierament li r.

grassenc, a adj. e n. De Grassa. ◇ *Olivier grassenc*: Varietat dau relarg de Grassa.

grasset, a adj. Ben portant: *Un enfant grasset*. Var.: **grassòt**.

grasseta n.f. (bot.) Planta erbacea vivaça, carnivòra, que n'i a un cinquantenau de varietats dins lo monde.

grassiera n.f. Obesitat que pertòca sobretot lu enfants.

grassòt, a adj. Grasset.

grat n.m. 1. Acceptacion, consentiment donat à (quauqua ren). Sin.: **agrat**. ◇ *De boan grat*: Volontiers. ◇ *Se saupre grat de*: Si mostrar satisfach de. Sin.: **si saupre boan grat**.

grat, a adj. Reconoissent. Contr.: **ingrat, desconoissent**.

grata n.f. 1. Irritacion au niveu de la pèu, fach de gratar; accion de si gratar; abituda de si gratar. Sin.: **manjon, manjason, manjança, prudiment, pudor**. 2. (med.) Ronha.

grataboissa n.f. Autís per esbarbar e brunir lo metal.

grataceu n.m. Gratacièl.

gratacièl n.m. Immòble d'una granda autessa, mé totplen de plans. Var.: **grataceu**. Sin.: **tòcaceu, tòcacièl**.

gratacuu n.m. Cinorodon.

gratada n.f. Gratatge.

gratadoira n.f. Gratua.

gratador n.m. Aisina, instrument per gratar. ◇ Cotelet de la lama larga per escafar en gratant lo papier. ◇ Pasta secada que forma lo revestiment dei fretadors. ◇ (preïst.) Autís litic dau front arredonit, fargat sus un esclat ò sus una lama.

gratadura n.f. 1. Sobras d'un gratatge. 2. Pan gratat, chapladura.

grata-escriptòri n. Gratapapier.

grataire, airtiz n. Persona que grata una susfàcia.

gratament n.m. Bosin fach en si gratant.

grataqueca n.f. Preparacion à basa de glaça pilada m'una raiada de siròp.

gratapapier n. (pej.) Emplegat de bureu. Sin.: **grata-escriptòri**.

gratapatas (de) loc. À quatre patas.

gratar vt. 1. Rasclar en entamenant superficialment. 2. Levar en rasclant: *Gratar la vièlha pintura d'un barri*. 3. Fretar (una part dau còrs) m'ai onglas per faire cessar lo gratonhament. 4. Gratuar (lo fromai). 5. Faire provar una irritacion de la pèu: *Aqueu vestit mi grata*. 6. (fam.) Faire un pichin profièch, en discutent asprament ò d'un biais indelicat. 7. (pop.) Èstre davant, pilhar d'avançar ò repilhar lo sieu retard, dins una competicion. 8. *Gratar camin*: Si despachar, córrer. 9. *Gratar lo soal* (en parlant dei galinas): Gaspar. ◆ vi. 1. (fam.) Escriure. 2. (fam.) Faire: *Que grates mai?* 3. (pej.) Jugar mediocrament dun instrument de música à coardas, espec. de la guitarra. 4. *Gratar à la poarta*: Faire de bosin en rasclant m'ai onglas per senhalar la sieu presença (per timiditat ò per discrecion).

gratat, ada adj. 1. *Pan gratat*: Pan esquiçat ò passat à la gratua, emplegat per recurbir d'aliment que si voàlon far fregir ò gratinar (una escalòpa, un filet de peis, etc.). Sin.: **chapladura**. 2. *Fromai gratat*: Fromai passat à la gratua.

gratatge n.m. Accion de gratar. Var.: **gratada**.

gratelós, oa adj. Ronhós.

graticulacion n.f. Accion de graticular (un dessenh, un tableu).

graticular vt. Partir en cairats (un dessenh, una carta) en vista d'una reproduccion à l'identica ò proporcionala. Sin.: **quadricular**.

graticule n.m. Encastre que permete de graticular.

gratificacion n.f. 1. Soma versada en mai de la remuneracion reguliera. 2. Satisfaccion psicologica.

gratificant, a adj. Que dona una satisfaccion psicologica, que gratifica (sens 2).

gratificar vt. (*gratifiqi*) 1. Autrejar, acordar un don, una favor, etc.: *Gratificar quauqu'un d'un sourire*. Sin.: **graciosar**. 2. Procurar un plaser, una satisfaccion psicologica à: *La sieu capitada à-n-aquel examèn l'a gratificada*. 3. (iron.) Donar, atribuir quauqua ren de desagradu à: *M'a gratificat d'un rup d'insults*.

gratilh n.m. Envuèia de si gratar. Sin.: **manjon, prudiment, pudor, manjança, manjason**.

gratilhar vt. Gratar leugierament. Var.:

gratilhonejjar. Sin.: **gratonhar, gratonar, gratonajar**.

gratilhonejjar vt. Gratar leugierament.

gratilhons n.m. pl. Manjament.

gratin n.m. 1. Preparacion culinària recubèrta de pan chaplat ò de fromai gratuat e cuècha au forn: *Un gratin de tantiflas*. Sin.: **tian**. 2. Crosta que si forma à la susfàcia d'aquela preparacion. 3. Cen que rèsta estacat au fond d'un plat, etc. après la cuècha.

gratinada n.f. Sopa à la ceba gratinada au forn.

gratinar vt. Acomodar (un plat) au gratin.

gratinat, ada adj. Cuèch coma un gratin.

gratis (à) loc. Gratuit, que costa pas ren. Sin.: **à ren non costa, à jaba.**

gratituda n.f. (latin *gratitudo*) reconoisença d'un benfach recevut.

gratonhament n.m. 1. Sensacion de picotament de la pèu, que dona l'envuèia de si gratar. Sin.: **prudiment, gratilh, prudor, manjon.** 2. (fig.) Desidèri cochós de faire quauqua ren.

gratonhar vi. 1. Causar un gratonhament. Sin.: **gratilhar, gratonar, gratoejar.** 2. (fig.) causar un grand desidèri à.

gratua n.f. Aisina per redurre en pòuvera ò en trocets d'uni substanças alimentari: *Gratua dau fromai.* Sin.: **gratadoira.**

gratuar vt. (*gratuir*) Passar (un fromai, etc.) dins una gratua. Var.: **gratar.**

gratuit, a adj. 1. Que costa pas ren. Sin.: **à gratis, à ren non costa.** 2. Sensa fondament, arbitrari: Una ipotèsi gratuita. ◇ *Acte gratuit:* Acte en defoara de tot sistema moral, que non a d'atra justificacion qu'eu-meme.

gratuitament adv. 1. Sensa pagar. Sin.: **à ren non costa, à jaba, à gratis.** 2. Sensa pròva, sensa motiu.

gratuitat n.f. Caractèr de cen qu'es gratuit: *La gratuitat de l'ensenhament.*

grau n.f. (geografia) 1. Embocadura d'un fluvi. Sin.: **fos, estuari.** 2. Canal de comunicacion entre un estanh costier e la mar. Sin.: **graisier.**

grau n.m. Greissa.

graufinhaire n.m. Escarabochaire, barbolhaire.

graufinhar vt. Barbolhar.

graufinhatge n.m. Barbolhatge.

graula n.f. Gralha.

grava n.f. 1. Terren alluvionari qu'a una granulometria omogèna e qu'es emplegat, per exemple, per la constitucion de la jaça de basa d'una rota. Sin.: **arenàs.** 2. Plaia expandida lo lòng d'una bassa riba de mar. 3. Materiau fach de pichins calhaus, que sièrve per metre entre lu ralh dau camin de fèrre, recurrir li aleas, li corts, etc. 4. Lièch d'un torrent.

gravador n.m. Gravaire.

gravadura n.f. 1. Biaï, art ò accion de gravar; lo sieu resultat. Sin.: **escrincladura.** 2. Imatge, estampa que s'obten à partir d'una placa gravada. 3. Tota reproduccion d'un dessenh, d'un tableau, etc.; illustracion d'un libre. 4. Accion de cavar à la susfàcia d'un disc una rua que poarta l'enregistrament en eu-meme. ◇ (inform.) Enregistrament d'un disc numeric.

gravaire, airtz n. 1. Artista que grava, que fa de gravaduras. 2. Persona que lo sieu mestier es de gravar. Sin.: **escrinclaire.**

gravaire n.m. 1. Transductor electromagnetic que transforma lu signaus electricis en desplaçaments de la poncha sus lo supoart d'enregistrament d'un disc. 2. (inform.) Periferic que permete d'enregistrar un disc numeric. Var.: **gravador.**

gravament adv. Grevament.

gravar vt. 1. Traçar en cròs (una figura, de caractèrs) sus una susfàcia dura (boasc, metal, pèira, etc.) m'un

instrument ponchut ò un procediment quimic. Sin.: **escrinclelar.** ◇ (espec.) *Gravar un disc:* Li traçar una rua que poarta l'enregistrament; enregistrar un disc numeric. 2. (fig.) Imprimir, fixar durablament dins la memòria, lo coar, etc.

gravatge n.m. Accion de gravar. Sin.: **escrinclatge.**

grave, a adj. Greu.

gravèla n.f. Litiasi urinària.

gravelièra n.f. Terren sablonós ò codolós. Sin.: **codoliera.**

gravelós, oa adj. 1. Mesclat de grava: *Un soal codolós.* 2. Que la sieu carn contèn de pichins còrs durs, en parlant d'un fruch. 3. (fig.) Licenciós: *De prepaus gravelós.*

graveta n.f. Grava fina. Var.: **gravon, gravilha.**

gravetat n.f. 1. Qualitat d'una persona grèva ò dau sieu comportament. 2. Caractèr d'una caua importanta ò perilhoa: *La gravetat d'una malautia.* 3. (mús.) Caractèr d'un son relativament bas.

graveu n.m. 1. Amolonament de calhaus concassats; obratge fach m'aqueli calhaus. 2. (geol.) Amolonament de calhaus carrejats per li ribieras e lu glaciers. 3. Sobras que provèn d'una desmolicion. 4. Part grossiera dau gip, que non passa dins lo criveu.

gravide, a adj. Que poarta un fètus ò un embrion, en parlant d'una frema, d'una femèla ò d'un utèrus. Sin.: **prenha, emprenha, encencha.**

gravidetat n.f. (med.) Estat d'una frema, d'una femèla ò d'un utèrus gravidès. Var.: **graviditat;** Sin.: **prensa, emprenhament.**

gravidic, a adj. (med.) Relatiu à la gravidetat.

graviditat n.f. Gravidetat.

gravidocardiac, a adj. (med.) Trebolicis que si manifeston tocant lu cardiaic durant la prensa ò la jacilha.

gravidotoxic, a adj. (med.) Que pertòca lu trebolicis de parença toxica durant la prensa.

graviera n.f. Carrier de grava.

gravific, a adj. (fis.) Que pertòca la pesantor.

gravilha n.f. 1. Graveta. 2. (med.) Calcul, litiasi urinària, gravèla.

gravilhon n.m. Pichina grava. ◇ (espec.) Produch dau triatge d'una ròca concassada que la grossor dei sieus elements es compresa entre cinc e vint-a-cinc milimètres.

gravilhonar vt. Curbir de gravilhons.

gravilhonatge n.m. Fach d'expandir de gravilhons.

gravimètre n.m. Aparelh que permete mesurar l'intensitat dau camp de la pesantor.

gravimetria n.f. 1. Part de la geodesia qu'a per objècte la mesura de la pesantor. 2. Anàlisi quimica quantitativa efectuada per peadas.

gravimetric, a adj. Relatiu à la gravimetria.

gravir vt. (*gravissi*) Escalar.

gravisfèra n.f. Espaci dins lo quau la foarça de gravitacion d'un astre l'emporta sobre aquela dei astres vesins.

gravissime, a adj. Foarça greu.

gravitacion n.f. (fis.) Fenomèn que fa que toi lu còrs materials s'atíron reciprocament en rason dirècta de la

sieu massa e en rason invèrsa dau cairat de la sieu distança (Es una dei quatre interaccions fundamentali de la fisica).

gravitacional, a adj. (fis.) Que pertòca la gravitacion.

◇ (astron.) *Prefondament gravitacional*: Eveniment cataclismic de la vida d'una estela, que si debana quora li foarça gravitacional l'empoarton sobre li foarças termonucleari au dedintre d'aquesta estela (Mena à la creacion d'astres totplen denses). Var.: **gravitacionau**.

gravitacionau, ala adj. Gravitacional.

gravitar vi. 1. (fis.) Descriure una trajectòria à l'entorn d'un ponch central, d'après li lèis de la gravitacion. 2. (fig.) Virar à l'entorn de quauqu'un ò de quauqua ren: *Gravitar à l'entorn dau poder*. ◇ (espec.) Èstre sota la dependença economica e politica d'un Estat potent, en parlant d'un autre Estat.

gravitat n.f. 1. (fis.) Foarça de gravitacion qu'un astre exercisse sus un còrs quau que sigue. ◇ *Centre de gravitat*: Ponch d'aplicacion de la resultanta dei accions de la pesantor sus toti li parts d'un còrs. Sin.: **centre d'inercia**. 2. (geol.) *Tectonica de gravitat*: Movement tectonic que correspoande au desplaçament ligat à la pesantor d'una cobertura, provocat per lo soslevament dau sòcle d'en sota.

gravitatiu, iva adj. 1. Relatiu à la gravitacion. 2. Que genèra la gravitacion.

gravon n.m. Graveta.

gravós, oa adj. 1. Peant. 2. Greu. 3. Onerós, que costa car.

gravosament adv. 1. Grevament, lordament. 2. Onerosament.

gray n.m. Unitat de mesura de dòsi absorbida pendent una irradiacion per de raionaments ionisants (simb. Gy), qu'equivau à la dòsi absorbida dins un element de matèria de massa 1 quilograma que lu raionament ionisants li comunícon d'un biais unifòrme una energia d'un joule.

grazioso adv. [gra'tsjozo] (mús., mòt italian) Mé gràcia.

greà n.f. 1. Crosta, tartre, rausa. ◇ (espec.) Depaus acumulat dins lo forneu d'una pipa. 2. Eflorescença dei fruchs.

grear vt. (*grei*) 1. Encrostar, laisser un depaus, enrauselar ◇ (espec.) Faire un depaus dins una pipa.

grèc, grèga adj. e n. 1. De Grècia. 2. *Glèia grèga*: Glèia ortodòxa autocefala de Grècia. ◆ n.m. 1. Lengua indo-europea parlada en Grècia. 2. Vent ò direccion de Nòrd-Èst. «*Vent au grèc, aiga au bèc. Vent au levant, aiga davant.*» Var.: **gregau**. Sin.: **vent ferrador, vent terrador, levant, levantin, levantàs**.

grecisacion (-izacion) n.f. Accion de grecisar; lo sieu resultat.

grecisar (-izar) vt. Donar una forma grèga à (un mòt d'una altra lenga).

grecisme n.m. Biais de dire pròpri dau grèc.

grecitat n.f. Caractèr de cen qu'es grèc.

grecobodic, a adj. Dau grecobodisme.

grecobodisme n.m. Lo grecobodisme es un sincretisme cultural entre la cultura grèga e lo bodisme

que s'es desvolopada entre lo s. IVⁿ av. J.-C. e lo s. Vⁿ de la noastra èra dins lu reiaumes que fondèron lu generaurs d'Alexandre lo Grand e lu sieus successors

grecolatin, a adj. Comun ai culturas grèga e latina.

grecoroman, a adj. 1. Relatiu à la civilisacion naissuda dau rescòntre dei culturas grèga e latina (de 146 av. J.-C., conquista de Grècia per lu Romans, e lo s. V^{en}, fin de l'Impèri roman). 2. (espòrts) *Lucha grecoromana*: Lucha qu'admete d'agantar l'adversari unicament en dessobre de la talha e que non admete l'usatge dei cambas per portar de presas.

greda n.f. 1. Calcarì d'origina marina, lo mai sovent blanc ò blancastre, tendre e rompedís, que s'es format au cretaceu. 2. Bastonet d'aquesta substança ò substança analòga per escriure sus un tableu negre, sus de boasc ò de teissut. Var.: **creta**.

gredar vt. Marcar mé la greda. Sin.: **cretar**.

gredin n.m. Individú desonèste, mandron. Sin.: **farabustier, caitiu, gusàs, manigòrdo, quèco**.

gredinaria n.f. Accion, caractèr dau gredin. Sin.: **farabustaria, gusitge**.

gredon n.m. 1. Bastonet cilindric format d'una mina de grafit ò d'una matèria colorida contenguda dins un estug de boasc, e que sièrve à escriure e à dessenh. 2. Dessenh fach m'un gredon. 3. Biais de dessenh. ◇ *Aver un boan còup de gredon*: Ben dessenh. 4. Bastonet de matèria medicinala ò de fard. 5. *Gredon optic*: Fotostile.

gredonaire, airtiz n. Persona que gredona, que fa d'esquij.

gredonar vt. Escriure e dessenh rapidament m'un gredon. Var.: **engredonar**.

gredonatge n.m. Accion de gredonar; dessenh rapide fach au gredon.

gredós, oa adj. Que contèn de greda; que n'a l'aspècte. Var.: **cretós**. Sin.: **cretaceu**.

green n.m. (angl.) Espaci erbós (pelenc) adobat à l'entorn dei traucs per jugar au gòlf.

grèga n.f. 1. Pichina barba sota lo menton. 2. (Bèi-Arts) Freta formada per la combinason d'angles drechs, espec. dins lu decòrs grèc e roman. 3. (rel.) Entalha practicada au darrièr dei quasèrns assemblats per li lotjar la ficèla que lu religuèrà; egoïna per practicar aqueli entalhas. 4. (coïna) *À la grèga*: Cuèch dins una marinada d'òli d'oliva e d'aromats, e servit frèi. ◇ *Olivas à la grèga*: Olivas alestidi en li ponhent pi en li mesclant à de sau gròssa. 5. *Cauças à la grèga*: (anc.) Cauças.

grefuèlh n.m. Agreu.

gregalada n.f. Ventada dau Nòrd-Èst. Sin.: **levant-lombarda**.

gregalejar vi. (mar.) Anar cap au Nòrd-Èst en parlant d'un vaisseau sus la Miègterrana.

gregari, ària adj. 1. Relatiu à una espècia animala que viu en grope ò en comunautat sensa èstre sociala. 2. *Instint, esperit gregari*: Que buta lu èstres umans à formar de gropes ò à adoptar lo meme comportament. ◆ n. (espòrts) Au ciclisme, aqueu que poarta d'aiga ai companhs de la sieu equipa.

gregarigènè, a adj. Que pertòca lu ròdols dont lu ligastres si multiplícon e s'acòmpon, denant de s'enaarar en massa per anar arroïnar de zònas de culturas. Lu ròdols pertocats si tròbvon sobretot en Àfrica desertica costejada per la Mar Roja.

gregarina n.f. Protista esporozoari parasite de divèrs invertebrats.

gregarisme n.m. 1. Tendènça d'unu animaús à viure en grope, espec. en defoara dau periòde de reproduccion. 2. Instint gregari.

gregau n.m. Vent de Nòrd-Èst. Sin.: **grèc**. Provèrbi: *Gregau tardier, labech matinier*.

grege, greja adj. e n.m. D'una color que tèn dau gris e dau brun clar.

gregorian, a adj. (dau nom de divèrs Papas *Gregòri*) 1. *Cant gregorian*: Cant ritual de la Glèia latina, que la sieu codificacion fuguèt atribuïda tardivament au papa Gregòri Ier, e qu'es estat à la basa dau cant eclesiastic catolic. 2. *Refòrma gregoriana*: Restauracion de l'esperit religiós e de la disciplina dins la Glèia latina, que Gregòri VIIⁿ li donèt l'impulsion decisiva. 3. *Calendrier gregorian*: Calendrier tau que lo reformèt lo papa Gregòri XIIIⁿ.

greissa n.f. Graïssa (secador). Sin.: **grau**.

greissier n.m. Graïssier.

greja adj. f. *Seda greja*: Seda bruta obtenguda per debanatge dau cocon.

grèlh n.m. 1. Pichina formacion vegetala ponchuda, sovent renflada, que constitue en un ponch d'una planta un començament d'organes que si desenvolapan après la sieu espelida: *Grèlh à boasc, à fuèlhas, à flors*. 2. (patol.) *Grèlh carnut* ò *conjontiu*: Proliferacion de teïssut conjontiu que compensa la perda de substança d'una plaga. Sin. (1 e 2): **borron, brot**. 3. (anat. e zool.) *Grèlh gustatiu*: Cellulas dei papilhas qu'an per tòca la percepcion dau gust.

grelha n.f. Gruèlha.

grelhada n.f. Germinacion. Sin.: **borronament**.

grelhar vi. (grèlhi) 1. En parlant d'una planta, produrre de grèlhs. Sin.: **borronar, germenar**. 2. En parlant de la peu, si curbir de botons. ◆ n.m. Fach de grellhar.

grelhatge n.m. Germinacion.

grelhon n.m. Pichin grèlh.

grelhonar vi. Grelhar.

grelhat, ada adj. Marcat per la pichina vairòla. Sin.: **croat, vairolat**.

gremial n.m. Pèça d'estòfa que si plaçava sus lu genolhs d'un evesque quora èra assetat pendent una cerimònia pontificala.

gremós, oa adj. 1. Lord, indigèste. 2. Tartrós.

grenoblés, esa adj. e n. De Grenòbla.

gres n.m. 1. Ròca sedimentària formada de grans de sabla tenguts per un ciment siliciós ò calcari, emplegada dins la construccion ò lo caladatge. Sin.: **saveu**. (*Luceram, Ivi abbondano in bloc de pietre arenacee dette volgarmente saveu*. De fach, ai alentorns de Luceram si tròva la cima de «Saveu»). 2. Materiau ceramic que la sieu duretats e la sieu impermeabilitat caracteristiqui son

deugudi à una vitrificacion parciala d'argila refractària (kaolin) e de feldespat, obtenguda entre 1150 e 1300 °C; objècte fach d'aquesta matèria.

gresar vt. (tecn.) Liscar (una susfàcia) m'una pèira ò de pòuvera de gres. Sin.: **savelar**.

gresatge n.m. Accion de gresar; lo sieu resultat. Sin.: **savelatge**.

gresesc, a adj. (ist.) *Fuèc gresesc*: Composicion incendiària à basa de saupètre e de bitume, que podia finda cremar au contacte de l'aiga.

gresilh n.m. Pluèia congelada formada de pichin grans de glaça rompedís e blancs. Sin.: **granissa**.

gresilhada n.f. Tombada de gresilh. Sin.: **granissada**.

gresilhar vi. Calar, en parlant dau gresilh. Sin.: **granissar**.

gresós, oa adj. De la natura dau gres. Sin.: **savelenc, savelós**.

greu, grèva adj. 1. Qu'a d'importança e pòu aver de consequenças marridi: *Un affaire greu*. 2. Seriós, austèr: *Una cara grèva, caminar d'un pas greu*. 3. De frequença bassa, en parlant d'un son: *Aver la votz grèva*. ◇ D'un ritme solemne e lent: *Un movement orquestral greu*. 4. *Accent greu*: Accent que si mete sobre una vocala es dubèrta (per op. à *accent agut*): **à, è, ò**. Var.: **grave**. Sin. (sens 4): **dubèrt**.

greu n.m. 1. Cen qu'es greu. 2. De frequença bassa (sobretot au pl.): *Lu greus e lu aguts*. ◇ Òbra ò part d'una òbra musicala dau movement lent e dau ritme solemne. Var.: **grave**.

greuge n.m. 1. Dam. Sin.: **prejudici**. 2. Motiu de si plànher (de quauqua ren, de quauqu'un). ◇ *Faire greuge de quauqua ren à quauqu'un*: Li reprochar quauqua ren.

greujar vt. 1. Damatjar. 2. Portar pejudici, recastènar, enganar, rancurar. Sin.: **lesar**.

greule, a adj. 1. Lòng e fin: *De cambas greuli*. ◇ *Intestin greule* ò *greule*, n.m.: Part de l'intestin que comença de l'estòmegue. Sin.: **budeu pichon**. 2. Que la sieu sonoritat es debla e aguda: *Votz greula*.

greule n.m. Griule, griule.

grèva n.f. (fr.) Cauma (interrupcion dau trabalh per demandar quauqua ren).

grevar vt. (*grèvi*) Sotametre à de cargats importants, espec. financièrs.

grevement n.m. Accion de grevar.

grevement adv. 1. Mé gravetat, d'una biais solemne. 2. D'un biais important: *Una mesura que pea grevement sus lu paures*. Var.: **gravament**.

grevista n. (fr.) Persona que participa à una grèva. Sin.: **caumaire**.

grevosament adv. Grevement.

gribicha adj. f. *Saussa gribicha*: Saussa vinaigreta mé de ros d'òu cuèch e d'èrbas fini.

griule n.m. Greule, griule.

grifa n.f. Àrpi.

grifada n.f. Grafinhadura. Sin.: **arpiada**.

grifadura n.f. Grafinhadura. Sin.: **arpiada**.

grifar vt. Grafinhar. Sin.: **arpiar**.

grifo n.m. Persona que rauba cen que pòu, de pichini cauas sensa gaire de valor.

grifon n.m. 1. Animau fabulós dei mitologias antiqui, m'un còrs de leon e la tèsta e li alas d'una aigla. 2. Can dau pel dur e brossalhós, que n'i a diversè raça de caça e d'agradiment.

grifonaire, airitz n. Si di d'una persona que grifona. Sin.: **graufinhaire, barbolhaire**.

grifonar vt. 1. Escriure mau ò troup rapidament: *Grifonar una letra*. 2. (bèi-arts) Realisar un esquiç. Var.: **grifonejar**. Sin.: **graufinhar, barbolhar**.

grifonatge n.m. Accion de grifonar; tèxto escrich en grifonant.

grifonejar vt. Grifonar.

grilhet n.m. Insècte sautaire de color negra, qu'una espècia viu, de còups que li a, dins li coïnas e li fornarias, e una altra cava de traucs dins lu camps (Lòng 3 cm, òrdre dei ortoptèrs).

grilhons n.m. pl. Aliments compauats de teissuts adipós de poarc, d'auca, de polàs ò d'àneda, confits dins la sieu graïssa.

grimaça n.f. Regaunhada, guinha, desgaunhada, moninada.

grimaçar vi. Regaunhar, faire la guinha, moninejar.

grimacier, a adj. Regaunhaire. Sin.: **grimaçós**.

grimaciera n.f. Si di d'una filha, d'una frema qu'a de biaïs afectats e ridicules. Sin.: **landiera**.

grimaçós, oa adj. Grimacier.

grincho n.m. (pop.) Avare. Sin.: **rabèu, racho, cagasarrat, esquissabinheta, cagadur**.

gringo n.m. (esp., pej.) Estrangier, en Amèrica Latina, sobretot en parlant d'una persona que vèn dei Estats-Units.

grinhament n.m. Fach de grinhar; bosin desagradu que d'unu fretaments poàdon produirre. ◇ (fig.) *Grinhaments de dents*: Maucontentament, despièch ò ràbia, ma contenguts. Sin.: **crussiment, cruissiment, esclin**.

grinhar v. 1. Produirre per fretament un bosin agut: *Una ròda que grinha*. 2. *Grinhar dei dents*: Faire aqueu bosin en fretant li dents dau bas còtra aqueli d'en aut; (fig.) Provar de despièch, de maucontentament, de ràbia, etc. Sin.: **crussir, cruissir, esclenir**.

grinholós, oa adj. Grinholós.

grinhon n.m. 1. Marc d'oliva. 2. Tròç de pan crostillant, pilhat dau costat mai cuèch.

grinolós, oa adj. Si di d'un poarc ò d'un bòu qu'a de cisticèrcs de tènia dins lu sieus muscles ò sota la lenga. Var.: **grinholós**.

gripa n.f. 1. Malautia infeccioa d'origina virala, caracterisada per de fèbre, de cefaleas e de corbaduras, e que s'acompanha sovent de catarri nasal ò bronquic. 2. (fig.) *Pilhar en gripa*: Si metre à provar d'antipatia per (quauqua ren, quauqu'un). Sin.: **pillhar en òdi, en ronha, en tissa, en ira**.

gripal, a adj. Relatiu à la gripa: *Estat gripal*. Var.: **gripau**.

gripar vi. 1. Aderir foartament, si blocar per gripatge, en parlant de pèças mecaniqui. 2. Foncionar mau, si

blocar, en parlant d'un procèssus: *Negociacions que gripou*. Sin.: **arrapar, conhetar, cotar**. ◆ **si gripar** v.pr. 1. Agantar la gripa. 2. Si blocar.

gripat, ada adj. e n. Que sofrisse de la gripa. ◆ adj. Que fonciona mau, que si blòca. Sin.: **arrapat, conhetat, cotat**.

gripatge n.m. (mec.) Fach mecanic greu entre doi susfàcias metalliqui que frèton l'una còtra l'autra que pòu entirar un arrancament de metal, de regaduras profundí, provocats per una mancaça de lubrificacion. Sin.: **arrapatge, conhetatge, cotatge**.

gripau, ala adj. Gripal.

gris, a adj. 1. D'una color intermediària entre lo blanc e lo negre. Sin.: **cedrós**. 2. Si di d'una barba, dei bèrris que comènçon à blanquir. 3. Que manca de luminositat: *Un temps gris*. 4. (anat.) *Matèria, substança grisa*: Teïssut gris rosat que constitue en particulier la susfàcia dau cerveu e dau cervelet. ◇ (fam.) *Intelligença: Faire travalhar la sieu matèria grisa*.

gris n.m. 1. Color grisa. ◇ *Gris pèrla*: Gris qu'a à l'encòup un esclat blanc. 2. Tabac foart de qualitat ordinària.

grisalenc, a adj. Grisastre.

grisalha n.f. 1. Atmosfèra trista e monotòna, caractèr tèrne e sensa interès: *La grisalha quotidiana*. 2. (b.-a) Pintura en camaieu gris, que pòu donar l'illusion dau releu. 3. Color negrassa dei pintres veiriers, vitrificada per cuècha.

grisalhar vt. 1. Pintar en gris. 2. Rendre grisastre, tèrne. ◆ Venir grisastre.

grisàs, assa adj. Grisastre.

grisastre, a adj. Que tira sus lo gris. Var.: **grisàs, grisolàs, grisenc, grisalenc**.

grisejar vi. Grisonar. Var: **grisonejar**.

grisela n.f. (mar.) Ensèm dei escalons entre li sàrtias, que sièvon à escalar lu aubres.

grisenc, a adj. Grisastre.

griset n.m. 1. Bolet cendrós. 2. Ae.

grisó n.m. Gas inflamable compauat en granda part de metan, que s'escapa dins li minas de carbon e que, mesclat à l'ària, peta au contacte d'una flama (*còup de grisó*).

grisolàs, assa adj. Grisastre.

grisomètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la tenor en grisó de l'ària dins una mina.

grisometria n.f. Determinacion de la tenor en grisó de l'aire au dedintre d'una miniera.

grison n.m. 1. Persona que grisona. Sin.: **barbablanca**. 2. (lit.) Ae. Var.: **griset**.

grisonant, a adj. Que grisona.

grisonar vi. Grisonejar. Var.: **grisejar**.

grisonejar vi. Devenir gris, en parlant dei bèrris, dei pels. Var.: **grisejar, grisonar**.

grisotós, oa adj. Que contèn de grisó.

grissa n.f. Pan de forma fina e alongada.

grissin n.m. Pichin pan fin e rompedís fach m'una pasta à l'òu.

grita n.m. Varietat de favolha (*Pisa tetraodon*).

griule n.m. Pichin rosegaire d'Euròpa meridionala e d'Àsia Minora, dau pel gris, frugivòre, qu'ibèrna, abituat dei maion isoladi (Lòng 15 cm). Var.: **greule, grieule**.

griviera n.f. Gruiera.

grizzli n.m. Ors brun (*Ursus arctos*) de granda talha, present dins li Montanhas Rocoï.

groenendael n.m. Can d'aver belga, dei lòngs pels negres.

groenlandés, esa adj. e n. De Groenlàndia.

grolàs n.m. Castanha vuèia.

grolhant, a adj. Gargolhant. Sin.: **formiguant, formiguejant**.

grolhament n.m. Movement e bosin de cen que grolha.

grolhar vi. 1. Formiguejar, s'agitar ensèm e en grand nombre. 2. Èstre plen d'una massa confusa en movement: *La carriera grolha de monde*. Sin.: **formigar**.

grolla n.f. (pop.) 1. Solier. 2. Frema leugiera, gandaula, bagassa.

grolleta n.f. (pop.) Frema leugiera.

grollier n.m. (pop.) Sabatier.

grom n.m. Jove emplegat en livrea dins una ostalaria, un restaurant, etc. Var.: **groom**.

gromand, a adj. Galavard. Sin.: **lec, lecon, leconàs, golard**.

gromandia n.f. Lequet, leconaria.

gromicelar vt. (*gromicèli*) Metre en pelòta. Var.: **agromicelar, engromicelar**. Sin.: **empelotar**.

gromicelon n.m. Pichina pelòta.

gromiceu n.m. Pelòta.

gronic n.m. Peis marin gris-blau escur, finda sonat *anguila de mar*. Sin.: **fielàs, felat, ulhasson, ulhasso**.

gronda n.f. (it.) Goàrgola.

gronh n.m. 1. Extremitat dau morre dau poarc. 2. Morre rojós de quauqu'un qu'a fach tampona e qu'a ben beugut. Var.: **grunh(e)**.

gronhaire, airtz adj. e n. Que gronha sovent per pas grand caua. Sin.: **renaire, ronha**.

gronhar vi. Grunhir; si plànher. Sin.: ronhar, si lamentar. Sin.: **renar, roscalhar**.

gronhon, a adj. e n. Gronhaire.

gronhós, oa adj. e n. Gronhaire. Sin.: **ronhós, renós, renaire, ronha**.

groom n.m. (mòt anglés) Grom.

grop n.m. 1. Entrebescament qu'unisse estrechament doi fieus, doi coardas, etc. ò simple enlaçament d'un fieu sobre d'eu-meme. ◇ *Grop coladís*: Que si pòu sarrar ò dessarrar sensa si desfaire. Sin.: **grop corredor**. ◇ *Grop de vaca*: Grop que sièrve à religar ensèm doi extremitats de cordatges. Sin.: **grop en coa de poarc**. ◇ *Grop drech*: Grop plat, per faire tenir doi fieus (coardas, etc.) en prolongament un de l'autre. ◇ *Grop de palangre*: Grop de pescaire. 2. Nucleu. ◇ (fig.) Lo ponch essencial, espec. lo moment qu'una òbra literària arriba au sieu ponch màger ma que la fin demòra mausegura. 3. Sarrament de coar. 4. (anat.) Amolonament de teissut globulós. ◇ *Grop vital*: Centre dei movements respiratòris, situat dins lo bulbe. 5. (fis.) Ponch fixe d'una

coarda vibranta, d'un sistema d'ondas estacionari. 6. Luèc dont si rescoàtron d'uni vias de comunicacion: *Un grop ferroviari*. 7. (electr.) Joncion de divèrsi brancas d'una ret electrica. 8. (astron.) Cadun dei doi ponchs d'interseccion de l'orbita d'un astre m'un plan de referença. 9. (bot.) Ponch dau pen dont s'inserisse una fuèlha; region dau fust d'un aubre de dont parte una branca e dont li fibras linhoï pílhon una direccion novèla. Sin.: **sin**. ◇ Part mai escura e mai dura dins lo boasc.

gropa n.m. Grope. Sin. (toi lu sens): **nos**.

gropa n.f. 1. Partida posteriora d'unu quadrupèdes, en particulier dau cavau, que s'estende dai rens à la coa. ◇ *En gropa*: À cavau darrier lo cavalier. 2. (pop.) Posterior d'una frema. Sin.: **tafanari**. 3. (geogr.) Cima, coala de forma arredonida. Var. (toi lu sens): **cropa**.

gropada n.f. 1. Saut d'un cavau que lança en estendent completament lu sieus membres posteriors e en gardant aquelu de davant au soal. Var.: **cropada**. Sin.: **lançada, cauç**. 2. mar.): Niu que dona una pluèia subita e de corta durada. Sin.: **ramada, raissa, raissada**. 1536: «... si excuzavan de una gropado de mal tempus que va venir...»

gropal, a adj. (psicol.) Relatiu au grope: *L'imaginari gropal*. Var.: **gropau**.

gropament n.m. 1. Accion de gropar; fach d'èstre gropat. 2. Acampament de cauas ò de personas ligadi per d'interès comuns: *Gropament politic*. ◇ (dr.) *Gropament d'interès*: Persona morala que la sieu tòca es de facilitar ò de desvolopar l'activitat economica preexistenta dei sieus sòcis. ◇ *Gropament fonsier agricòla*: Societat civila formada mé d'apoarts en numerari e (ò) en propietat d'immòbles. 3. (mil.) *Gropament tactic*: Acampament d'unu elements de còrs ò d'armas diferenti, sota lo comand d'un cap solet, per una mission particuliera. Var.: **agropament**. Sin.: **aglomeracion, aliança, assemblada, recampament, afrairament, union, amassada, ajustada, compilacion, ajonta, ajustier**

gropar vt. 1. Metre ensèm, acampar. Var.: **agropar, aglomerar, aligar, assemblar, recampar, afrairar, jónher, unir, amassar, ajustar, congregar, compilar, agregar**. 2. Unir en faguent un grop. ◆ **si gropar** v.pr. S'acampar. ◆ **si gropar** v.pr. ò **gropar** vi. (espòrts) Recampar lu sieus membres, aver lo còrs recampat en bòcha. ◇ *Saut gropat*: fach m'ai genolhs lo mai aut possible.

gropatge n.m. 1. Accion de gropar de còlis, de mèrç qu'an una mema destinacion. 2. (med.) Determinacion dau grope sanguin.

gropau, ala adj. Gropal.

grope n.m. 1. Ensèm de cauas ò d'èstres d'una mema natura, acampat dins un luèc. ◇ (etol.) *Efècte de grope*: Ensèm dei modificacions morfologiqui, etologiqui, etc. que la proximitat d'unu individús de la mema espècia dins un espaci estrech pòu provocar. ◇ (psicol.) *Grope experimental*: Grope constituït en vista d'un estudi experimental dau quau si mesúron li reaccions à un estímulus per li parangonar à-n-aqueli d'un grope analògue (*grope testimòni*) que non es estat sotamés à-n-aquel estímulus. ◇ (sociol.) *Grope primari*: Grope

estrech de personas que comuníon directament entre eli e que son associadi per de ligams afectius, per op. au *grobe segondari*, dins lo quau li relacions son indirèctas, per lo biais de personas interpaudi. 2. Ensèm pauc ò pron organisat de personas ligadi per d'activitats, d'objectius comuns: *Un grobe politic*. ◇ *Grobe parlamentari*: Formacion permanenta qu'acampa toi lu elegits d'una assemblada qu'an la mema tendença politica. ◇ *Grobe industrial*: Ensèm d'entrepresas ligadi financierament. ◇ *Grobe de premsa*: Ensèm de jornals qu'apartènon à un meme proprietari, à una mema societat. ◇ (dr.) *Cabinet de grobe* ò *cabinet gropat*: Dins lo quau doi personas ò mai de doi personas qu'an la mema profession liberala (avocats, mètgés, etc.) an la sieu activitat en partajant lu locals. 3. Formacion d'instruments de cantaires, etc., pichina orquèstra: *Lo grobe dei Cats Sauvatges*. 4. (mil.) Formacion elementària dau peloton ò de la seccion (pauc ò pron 12 òmes): *Grobe de combat*. ◇ *Grobe d'armadas*: Acampament de diferenti armadas sota un comandament unic per una mission estrategica. 5. Ensèm de cauas, de bèstias ò de personas definit per una caracteristica comuna: *Grobe etnic*. ◇ (med.) *Grobe sanguin*: Ensèm dei propietats antigeniqui dau sang, que permete de classar lu individós e di reglar la transfusion sanguina entre donaires e recevèires compatibles. ◇ *Grobe tissulari*: Ensèm de propietats analògui que perméon de reglar lu empeuts e li transplantacions d'organes. 6. (b.-a.) Acampament de figuras que fórmon un ensèm, espec. en escultura. 7. (mat.) Estructura algebrica fondamental, qu'assòcia à un ensemble una lèi de composicion intèrna, associativa, que possedisce un element neutre e tala que tot element admete un simetric per aquesta lèi (Lu entiers relatiu ò provedits de l'addicion fórmon un grobe additiu. Lu reals non nuls provedits de la multiplicacion fórmon un grobe multiplicatiu).

gropiau n.m. Grupi.

gropier, a n. Persona emplegada dins una maion de juècs e que dirigisse li partidas, paga e encaissa per lo còmpte de l'establiment. Var.: **cropier**.

gropiera n.f. Partida de l'arnesc que passa sota la cropa dau cavau, dau muu, etc. Var.: **crociera**. Sin.: **sotacoa**.

gropiment n.m. Fach de gropir. Var.: **croplement**.

gropion n.m. Salhida posteriora dau còrs dei auceus, que poarta li grandi pluma de la coa e secrèta una graissa.

gropir vi. (*gropissi*) 1. Si corrompre per l'estagnacion, en parlant dei aigas durmenti e dei matèrias que si descompauon dintre. Sin.: **ajaçar, estanhar, naisar**. 2. Èstre constrench à l'inactivitat. 3. Si complaire dins un estat mespresable, avilissent. Var.: **cropir**.

gropissent, a adj. Que gropisse. Var.: **cropissent**.

gropit, ida adj. Degalhat per l'estagnacion (en parlant de l'aiga, dei matèrias que contèn). Var.: **croplit**. Sin.: **ajaçada, estanhada, naisada**.

gropoïde n.m. (mat.) Pichina categoria dins la quala tot morfisme es un isomorfisme.

gropon n.m. Tròç de cuer de bòu ò de vaca à l'emplaçament de la cropa e de l'esquina de la bèstia. Var.: **cropon**.

gropós, oa adj. Qu'es plen de grops. Sin.: **nodós**.

gropuscul(e) n.m. (fam. e pej.) Pichin grope politic pauc ò pron organisat: *Un gropusculè extremistè*.

gròs, gròssa adj. 1. Qu'a de dimensions (volume, espessor) important: *Un gròs libre, una persona gròssa*. ◇ (fig., fam.) *Aver la gròssa tèsta*: Èstre gonflat dau sentiment de la sieu importança pròpria, si crèire mai que cen que si es. 2. Qu'es d'una granda talha per rapoart à d'autres de la mema natura: *Escriure en gròssi lettras*. 3. Important, considerable: *Una gròssa soma, un gròs industrial*. ◇ D'una foarta intensitat: *Una gròssa calor*. Sin.: **calorassa**. ◇ *Mar gròssa*: Mar agitada. ◇ *Gròssa votz*: Grèva e foarta; menaçanta. Contr. (sens 1 à 3): **pichin, pichon**. 4. Que manca de finesa; grossier: *Gròs drap*. ◇ Expr.: *À la gròssa*: Abreujament; d'una mena globala. Sin.: **grosso modo**. ◆ adv. 1. Totplen: *Ganhar gròs*. ◇ *N'aver gròs sus lo coar*: Aver totplen de pena, de despièch. Sin.: **n'aver gros sus lo pièch**. 2. En grandi dimensions: *Escriure gròs*. Contr.: **pichin**. ◆ n. 1. Persona corpulenta. 2. Persona rica, influenta.

gròs n.m. Anciana moneda d'argent, apareissuda au s. XII, que valia 16 deniers (segond Pellós), 12, 20 ò 24 deniers (d'après Fulcònis).

gròs n.m. 1. *Lo gròs de*: La part mai considerabla de. ◇ Cen que li a de mai important; l'essencial: *Avèm fach lo mai gròs*. 2. Venda ò cròmpa en grandi quantitats: *Prètz de gròs, vendre en gròs*. Contr.: **vendre** ò **crompar au detalh**. ◇ Sensa intrar dins lo detalh: *En gròs, vaquí cen que volii dire*. 3. Gròs peis: *Pesca au gròs*.

gròs-cuu n.m. Insècte coleoptèr que fa de degalhs ai plantas coma la lusèrna. Sin.: **colaspidema**.

gròs duc n.m. Grand duc (rapaci). Var.: **gròs dugo**. Sin.: **barbajoan, dugàs**.

gròs dugo n.m. Gròs duc.

gròsèla n.f. Groselha.

groselha n.f. Fruch manjadís dau groselhier, que vèn per pendons. Var.: **gròsèla**. Sin.: **rainet, agrasson**. ◆ adj. inv. Roge clar.

groselhier n.m. 1. Aubrilhon dei regions temperadi cultivat per lu sieus fruchs (Família dei saxifragaceas). Sin.: **groselhier roge**. Var.: **groselier**. Sin.: **agrassonnier**. 2. *Groselhier negre*: Cassis. 3. *Groselhier dei Aups*: Aloquier, romanelier.

gròs gran n.m. 1. Teissut de seda mé de gròssi regas transversali. 2. Riban sensa òrle e dei coastas verticali.

gròs portaire n.m. Avion de granda capacitat.

gròssa n.f. 1. Dotze dotzenas (d'uni mèrc): *Una gròssa de botons*. 2. (dr.) Còpia d'un acte autentic ò d'un jutjament, revestida de la formula executòria.

grossan adj. e n.m. Varietat d'olivier.

grossana adj. e n.f. Varietat d'oliva dei Bocas de Ròse, resistent a frèi e à la secaressa, fruch dau grossan, que pòu èstre emplegada per faire d'òli ma s'atròva sobretot en oliva de taula.

grossaria n.f. Comèrci de gros.

grossaria n.f. Fabricacion dei taulas de juèc, dei còfres ò dei boitas per l'argenteria, etc.

grossejar vt. (dr.) Redigir la gròssa (d'un acte, d'un jutjament).

grossessa n.f. 1. Estat de la frema empenhada, entre la fecondacion e la jacilha. Sin.: **emprenhament**, **prensa**, **prenhessa**, **prehença**. ◇ *Grossessa nervioa*: Ensèm dei manifestacions somatiqui qu'evòcon una grossessa, sensa que li sigue estada una fecondacion, e ligat à de motivacions inconscienti. 2. Grossor.

grossier, a adj. 1. Espès, rude, sensa finessa: *Una estòfa grossiera*. 2. Qu'es fach sensa delicadessa: *Un travalh grossier*. 3. Somari, rudimentari: *Una descripcion grossiera*. Sin. (1 à 3): **rústegue**, **rufe**. 4. Que moastra d'ignorança, una manca d'intelligença ò de cultura: *Una error grossiera*. 5. Contrari à la cortesia, ai usatges: *Un lengatge grossier*. Sin. (4 e 5): **maucreat**, **desgaubiat**, **tagre**, **rascanhós**, **malensenhat**. Contr.: **benensenhat**, **cortés**, **ben educat**, **lisquet**, **corós**, **faròt**, **egrègi**, **destriat**, **gent**, **delicat**, **finau deu**.

grossierament adv. D'un biais grossier. Sin.: **maucreadament**, **rufament**.

grossierejar vi. Dire de grossieretats. Sin.: **blastemar**, **sacrejar**, **sacrar**, **renegar**, **jurar**.

grossieretat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es grossier, de cen que manca de finessa. 2. Paraula, accion grossiera: *Dire de grossieretats*. Sin.: **vilania**, **maucreança**, **rusteguesa**. Contr.: **gaube**, **civilitat**, **cortesia**, **delicadessa**, **destinga**, **farotaria**, **boan gost**.

grossiment n.m. 1. Accion de rendre mai gròs, d'engrandir. 2. Fach de devenir gròs, de si desvolopar. 3. Amplificacion: *Lo grossiment d'un affaire*. 4. (opt.) Rapoart dau diamètre aparent de l'imatge à-n-aqueu de l'objècte.

grossir vt. (*grossissi*) Rendre ò far paréisser mai gròs, mai voluminós, mai important: *Grossir un imatge*, *grossir una dificultat*. Var.: **engrossir**. ◆ vi. 1. Devenir ò semblar mai gròs, aumentar de volume: *A grossit de 10 kg*. Var.: **engrossir**. 2. Devenir mai important: *La soma a grossit*. Sin.: **créisser**.

grossissent, a adj. 1. Que fa paréisser mai gròs, qu'aumenta li dimensions aparenti: *De vèires grossissants*. 2. Que grossisse, que vèn totjorn mai gròs: *Una fola grossissenta*. Sin.: **creissent**.

grossista n.m. Negociant que vende en gròs.

grosso modo loc. adv. (mòts latins) En gròs, sensa intrar dins lu detalhs. Sin.: **à la gròssa**.

grossor n.f. 1. Estat, volume de cen qu'es gròs. 2. Volume, talha: *De la grossor d'una avelana*. 3. Enfladura, tumefaccion. Var.: **grossessa**.

grossut, uda adj. Pusleu gròs.

grotesc, a adj. Que fa nàisser lo rire per la sieu extravagança, ridicule: *Una idea grotesca, un personatge grotesc*. Sin.: **folesc**, **foarasens**.

grotesc n.m. Genre literari e artistic caracterisat per lo gust dau bizarre e de la caricatura.

grotescament adv. D'un biais grotesc.

grotesqui n.f. pl. (b.-a.) Decòrs murals, fachs d'arquitecturas de fantasia e d'arabescas mescladi de

pichini figuras, redescubèrts à la Renaissance dins de vestitges soterrats de la Roma antica e que d'artistas s'en inspirèron fins au s. XIX^{en}.

gru n.m. Grua (auceu).

grua n.f. Auceu escacier qu'una espècia, gris cendrat, travèrsa França e Occitània per ivernar en Àfrica. Var.: **gru**.

grua n.f. 1. Aparelh de levatge format d'un braç orientable montat sus un supoart d'autessa variabla. Sin.: **palanc**, **cabralèva**, **antènòla**. 2. (cín., tel.) Aparelh que permete lo desplaçament vertical ò de moviments combinats de la càmera.

grudar vt. Chaplar.

grucha n.f. (bot.) Fruch sec m'una lamella centrala que poarta li granas, coma dins la giroflea.

grudat n.m. Farina de blat fina e pura. Sin.: **semolon**.

gruèlha n.f. 1. Envelopa dura, calcària, que constitue l'esquelèt extèrne de la màger part dei molluscs, dei braquiopòdes, dei limaças. Sin.: **cauquilha**. 2. Envelopa dura d'unu fruchs: *Gruèlha de notz*. 2. Envelopa d'uni granas: *Gruèlha dei pèus*, *dei faiòus*. 3. Cupula, organe esqüamós que sostèn ò envelopa lu fruchs d'unu aubres de l'òrdres dei cupulifèrs: *La gruèlha de la castanha*.

gruiera n.f. Fromai d'origina soïssa, de forma cilindrica, fach mé de lach de vaca, afinat, dau calhat decopat, cuèch e esquiçat, de la crosta lavada (l'*emmental* e lo *comtat* son de varietat sde gruiera). Var.: **griviera**.

gruiforme n.m. *Gruiformes*: Òrdre d'auceus coma la grua, que si caracteríson per lo sieu bèc lòng e ponchut.

grum n.m. Fruch sensa merilhon (coma aqueu dau raïm). Sin.: **baga**.

grum n.m. 1. Gran (de sucre, de sau, etc.). Var.: **grun**. 2. Granule. 3. Grumareu.

grumareu n.m. Pichina bòcha formada per un liquide coagulat (lach) ò una substança pulverulenta (farina) mau delegada. Sin.: **grum**, **grumeu**.

grumeladura n.f. (metall.) Pichina bofiga accidentalada dins una pèça de fondaria.

grumelar (si) v.pr. Si metre en grumareus.

grumelat, ada adj. Que contèn de grumareus. Var.: **grumolós**.

grumolós, oa adj. 1. Que forma ò presenta de grumareus. Var.: **grumós**. 2. Que presenta de granulacions: *Una pèu grumolosa*.

grumós, oa adj. Grumolós.

grun n.m. Grum.

grunau n.m. Peis marin dei fonds betós dau plateau continental, dau morre proeminent, que pòu faire fins à 60 cm de lòng (lo ròsa es dich *roget*). Var.: **granau**. Sin.: **galineta**.

grunh(e) n.m. Extremitat dau morre dau poarc. Var.: **gronh**.

grunhiment n.m. 1. Crit dau poarc, de l'ors. 2. Son, paraula gaire intelligibla.

grunhir vi. (*grunhissi*) 1. Cridar, en parlant dau poarc, de l'ors, etc. 2. (fam.) Manifestar lo sieu maucontentament en protestant sordament, per de paraulas indistinti; ronhar, reinar.

grunir vi. (*grunissi*) Grinhar. Sin.: **cruissir, esclenir**.
grupi n.f. Calòma. Var.: **grupia, gropiau**.
grupia n.f. Grupi.
grúpia n.f. 1. Recipient dont mànjon lu animaus. 2. Presèpi.
gruppetto n.m. [gru'pet:to] (mòt italian) 1. (mús.) Grope constituït de 3 ò 4 nòtas brèvi que son avant ò après la nòta principala. 2. (ciclisme) Grope de ciclistas distanciats que si recàmpon en coa d'una corsa per arribar ensèm dins lu temps.
grut n.m. Pichon de la grua.
guadalopenc, a adj. e n. De Guadalupe. Var.: **guadalopeu**.
guadalopeu, ea adj. e n. Guadalopenc
guaianés, esa adj. e n. De Guaiana.
guarani adj. e n. Si di d'un pòble d'Indians d'Amèrica dau Sud. ◆ n.m. Lenga indiana parlada principalament au Paraguai. 2. Unitat monetària principala dau Paraguai.
güaranina n.f. Cafeïna.
guatemalenc, a adj. e n. Dau Guatemala. Var.: **guatemaltèc**.
guatemaltèc, a adj. Guatemalés.
guèira n.f. 1. Garnidura metallica que protegisse l'extremitat, d'una cana, d'un parasòl, etc. 2. Element dispauat à l'extremitat d'una pèça per n'en facilitar l'assemblatge. 3. Extremitat d'una siringa, dont si fixa l'agulha. Var.: **gueiron**.
gueiron n.m. Guèira.
guèiser n.m. Foant d'aiga cauda ò de vapor.
guèlfe, a adj. e n. (ist.) Partidari dei papas, dins l'Euròpa medievals. Si destriàvon lu *guèlfes blancs* (moderats, coma lo poeta florentin Dante) e lu *guèlfes negres*. Var.: **vèlf**.
guelfisme n.m. Comportament, doctrina dei Guèlfes.
guembo, a adj. (it.) Estoart, endecat.
guenilha n.f. Vestit frust e brut. Sin.: **pelhandra, ropilha, estraçon, androlha, farda**.
guenilhós, oa adj. Vestit de guenilhas. Sin.: **pelhandrós, estraçat, frandalhat**.
guepard n.m. Mamifèr carnivòre d'Àfrica e d'Àsia, de la corsa totplen rapida, fins à 100 km/h (Lòng de 75 cm, sensa la coa; familha dei felides). Sin.: **onça**.
guerchejar vi. 1. Estar pertocat per lo guerchitge. 2. Virar volontariament lu uèlhs en d'endrechieras diferenti.
guerchitge n.m. Estrabisme.
guèrcho, a adj. Que sofrisse s'estrabisme.
gueridon n.m. Guerindon.
guerindon n.m. Taula redona, eventualament ovala, m'un pen central ò mé tres ò quatre pens. Var.: **gueridon**.
guerlin n.m. (mar.) Gròs cordatge per l'ormeijament ò lo remorcatge d'una nau. Sin.: **andrivau, andrивon, driça**.
guèrra n.f. 1. Lucha armada entre Estats; situacion de conflicte que genèra: *Una declaracion de guèrra*. ◆ *Guèrra santa*: Menada en nom de motius religiós. ◆ *Pichina guèrra*: Guèrra de secutament; simulacre de combat. ◆ *Guèrra lamp*: Ofensiva militària d'una durada corta, qu'a per amira d'obtenir una victòria

decisiva per l'engatjament localisat e limitat dins lo temps d'un ensèm potent de foarças mecanisadi, terrèstri e aerenqui per destrúger rapidament la capacitat militària, economica ò politica de l'enemic. ◆ *Guèrra totala*: Que compoarta toi lu mejans de lucha e qu'a per amira l'anientament de l'adversari. ◆ *Guèrra quimica, nucleària, biologica*: Guèrra dins la quala son emplegadi d'armas quimiqui, nucleari, biologiqui. ◆ *Òme de guèrra*: Que lo sieu mestier es de faire la guèrra. ◆ *Nom de guèrra*: Escas-nom qu'una persona pilha quora fa la guèrra. 2. Lucha entre Estats, en defoara de tota lucha armada: *Guèrra economica*. ◆ *Guèrra dei ondas*: Usatge de la ràdio e de la television coma mejan de propaganda, de manipulacion de l'opinion. ◆ *Guèrra frèia*: Ostilitat latent, que non va fins au conflicte armat, dins li relacions internacionali, espec. entre grandis potèncas (Si parlava sobretot de *guèrra frèia* entre, d'un caire, l'Occident e lu Estats-Units e, de l'autre caire, L'Union Sovietica). 3. Lucha, conflicte: *Entre aqueli personas, es la guèrra*. 4. Accion per suprimir, destrúger quauqua ren: *Faire la guèrra ai ideas faussi*. ◆ *Faire la guèrra à quauqu'un*: Luchar per lo constrenher à cambiar de comportament.

guerrejaire, airtz adj. e n. Que guerreja.

guerrejar vi. (lit.) Faire la guèrra; batalhar, combatre longament, sovent.

guerrejatge n.m. Accion de guerrejar.

guerrier, a adj. 1. Relatiu à la guèrra: *D'activitats guerrieri*. 2. Portat à la guèrra: *Una nacion guerriera*.

guerrier, a n. 1. Persona que fa la guèrra; combatent, sordat. 2. Persona qu'a lo gust de la guèrra.

guerrilha n.f. Guèrra de secutament, d'emboscadas, de còups de man, menada per de tropas regulieri ò de partisans. Var.: **guerrilla** (esp.).

guerrilhier n.m. Que fa la guerrilha. Var.: **guerrillero**.

guerrilla n.f. (esp.) Guerrilha.

guerrillero n.m. (esp.) Combatant de guerrilha. Var.: **guerrilhier**.

guet n.m. Ghetto. Sin.: **sauvetat**.

gueta n.f. Benda de cuer ò de teissut que cuèrbe lo bas de la camba e lo dessobre dau solier. Sin.: **cambiera, caucier**.

guetoisacion (-izacion) n.f. Ghettoisacion (-izacion).

guetoisar (-izar) n.f. Ghettoisar (-izar).

guianés, esa adj. e n. De Guiana (region occitana).

guida n.f. 1. Persona que guida, fa vèire lo camin, fa visitar: *Una guida toristica*. Sin.: **menaire, acaminaire, passaire**. 2. Alpinista professional diplomat que mena una persona ò un grope de personas en montanha. 3. Conselhier, inspirator: *Una guida espirituala*. 4. Obratge que dona d'informacions classadi: *Una guida gastronomica*. 6. (mec.) Organe que siève à diriger un element mobile. ◆ *Guida d'ondas*: Dispositiu destinat à guidar li ondas electromagnetiqui entre doi ponchs en limitant lei perdas d'energia per raionament. 7. (espec. au pl.) Corrèia de cuer estacada au mòrs d'un cavau atelat per lo diriger.

guidar vt. 1. Acompanhar (quauqu'un) per li mostrar lo camin. 2. Esclairar (quauqu'un) dins la causida d'una direccion intellectuala ò morala, d'una decision. 3. Mostrar lo camin, la via à: *La boana odor dau pisto m'a guidat fins à la coïna*. 4. Menar, faire agir, determinar: *Es l'interès que lo guida*. Sin.: **bailejar**, **governar**, **orientar**, **pilotar**.

guidon n.m. 1. Barra mé de manelhas, que comanda la direccion d'una bicicleta, d'un ciclomotor, etc. 2. Pichina pèça metallica fixada à l'avant dau canon d'una arma de fuèc, que sièrve à pilhar la linha de mira (m'au cran de mira e mé l'ulheton). 3. (mús.) Pichina nòta ò marca plaçada en fin de linha per indicar la nòta que comença la linha d'après. 4. (mar.) Pichona bandiera triangulària ò mé doi ponchas, auçada à la cima de l'aubre d'una nau per determinar una marca de comandament. Sin.: **bandeiròla**. 5. Jalon.

guilhotina n.f. 1. Instrument per decapitar lu condemnats à moart au mejan d'una lama que cala entre doi montants verticals. Sin.: **talhador**. 2. Pena de moart au mejan de la guilhotina: *Condamnar à la guilhotina*. 3. *Fenèstra à guilhotina*: Fenèstra à translacion verticala de l'encastre ò dei encastre dins un bastit canelat.

guilhotinaire n.m. Borreu qu'emplega una guilhotina.

guilhotinar vt. Decapitar au mejan d'una guilhotina.

guilhotinat, ada adj. e n. Que li an trencat la tèsta au mejan d'una guilhotina.

guimbarda n.f. (mús.) 1. Instrument de música populària compauat d'una lengüeta plegadissa fixada dins un encastre, que lo sieu son es amplificat per la boca de l'instrumentalista. 2. Anciana dança populària (s. XVIIⁿ - XVIIIⁿ).

guimpa n.f. 1. (anc.) Pèça de tela qu'enquadrava la cara e recalava sus lo coal e lo pièch, conservada dins lo costume d'unu òrdres religiós femenins. 2. Pichina camia en teïssut leugier que si poarta mé de raubas decoletadi.

guina n.f. Varietat de cerièia de color roge fosc, de la carn sucrada. Sin.: **grafion**.

guinchada n.f. Accion de guinchar. Sin.: **guinhada**, **alucada**, **agachada**.

guinchaluna n.m. Arlèri.

guinchar vi. Regarjar de travèrs. Sin.: **guinhar**, **alucar**, **agachar**.

guincho, a adj. De travèrs, en travèrs.

guindant n.m. (mar.) Autessa d'un pavallon, d'una vela.

guindar vt. 1. (mar.) Auçar au mejan d'una carèla, etc.: 1491: «*Il vettas de guindar...*» 2. *Guindar la tèsta*: Auçar la tèsta, bolegar la tèsta.

guindaressa n.f. (mar.) Foart cordatge que sièrve à auçar un aubre de cofa: 1518: «*Item l'entena e la guindaressa et gumenes per vellejar...*»

guindassejar vt. Guindar.

guindatge n.m. Accion de guindar.

guindeu (de) loc. adv. De travèrs: *Caminar de guindeu*. Sin.: **de bescaire**.

guinea n.f. Anciana moneda de còmpte anglesa, que valia 21 shillings.

guinean, a adj. e n.

guingalha n.f. Pichin objècte decoratiu, de gaire de valor. Sin.: **belòri**, **babòia**.

guingalharìa n.f. 1. Ensèm d'objèctes, d'aisinas metallics que sièrvon coma autís, per netejar la maion, etc. 2. Industria correspondentia. 3. Negòci dont son venduts aquelu articles. 4 (fam.) Joeus faus, ò d'un luxe ostentatòri.

guingalhier, a n. Persona que fabrica ò vende de guingalharìa.

guingueta n.f. Luèc de plaser populari situat generalament dins la banlega d'una granda vila, sovent foara, dont si pòu beure e balar.

guinha n.f. Rire mespresant; regaunhada, morre, carassa.

guinhacoa n.m. Cholh. Sin.: **enganapastre**, **pastorèla**, **galapastre**.

guinhada n.f. 1. Rire ò sorrire de mesprètz. Sin.: **degaunhada**, **regaunhada**. 2. Senhal que si fa me l'uèlh ò la man. Sin.: **guinchada**, **alucada**, **agachada**.

guinhafaussa n.f. Ipocrita. Sin.: **cacholeta**, **catachòrma**, **mercant de nhonha**, **acaptaire**.

guinhaire n.m. Segond det de la man, lo mai vesin dau pòles, que sièrve per indicar.

guinhaire, airitz n. Persona que fa de guinhadas.

guinhament n.m. Accion de guinhar.

guinhar vi. Rire mé mesprètz. Sin.: **guinchar**, **alucar**, **agachar**. ◇ *Guinhar li espatlas*: Auçar li espatlas per marcar de mesprètz, de desprètz. ◆ **si guinhar** v.pr. Clinhar. Sin.: **degaunhar**, **regaunhar**.

guinharar (si) v.pr. Si fendesclar.

guinharòta n.f. Astúcia, bescontorn qui si fa en corrent per escapar à quauqu'un. Sin.: **finta**.

guinhons n.m. pl. Bacants. Sin.: **barbiç**.

guinhonar vt. Odiar, detestar.

guinier n.m. Aubre que dona li guinas.

guirlanda n.f. 1. Cordon ornamental (de verdura, de flors, etc.), sovent festonat. 2. Riban de papier ò fieü agrementat d'ornaments, que sièrve per decorar. ◇ *Guirlanda luminoà*: Fieü electric que religa un grand nombre d'ampolas (espec. per li decoracions de Calenas). Var.: **garlanda**.

guisa n.f. À *la mieu (tieu, sieu...)* *guisa*: En foncion dau mieu biais d'agir, dei mieus gusts. Sin.: **govèrna**: À *la mieu (tieu, sieu...)* *govèrna*, ◆ loc. prep. *En guisa de*: À la plaça de. Sin.: **mena**: *En mena de...*

guisarma n.f. Arma d'asta dau fèrre asimetric m'un ò doi cròcs au revèrs (s. XIIⁿ - XVⁿ).

guitarra n.f. Instrument de la familha dau liut, dei coardas peçugadi (sièis lo mai sovent), m'una caïssa plata e un mànegue lòng que poarta de fretas: *Guitarra classica*. L'origina de la guitarra es orientala, manlevada a l'arabe *qitara*, venent dau grec *kithara*. Nomenada tanben *guitèrna* fins au s. XVIIⁿ. Se en Espanha es venguda d'una cèrta mena un instrument nacionau, coma que ne sigue a conquistat lo tot de la planeta. Dins lo temps, la guitarra èra provedida de quatre ò cinc coardas doblis (còrs). Ancuèi, la guitarra classica, flamenco ò jazz possedisso sièis coardas simplis, sigue en nilon (classica),

guitarrier, a

sigue en acier (folk, varietat, rock,...) acordadi ensin de la mai aguda a la mai bassa: *mi, si, sòl, re, la, mi*. La sieu portada cuèrbe tres octavas e una quinta. Lo sieu repertòri, tant classic coma modèrne es foarça esparidit. ◇ *Guitarra electrica*: Que lu sieus sons son captats au mejan d'unu microfònes e amplificats.

guitarrier, a n. Persona que fabrica ò vende de guitarras.

guitarrista n. Persona que soana la guitarra.

guitarristic, a adj. Relatiu à la guitarra: *La tecnica guitarristica*.

guit gròs n.m. Ederon.

gúmena n.f. Cable per estacar l'àncora: 1384: «... *Bonifacio Boeti per pecio unam gumenam...*» A.C.Nice CC593 F. 1491: «*X gomenas vielhas e que n'y a 7 en terra...*»

günz n.m. (geol.) Promiera dei quatre grandi glaciacions de l'èra quaternària en Euròpa.

gunzian, a adj. Relatiu à la glaciacion de günz.

guppy n.m. Peis d'aqüari dei colors vivi, que supoarta de temperaturas compresi entre 18 e 30 °C (Lo mascle mesura 3 cm de lòng, la femèla 6 cm).

gus, a n. 1. Persona reducha à la mendicitat; cèrcamonde. 2. Persona mepresabla, ladre. ◆ n.m. (ist.) Dins lu País-Bas espanhòus, calvinista flamenc, sovent gentilòme, que pilhèt part à la lucha còntre l'administracion espanhòla après lo 1566.

gusa n.f. (mar.) Pèça de fonda per saurrar una nau.

gusalha n.f. Canalha, fotralha, gentalha, sarsavalha.

gusard n.m. Gusàs.

gusaria n.f. Condicion ò accion de gus. Sin.: **misèria, gusada**.

gusàs n.m. Aumentatiu de *gus*. Var.: **gusard**.

gusejar vi. Menar una vida de gus.

gust n.m. 1. Aqueu dei cinc sens que permete de destriar li sabors. 2. Sabor d'un aliment: *Un gust salat, pebrat, sucrat, acide, amar*. 3. Desidèri dei aliments ò preferença per la sieu causida: *Aver lo gust dei doçors*. ◇ *Faire passar lo gust de*: Faire perdre una abituda. 4. Discerniment, sentiment de cen qu'es beu, boan, etc., sens intuitiu dei valors estetiquestes: *Una persona de gust*. 5. Predileccion, preferença: Aver de gust per la pintura. Var.: **gost**. Sin. (4 e 5): **aptitud(a), capacitat, clinament, desirança, interès, disposicion, vocacion, clinada**.

gustacion n.f. Accion de tastar; percepcion dei sabors.

gustada n.f. 1. Accion de gustar, de tastar. 2. Percepcion dei sabors. Var.: **gostada**.

gustaire, airtz n. Tastaire. Var.: **gostaire**.

gustar vt. 1. Prear. 2. Tastar. Var.: **gostar**.

gustàs n.m. Marrit gust. Var.: **gostàs**.

gusta-solet n.m. inv. Egoïsta. Var.: **gosta-solet**.

gustatiu, iva adj. Que pertòca lo gust. ◇ *Nèrvi gustatiu*: Cadun dei doi nèrvis que vènon dei grèlhs de la lenga.

gustet n.m. Pichin gust agradiu. Var.: **gostet**.

gustós, oa adj. Qu'a un boan gust, saborós. Var.: **gostós**.

guta n.f. Gomaguta. Var.: **gutagamba**.

gutagamba n.f. Gomaguta. Var.: **guta**.

guttifèr, a adj. 1. (miner.) Que si presenta sota forma de gota: *Quartz guttifèr*. 2. (bot.) Que produe de gomaguta.

guttifèra n.f. *Guttifèras*: Família de vegetaus dicotiledoneus que contènon un suc gomoresinós qu'a de propietats purgativi.

guttiferala n.f. Guttifèra.

gutural, a adj. 1. (fon.) Qu'es emés dau fond de la garganta, en parlant d'un son. 2. (anat.) Qu'apartèn au gavaï. Var.: **guturau**.

guturala n.f. (fon.) 1. Consonanta posteriora coma la velària, l'uvelària e la faringala. 2. Consonanta que la sieu articulacion resulta de l'aplicacion de la lenga còntre lo paladat. Sin.: **palatala**.

guturau, ala adj. Gutural.

guyòt n.f. Pera d'una varietat sucrada.

guzla n.f. Instrument de música à coardas e arquet, d'usatge dins lu Balcans.

Gy Simbòle dau gray.